

XXIX. évfolyam, 3. szám

2022. június 15.

PRIETENIA

PRZYJAŹŃ

ПРИЯТЕЛСТВО

URTÁSISJÉ

PRIJATELSTVA

PRJATELSTVO

ДРУЖБА

PRIJATELSTVO

FREUNDSCHAFT

ΦΙΛΙΑ

ПРИЯТЕЛСТВО

ԲԱՐԵՎՄԱՆԻԹՅՈՒՆ

AMALIPE

ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG



KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsonös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége

A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva

Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor

Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva

Szerkesztő munkatárs:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:

Barátság szerkesztősége

1519 Budapest, Pf. 452.

Telefon: 203-2858

E-mail címeink:

baratsagujsag@gmail.com

eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)

Terjeszti az ONÖSZ

és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:

Croatica Nonprofit Kft.

Felelős vezető:

Horváth Csaba ügyvezető igazgató

www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)

Online szerkesztő:

Domainsector Kft.

<http://nemzetisegek.hu>

E lapszámunk megjelenését

a Miniszterelnökség

Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért

Felelős Államtitkársága,

a Közhaszú Hermann-Niermann Alapítvány,

az Országos Horvát Önkormányzat

és a Bethlen Gábor Alapkezelő

támogatta.

Hruska Beatrix alkotásai



A fekete ló (60x40 cm, vászon, akril, 2021)



Holdhatás II. (akril, vászon, 50x70 cm, 2021)

Címlapunkon: **Wagner János: A fák világa**

akril, vászon, 140x125 cm, 1995

FUHLEXTRA

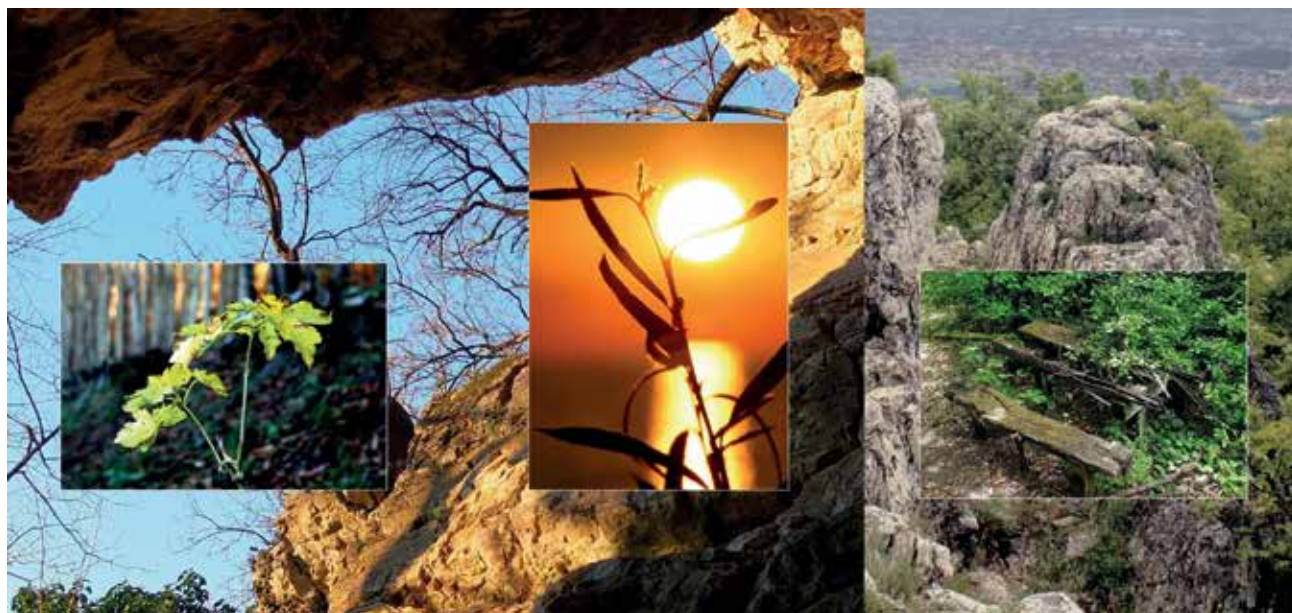


Cikkünk az 10787. oldalon olvasható!

A médiaműveltségről

Be kell vallanom, hogy magam sem tudom pontosan, mit jelent a média-írástudás/médiaműveltség, amiről az utóbbi időben olyan sokat beszélnek és írnak. A fiatalabbak ezt el is nézhetnék nekem, mert mindjárt hatvanasként életem első felét számítógép, laptop, mobiltelefon és internet nélkül éltem le, azaz Ctrl+C – Ctrl+V, e-book, e-szótárak, webek, vezetékes és vezeték nélküli hálózatok és hasonlóknak nélkül... Néha nosztalgiával gondolok vissza média-fiatalságunkra, nyilvánvaló, hogy a papírkorszaknak is megvolt a maga varázsa. Mintha a médiaműveltséggel rendelkező E-I-X-Y+ és újabb generációk előnyeit és hátrányait a mi poszt-poszt-poszt/szinte prosztó/modern korunk, családjunk és iskolánk előre elrendelte volna. Én személy szerint azokat a gyerekeket, akiknek a kezükhöz nőtt a mobil, egyszerre csodálom és sajnálom, s közben nem tudom eldönteni, szerencsések-e, hogy az említett digitalizálatlan kort már nem élik meg. Tény, hogy az élet más képességeket és készségeket követel meg tőlük, mint annak idején tőlünk. Hogy ez jobb vagy rosszabb-e? Olyan ez, mint az a bizonyos alföldi szlovák házastársi hűtlenség és felismerése, örök érvényű életbölcsessel fűszerezve: „Nem is jobb, nem is rosszabb, csak más...”

(2020)



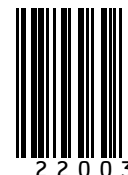


Elballagtak...

A képeket
Gohér Krisztina,
Eva Iova-Şimon,
luno.hu/Juhász Bálint
és Barnabás Gyöngyi felvételeiből,
valamint
az MNÁMK intézményi képtárából
és a Gandhi Gimnázium képtárából
válogattuk.



Ára: 300 Ft



A Néprajzi Társaság közleménye:

Elhunyt Eperjessy Ernő

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy 2022. május 19-én, életének 93. életévében elhunyt Eperjessy Ernő néprajzkutató, a Magyar Néprajzi Társaság belföldi tiszteleti tagja. Hét gyermekes uradalmi cseléd családba született 1929. augusztus 30-án, Almamellék, Sasrét pusztán. Újvidéken és Pécsset folytatott tanítói tanulmányai befejezését követően pályáját a Somogy megyei Őrtiloson „tanyai vándortanítóként” kezdte 1948-ban. Az iskolai munkán kívül első években analfabéta felnőtteket is tanított. 1950-1964 között a Légrádhegyi Népi Együttes vezetését vállalta el. 1958 és 1964 között levelező úton elvégezte az ELTE Bölcsészettudományi Karán az irodalom, a történelem és a néprajz szakot, s szerzett egyetemi diplomát. A kisiskolák körzetesítése miatt, 16 év tanyai tanítósokodás után, 1964 őszén végleg Budapestre költözött. Ezt követően, három évig a Kölcsey Gimnázium tanára, majd 1967-1971 között a Délszláv Szövetség munkatársa volt. 1971-ben magyar nyelvészetből egyetemi doktori címet szerzett. 1972-től 1992-ig a Művelődési Minisztérium Nemzetiségi Osztályának főtanácsosa, majd 1992-től 1995-ig a Kossuth Rádió idegen nyelvű adásainak szerkesztőségi munkatársa volt. Azóta nyugdíjasként élt Budapesten. Folklorgyűjtéssel Őrtilosban 1949-ben kezdett foglalkozni, amikor még élő és gazdag volt a helyi néphagyomány. A gyűjtés elsősorban a népi együtteshez szükséges dalokra és kalendáris ünnepekre irányult. Tudatosabb kutatásra 1953 után került sor. 1958-tól a magnetofon alkalmazásával gyűjtései még hitelesebbeké váltak. A népzenei gyűjtéshez az MTA Zenetudományi Intézet tudományos munkatársa, majd az ELTE Néprajzi Tanszéke nyújtott szakmai segítséget. A Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Néprajzi Társaság, valamint az MTA Néprajzi Intézetének közreműködésével 2009-ben megjelent Az őrtilosi mondák és hiedelmek című kötete, 2010-ben az Égigérő almafa című őrtilosi mesegyűjteménye, majd 2016-ban az Őrtilosi dombokon, dombokon c. népzenei válogatása, amelyben Olsvay Imre működött közre. Eperjessy Ernő másik kutatási területe a Zselic tájegység uradalmainak eltűnőben lévő pusztai világa volt. Fél évszázados kutatás alapján írta meg a Puszták népe a Zselicben (1900-1950) című nagymonográfiáját (2006-ban jelent meg), majd a Regionális cselédszótárt 2010-ben. A magyarországi nemzetiségek és más témakörben megjelent köteteknek és publikációnak száma száz feletti. 1963 óta volt tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak. Eperjessy Ernő neve összeforrott a Társaság Nemzetiségi Szakosztályával, amelynek több, mint negyedszázadon keresztül volt a titkára, majd elnöke 1980 és 2006 között. A nemzetiségi néprajzi kiadványokat 1993-tól, olyan neves elődök után, mint Balassa Iván vagy Ujváry Zoltán, főszerkesztőként gondozta és koordinálta. Élete során számos elismerés és kitüntetést kapott. Őrtilos község díszpolgára. Sokan a Társaság hivatalos programjai vagy a tudományos konferenciák mellett a Magyar Pálinka Egyesület zuglói panellakásán tartott találkozóin találkozhattunk vele rendszeresen.



Emlékét megőrizzük!

BARÁTSÁG

XXIX. évfolyam, 3. szám

2022. június 15.

TARTALOM

KITÜNTETETTEK

A Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2022. évi díjazottai	10744
---	-------

KÖZÖS EURÓPÁNK

Új szószólók a Parlamentben	10746
„Biztos voltam benne, hogy nekem ezen a pályán kell lennem” Beszélgetés Ruckenbrot Cecilával	10571
„Mindig is pedagógus akartam lenni, jól érzem magam a gyerekek között” Beszélgetés Kuczik Júliával	10753
Tanév végi körkép: Pécsset, Baján, Gyulán, Budapesten	10756
A petróleumlámpától az egyetemi katedráig Interjú Dr. Busics Györggyel	10758
Szoba 80 lépcsőfokkal a Duna-szint felett	10765
Kincsek az értéktárakból	10772
Varga Ilona: Joka XI.	10778

KÖNYV

Nagy Gusztáv: Cigányok tündérországa	10786
FuhlExtra	10787

XX. SZÁZAD

Csehszlovák-magyar lakosságcsere	10792
----------------------------------	-------

INHALT, CONTENTS

10798

Előfizethető
az Országos Nemzetiségi
Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ
e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu
telefon: +36 30 211 3980

A Pro Cultura Minoritatum Hungariae 2022. évi díjazottai

A kulturális sokszínűség, párbeszéd és fejlődés világnapja alkalmából május 20-án a nemzetiségi közművelődés és kultúra területén végzett kimagasló munkájuk elismeréseként a magyarországi nemzetiségi közösségek jelöltjeinek **dr. Semjén Zsolt** nemzetpolitikáért, egyházügyekért és nemzetiségekért felelős miniszterelnök-helyettes és **dr. Fürjes Zoltán**, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős helyettes államtitkára adták át a 2022. évi Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjakat Budapesten, a Budai Vigadóban.

Az ünnepélyes keretek között lezajló rendezvényen részt vett *Christo Polendakov* bolgár, *Efthymios Pantzopoulos* görög, *Marjan Cencen* szlovén és *Mladen Andrić* horvát nagykövet, *Ritter Imre* német nemzetiségi országgyűlési képviselő, a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága elnöke, *Kozma Ákos*, az Alapvető Jogok Biztosa, *Latorcai Csaba*, az Emberi Erőforrások Minisztériuma közigazgatási államtitkára, *Langerné Victor Katalin*, a Belügyminisztérium társadalmi felzárkózásért felelős helyettes államtitkára, *Szalayné Sándor Erzsébet*, a Magyarországon élő nemzetiségek jogainak védelmét ellátó biztoshelyettes, valamint az Országgyűlés nemzetiségi szószólói és az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei.

A díjátadó kulturális műsorában fellépett a korábban szintén Pro Cultura Minoritatum Hungariae díjjal kitüntetett *Ozvena Budapesti Szlovák Kórus* és a *békéscsabai Folk & Roll Néptáncegyüttes*.

Ünnepi beszédében Semjén Zsolt miniszterelnök-helyettes hangsúlyozta: „egy díj jó egyrészt a kitüntetettnek, hiszen elismerést fejez ki iránta, másrészt a közösségnek, melynek azt üzeni ugyanis, hogy vannak olyan alkotások, életművek, amelyek gazdagabbá teszik. Különösen igaz mindez a nemzetiségek esetében. Egy nemzetiségi ember ugyanis egyszerre teljes jogú tagja anyanemzetének és a magyar nemzetnek, teljesítményével mindkét kultúrát egyszerre gazdagítja.” Emlékeztetett továbbá a szentendrei szerb kultúra kincseire, a korabeli görög kereskedők a Lánchíd felépítéséhez nyújtott támogatására, valamint a bolgárkertészek és a magyarországi németiség kulturális örökségére is.

A 2005-ben a Magyar Művelődési Intézet által alapított Pro Cultura Minoritatum Hungariae díj 2019-ben a miniszterelnök általános helyettesének szakmai elismerései közé került. A díj – a korábbi hagyományait megőrizve – olyan személynek vagy szervezetnek adományozható, aki, vagy amely a Magyarországon élő nemzetiségek körében az anyanyelvű kulturális örökség megtartásáért, fejlesztéséért és a nemzetiségi közművelődés és kultúra területén végzett kimagasló tevékenységével hozzájárult a Kárpát-medence népeinek együttéléséhez.

A kitüntetettek

Balányi Klára felvételei



Elismerésben részesültek:

Karailiev Iván közel négy évtizedes, a Magyarországi Bolgárok Egyesülete vezetőségében, a Bolgár Országos Önkormányzat elnökhelyetteseként, a Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház Egyházbizottságának elnökeként a magyarországi bolgár közösség szolgálatában, a bolgár kultúra és identitás megőrzéséért, a bolgár folklór és hagyomány megismertetéséért végzett példamutató munkájáért,

Görög Athéna a nyomtatott sajtóban és elektronikus médiában a görög nemzetiség kultúrájának és történelmének megismertetéséért végzett főszerkesztői és lapalapító munkájáért,

a **Sirtos Együttes** azért a több mint négy évtizedes kulturális küldetésért, amellyel megismerteti és népszerűsíti a görög nemzetiség zenei és táncos néphagyományait, nemcsak Magyarországon, de az óhazában és Európa-szerte is,

a **Horvát Hagyományőrző Egyesület** a magyarországi horvátok néptáncainak, népzenejének és népszokásainak megőrzésében, a nemzetiségi és többségi társadalom közötti kultúra közvetítésében kifejtett tevékenységéért,

a **Szent Kinga Kórus** a magyarországi lengyel nemzetiség egyházi és népzenei kultúrájának jeles képviselőjéért,

Somogyi László, aki szenvedélyesen ápolta a svábság szellemi és kulturális hagyatékát, Kisjakabfalván visszavásárolta és helyreállította a felmenői által épített Konrád Házat, amellyel emléket állított a baranyai svábságnak,

a **Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre** a magyarországi németiség múltjának, a Gulág–GUPVI-lágerekbe elhurcoltak történetének feltárásáért, emléküik megőrzéséért végzett három évtizedes munkájáért,

Jaghatspanyan Gayane zongoraművészi és zenetanári tevékenységéért, amellyel az örmény nemzetiség kultúrájának ismertségét és jó hírnevét öregbíti,

Halmi Zoltán Gyula a magyarországi románság néptáncainak és néphagyományainak gyűjtéséért és oktatásáért,

Patyi Zoltán több évtizedes néptáncoktatói, valamint koreográfusi munkájáért, a román nemzetiség néphagyományainak megőrzése érdekében tett erőfeszítéséért,

a **Komlós Néptánc Egyesület** a magyarországi szlovákság anyanyelvének megőrzéséért és a szlovák néphagyományok átörökítéséért,

Mukics Dusán a szlovén nemzetiség és a magyar kultúra kölcsönös megismertetéséért végzett szerkesztői és műfordítói munkájáért,

Ásós Géza kitartó és szorgalmas munkájáért, amellyel a családi örökségként hozott gasztronómiai tehetségét kamatoztatva megalapította vállaltan cigány ételeket felvonultató vendéglőjét.

Gratulálunk a kitüntetetteknek!



Az országgyűlés új nemzetiségi szószólói

Az áprilisi országgyűlési választás során Ritter Imrét ismét nemzetiségi képviselővé választották, tizenegy nemzetiséget pedig szószóló képvisel a Parlamentben. Gratulálunk, és eredményes munkát kívánunk nekik. A jelenlegi szószólók közül többen az előző ciklusban is betöltötték ezt a tisztséget, hárman újonnan megválasztottként kezdik munkájukat az országgyűlésben. Most őket mutatjuk be az olvasóknak.

Grexa Liliána, ukrán nemzetiségi szószóló

– Kérjük, mutatkozzon be olvasóinknak, mely területen tevékenykedett eddig?



– Ukrajnában születtem, de egyéves korom óta élek Magyarországon. Édesanyám Nyugat-Ukrajnából származik, az erdélyi származású magyar édesapám pedig ott dolgozott egy nagyobb projekt keretében, amikor megismerkedtek. Óvodába, iskolába már Magyarországon jártam. A zeneművészeti szakközépiskola után az Államigazgatási Főiskolán tanultam tovább, és az igazgatásszervezői szak elvégzése után a Nemzetvédelmi Egyetemen folytattam tanulmányaimat, ahol biztonságpolitikai szakértőként végeztem. Közel nyolc évig dolgoztam a TV2 kereskedelmi igazgatóságán, az üzleti kommunikáció és rendezvény-szervezés területén, valamint sajtókapcsolati menedzserként, majd vezetőként. Öt évet a MOL-csoportnál töltöttem, a vállalati kommunikáció területén dolgoztam, majd 2016-ban visszahívtak a médiába, az MTVA-hoz, a műsorkommunikációs részleg vezetésére. Ide tértem vissza a kislányom születését követő három év után is 2020-ban, most pedig az ukrán közösség megválasztott szószólójának.

A két kultúra, melyben felnőttem, nagy szerepet játszott az életemben. Középkoroktól jártam édesanyám révén a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület eseményeire, amelyek mindig nagy élményt jelentettek számomra. Kiemelkedő jelentőséggel bírt az életemben, amikor 1997-ben részt vettem az első ukrán anyanyelvű táborban az Egyesület szervezésében, és itt kezdtünk el ukrán népdalokat énekelni Hartyányi Nikolettával, akivel addig nem is ismertük egymást, de a dalok szeretete egyből megadta számunkra a közös hangot. A táborzárón olyan jól sikerült a szereplésünk, hogy a következő kulturális eseményen az Egyesület felkért bennünket egy fellépésre. A siker itt sem maradt el, és a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület elnöke, Hartyányi Jaroslava javaslatára csatlakozott hozzánk még egy lány, Szabó Renáta és így alakult meg a Ruszalka ukrán népdalegyüttest, amely a következő években quintetté bővült és lépett fel az ukrán és más nemzetiségi rendezvényeken. Így volt alkalmam a többi nemzetiséghez tartozó fiatalokkal is megismerkedni, és a nemzetiségünk képviselője még erősebbé vált, mikor ugyancsak a MUKÉ égisze alatt megalakult a Veszelka ifjúsági néptáncegyüttes is, amelynek ugyancsak alapító tagja voltam. A főiskolai tanulmányaim alatt kezdtem dolgozni az ukrán nemzetiségi rádió- és tévéadásokban szerkesztő-műsorvezetőként.

Az ukrán nemzetiségi környezetben igazi családban éreztem magam, és sosem munkaként gondoltam az itt végzett tevékenységemre. Ezért kicsit meg is lepett, amikor a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület vezetői jelöltek képviselőnek a Fővárosi Ukrán Önkormányzatba 2014-ben és az alakuló ülésen pedig engem választottak meg elnöknek. A képviselői csapatunk mind fiatalokból állt, és sok olyan rendezvényt vezettünk be újra, amiken gyermekként részt vettem, de aztán egy időre elmaradtak, ilyen volt például a Szent Iván ünnep is. Emellett az Erzsébetvárosi Ukrán Nemzetiségi Önkormányzat elnöke

is voltam 2014-től egészen mostanáig. A kerületi önkormányzattal adtunk ki egy CD-t, Nagymama meséi címmel, továbbá ukrán népdalok dzsessz-feldolgozását tartalmazó zenei CD-t is, gyermektábort szerveztünk, valamint aktívan támogattuk a hitéleti projekteket is.

– 2019-ben a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület jelöltjeként beválasztottak az Ukrán Országos Önkormányzatba. Óriási megtiszteltetésnek éreztem, hogy bejutottam a legfelsőbb testületbe, amelyben a közösség életét érintő legmagasabb szintű döntések születnek. Munkám eredménye abban is megmutatkozik, hogy a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesülettel kisebbségben indultunk, és a 2019-2021 között eltelt két év végére sikerült többséget szereznünk a döntések terén, más szervezetek is csatlakoztak javaslatainkhoz. Ennek eredményeként lettem az első számú jelölt a nemzetiségi listán. Az aktív munka eredménye az is, hogy sikerült olyan erős nemzetiségi listát állítanunk, ahol mindegyik jelölt méltó módon szerepelt, több évtizedes, közösségért, ukrán nyelvért, kultúráért végzett munkával maga mögött, és amire idén az eddigi ukrán szószóloválasztások közül a legmagasabb szavazatszám érkezett.

Sikerült nyíltabbá tenni az Ukrán Országos Önkormányzat kommunikációját és tevékenységét a 2014 és 2019 közötti időszakhoz képest. Azért fogadtam el a jelölést az országos listára, mert emlékeztem a fiatalkori pezsgő nemzetiségi életre, amelyben mindenki részt vett, csodálatos hangulatban. Ma eljönnek az ülésekre az emberek, figyelembe vesszük a civil szervezetek véleményét is, igyekszünk széles körűen támogatni az egyházi életet, szabályokat hoztunk az iskolák támogatásával kapcsolatban, melyek átláthatóvá teszik a rendszert. Ez volt az elsődleges célom: ahol én képviselőt vállalok, az a szervezet a közösség érdekeit szolgálja, tagjának lenni büszkeséget jelenthessen. Ezt sikerült elérni, az Ukrán Országos Önkormányzat megtalálta vezető helyét a közösség életében.

– Szószólovi megbízatásomat szolgálatnak fogom fel. Fontos számomra az átláthatóság, nyitottság és összefogás, mind emberi szinten, mind a szervezetek szintjén. A szószólo feladatának azt gondolom, hogy összefogja a közösséget amellet, hogy a legmagasabb szinten képviseli. A terveim is ezzel kapcsolatosak. A közösség életében látom, hogy a fejlődés feltétele a nyitottság és összefogás. Azokkal fogok együttműködni, akiknek szintén ez a fontos. Hiszek a csapatmunkában. Az országos önkormányzat a képviselők testülete, az elnök szerepe a képviselők véleményét képviselni, én pedig a testülettel működöm együtt. A képviselők már ismerik a munkámat, úgy érzem, jól fogunk együtt dolgozni velük, a helyi önkormányzatokkal és a civil szervezetekkel is.

Jelenleg különleges feladatot ró ránk az ukrán menekültek érkezése. Önkénteseink az első naptól kezdve várják és segítik az érkezőket. Nagyon köszönjük Magyarország segítségét a jelen helyzetben. A Magyarországi Ukrán Görögkatolikus Egyházi Alapítványunk önkéntesei működtetik az Ukrán Országos Önkormányzat székhelyén az önkéntes központot. Többfeladatot vállalnak a civil szervezetek és a vasárnapi iskolák is, közösségünk működtet több ötnapos óvodai csoportos foglalkozást, melyre nagy igény van. A Magyarországi Ukrán Görögkatolikus Alapítvány ősztől kétnyelvű ötnapos iskolát is indít a helyzethez alkalmazkodva. Akik beiratkoztak hozzánk az egyesületi vagy vasárnapi iskolába, azok addig szeretnének maradni, amíg a helyzet nem rendeződik, és azért nem mennek messzebbre, hogy ha lehet, mielőbb visszatérjenek majd a szülőföldjükre. Előfordulhat azonban, hogy közben sikerül megvetni a lábukat itt, és módosul a tervük. Az állami és a mi közösségi segítségnyújtásunk jóvoltából érezhetik úgy, hogy befogadták őket. Ezért maradnak, ami gazdaságilag előnyös lehet Magyarországnak számára is.

– Milyen eredményeket emelne ki a közösségéért végzett munkája terén?

– Milyen területen és hogyan kíván dolgozni az elkövetkező ciklusban? Hol lát a közösségi munka területén tennivalókat, mik a prioritások?

A szószólói programomban a főbb pontok között szerepel az egyházi közösségünk számára alkalmas tér és lehetőségek kialakítása, ugyanis nincs saját templomunk. Hívó nép vagyunk, egyre többen veszünk részt az istentiszteleteken, a háború kitörése óta nemcsak vasárnap és ünnepnapokon, hanem minden nap van mise, de ez nehézkes úgy, hogy alkalmazkodnunk kell egy másik templom rendjéhez. Az egyik fő cél tehát a templom, közösségi és kulturális tér létrehozása. Az oktatás fejlesztése a másik nagyon fontos feladat. A vasárnapi iskolák működése mellett az egyház és egyesületek is nagy szerepet vállalnak abban, hogy a menekült gyerekeknek biztosítsuk az oktatást, de az ötnapos nemzetiségi oktatás nálunk még gyerekcipőben jár. Mind a hitélet, mind az oktatás fejlesztése kiemelt figyelmet és sok időt igényel, így én már akkor is elégedett leszek, ha ehhez a következő négy év alatt az alapokat sikerül letenni, de igyekszem kihozni mindenből a maximumot.

Koranisz Laokratisz, görög nemzetiségi szószóló



– Görögországban születtem a polgárháború idején, egyéves koromban menekültként kerültem Magyarországra. Édesapám sebesültként érkezett, és meg is halt. Hét évig gyermekotthonban nevelkedtem, 1956 végén kerültem vissza édesanyámhoz és nevelőapámhoz, a budapesti dohánygyári görög kolóniában éltünk, két testvéremmel. 1962-ben kaptunk lakást a mostani József Attila lakótelepen. A Bem József Szakközépiskolában érettségiztem, majd 1970-ben a Bánki Donát Gépipari Műszaki Főiskolán gépgyártás-technológus üzemmérnöki diplomát szereztem. Megismerkedtem mostani feleségemmel, aki Szófiában nyert felvételt az egyetemre. Utána mentem, és én is a Kliment Ohridszki Tudományegyetemen tanultam tovább, ahol filozófiai és szociológusi előadói diplomát szereztem. Szláv ajkú görög családból származom, édesanyám is egy görög-macedón-bolgár-albán keveréknyelvet beszélt, így könnyebben ment a nyelv elsajátítása.

Hazaérkezve műszaki területen dolgoztam, az ELKISZ Híradástechnikai Szövetkezetben, és szociológusi munkát is végeztem. A görög kultúrához továbbra is nagyon kötődtem. Az első görög turisták érkezésével bekapcsolódtam az idegenforgalomba és elvégeztem az idegenforgalmi ügyintéző-képzést, majd 1989-ben megalapítottam a SIA-LEO Utazási Irodát. Ez jelenleg is működik, most már a fiam vezetésével.

– Milyen eredményeket emelne ki a közösségéért végzett munkája kapcsán?

– Nem tudtam elviselni azt az igazságtalanságot, ami az akkori görög állam részéről a szüleink nemzedékét, az ide érkező görögöket érte: egészen 1983-ig nem mondhattuk volna magunkról, hogy görögök vagyunk. Ezen kívül úgy gondoltam, hálával tartozunk azoknak az embereknek, a demokratikus hadseregben szolgáló görög partizánoknak, akik segítettek nekünk elmenekülni. Bekapcsolódtam a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetségének munkájába, 1995-ben a görög tagozat vezetőjének választottak. Többedmagammal dolgozva összeállítottam több mint háromszáz katona névsorát, és ebből több mint százharminc számára sikerült elérni, hogy a görög államtól megkapják a rokkantsági nyugdíjat. Több éves munkámat Radnóti Miklós Antirasszista Díjjal tüntették ki. Aktivitásomat látva először 2003-ban a Fővárosi Görög Önkormányzat elnökévé választottak, majd 2007-től kétszer is a Magyarországi Görögök Országos Önkormányzatának elnökévé, 2014-ben pedig elsőként választottak szószólóvá.

Fővárosi és országos elnökké választásomat a hazai görögség szolgálatának tekintettem. A Fővárosi Görög Önkormányzat elnökeként kapott tiszteletdíjamat a görög fiatalok nyelvtanulására ajánlottam fel, országos elnökként tiszteletdíjamat részben a beloianiszi iskolának, részben a Görögség Háza Alapítványnak ajánlottam fel a Görög Kultúra Háza megvalósításáért. 2009-ben a Magyarországi Görögök Ország-

gos Önkormányzata döntött a volt Pest-Buda mozi épületének megvásárlásáról, azzal a céllal, hogy ott legyen a görög kulturális központ.

A 2007-2011-es ciklus fő feladata a *12 évfolyamos kiegészítő Görög Nyelvtanítói Iskola* fejlesztése volt, amit sikeresen megvalósítottunk. A hazai görögség folyóiratának modern kiadása, illetve a közösségi élet élénkítése céljából havonta frissülő weblapot indítottunk.

A 2011-2014-es ciklus fő tevékenysége *Beloianisz* község fejlesztése volt. A kormány támogatásával az iskola 2012-től kéttannyelvű nemzetiségi iskolaként működik. A Beloianiszban élő görögök száma kissé csökken, ennek ellenére a település továbbra is a hazai görögség központja. Amellett, hogy nagyon sokat fejlődött a község, legnagyobb öröömöm, hogy az ott élő magyarok is „belosinak” vallják magukat. Itt nem kell görögnek születni ahhoz, hogy valaki a görög kultúrát szeresse. A magyar gyerekek is tanulják a görög nyelvet, néptáncot. Két testvérvárosi kapcsolat is gazdagítja a települést. A járvány előtti időben havonta, kéthavonta rendszeresen folyt a diákcsere program a görögországi *Amaliadával* és a ciprusi *Pervoliával*.

2008-ban a magyarországi görögök életét bemutató fotókiállítást szerveztünk *Athénban* annak emlékére, hogy hatvan évvel ezelőtt érkezett Magyarországra a görög polgárháború borzalmai elől menekülő második görög diaszpóra. Ebből a képanyagból a Beloianiszi Görög Nemzetiségi Önkormányzat egy állandó kiállítást rendezett, mely azóta is megtekinthető. Az ország közepén egy „kis Görögországunk” van, ez minden magyarországi görög számára öröm. A településért és az iskoláért végzett munkám elismerésül a Fejér Megyei Közgyűléstől *Wekerle-díjat* kaptam, valamint Beloianisz *díszpolgárává* választottak.

– Negyven Magyarországon regisztrált görög civil szervezet tette meg ajánlását a szószólói jelölés előtt, és engem választottak első helyre. Megkaptam a bizalmat, minden erőmmel azon leszek, hogy a görög nemzetiség javát szolgáljam, és a többi nemzetiségi szószólóval együtt eredményesen képviseljük a Magyarországon élő őshonos nemzetiségeket, a törvényhozásban, a parlamenti bizottságokban, az országgyűlési munkában és a mindennapok során. Legfőbb tervem a Görögség Házának befejezése, hogy a görög nemzetiségnek is legyen olyan kulturális központja, mint a többinek. Az épület megvásárlása után elindultak a munkálatok, de teljes megvalósítása még erre a szószólói ciklusra marad.

Igaz, hogy hetven éve érkeztünk ide, gyökeret vertünk, magyarokká váltunk, de nagyon fontosnak tartom emellett, hogy az itt lévő negyedik generáció se feledkezzen meg az óhazáról. A következő népszámlálásra készülve végig fogom járni a görög közösségeket, és arra buzdítom majd őket, hogy a magyarságunk mellett vállalják görögségünket is. A szüleinktől kapott nyelv, kultúra továbbvitele gazdagítja az egész országot is. Már előző szószólói időszakomban tárgyalásokat folytattam az ELTE-vel, hogy Magyarországon is legyen görög nyelv oktatására alkalmas pedagógus a felsőoktatásban. Ebben az ügyben is tovább kell haladni.

Akopjan Nikogosz, örmény nemzetiségi szószóló

– Örményországban születtem, rokonaim, édesapám ma is ott élnek, napi kapcsolatban vagyok velük. Iparművészeti gimnáziumot végeztem, és felvételiztem az egyetemre, ami a sorkatonai behívóm miatt abbamaradt. Amerikai rokonaimtól kaptam meghívót, az volt a tervem, hogy áttelepülök hozzájuk. Nem volt ez egyszerű, Magyarországon keresztül akartam eljutni oda, itt csak átmenetileg tartózkodtam volna. Aztán változott a sorsom, megnősültem, közben sok barátom lett itt, és bár voltam azóta Amerikában, Magyarországon telepedtem le, 1991 óta itt élek.

– Milyen területen és hogyan kíván dolgozni az elkövetkező ciklusban? Hol lát a közösségi munka területén tennivalókat, mik a prioritások?

– Kérem, mutatkozzon be olvasóinknak.

Herenden kezdtem dolgozni porcelánfestőként. Itt egyedül voltam örmény, ez segített abban, hogy hamar megtanultam a magyar nyelvet. Egy év alatt megkaptam a magyar állampolgárságot is. Rövid idő alatt felvettem a kapcsolatot a magyarországi örményekkel, bekapcsolódtam a veszprémi közösség életébe, és az országon belül, de a határon kívül is tartottam a kapcsolatot a diaszpórával. Közben három fiam született, létrehoztam egy kereskedelmi céget, elvégeztem a vám- és pénzügyőri képzést, és végül az egyetemet is, üvegművész – üvegszobrászként. 1995 óta az Országos Örmény Önkormányzat tagjaként különböző feladatokat láttam el, 2019-ben pedig elnökké választottak.

– Milyen eredményeket emelne ki a közösségéért végzett munkája terén?



– Milyen területen és hogyan kíván dolgozni az elkövetkező ciklusban? Hol lát a közösségi munka területén tennivalókat, mik a prioritások?

– 1995-ben létrehoztuk az Örmény Kultúráért Alapítványt, amely a kétnyelvű *Arménia* című lapot és a *Diaszpóra 21* magyar nyelvű újságot is kiadja, emellett üzemelteti háromnyelvű örmény honlapunkat. 1995-ben megalapítottuk a Veszprémi Örmény Nemzetiségi Önkormányzatot, aminek elnöke lettem. Veszprém a szívem csücske, sok baráti kapcsolat és fontos tevékenység köt ide. Négy örmény tematikájú szobrot állítottunk a városban, köztük a méltán híres *Ararát* emlékművet.

Nyílt titok, hogy 2019-ben elszámolás nélkül, sok tartozással vettük át az országos önkormányzatot. Reménytelennek tűnt a helyzet, de nemcsak anyagi természetű volt a probléma. Az előző huszonöt évben az örmények két egymással szemben álló csoportra szakadtak. A széthúzás minden területen visszavetette a közösség fejlődését. Azzal a céllal vállaltam el az országos elnökséget, hogy egységbe kovácsoljam a hazai örménységet. Büszke vagyok arra, hogy mára megértették: a közös cél érdekében össze kell állnunk.

A rossz gazdálkodás is komoly anyagi kárt okozott az örménységnek. Sikerült lerendezni a tartozást, mondhatom, hogy szószólóvá választásom után konszolidált helyzetet adok át. Közösen dolgozunk tovább, nincs probléma az országos elnök és szószóló között. Harminc év tanulsága, hogy nem lehet széthúzás a közösségben, saját hibánkból megtanultuk, hogy ez csak árt. Az a legfontosabb, hogy ezt sikerült felszámolni, sikerült egységes közösséget és munkacapatot létrehozni, így most tiszta lappal indulunk ennek a ciklusnak.

– Sok elmaradásunk van a többi nemzetiséghez képest. Most a legfontosabb feladat Magyarország és Örményország közötti diplomáciai kapcsolat helyreállítása, ami tíz éve megszakadt. Elindult már a kapcsolatfelvétel azzal, hogy *Semjén Zsolt* miniszterelnök-helyettes Örményországba látogatott és találkozott *II. Karekin* örmény katolikuszsza, tehát e területen gyors előrelépést várunk.

Sok területen folytatunk kulturális tevékenységet arra alkalmas helyiség nélkül. Magas színvonalú színházunk működik teltházos előadásokkal, vasárnapi iskolát, kulturális központot vezetünk, nyári anyanyelvi táborokat szervezünk a Balatonnál. Mindezt lakásokban elhelyezve, méltatlan körülmények között. A fővároson kívül harmincegy helyen működik az országban önkormányzat. Kulturális műsorainkkal, rendezvényeinkkel sok helyen bekapcsolódunk a helyi programokba, fesztiválokba, nemcsak saját közönségünk előtt lépünk fel. Szükségünk lenne tehát irodára, színház és kulturális központ számára alkalmas épületre. Most már a múlt problémáitól megszabadulva megtettük, amit elvártak tőlünk, tehát előre kell tekintenünk. Akik ismernek, tudják, hogy el is fogom érni, hiszen azért választottak meg 100 %-os támogatottsággal, mert látták, hogy tárgyilagosan állok a problémákhoz, és össze tudom fogni a magyarországi örmény közösséget.

„Biztos voltam benne, hogy nekem ezen a pályán kell lennem”

Ruckenbrot Cecília, a Tarjáni Német Nemzetiségi Általános Iskola tanára, nyelvi munkaközösségének vezetője osztálytársam volt a Kossuth Lajos Gimnázium német nemzetiségi osztályában. Számos alkalommal hallottam előadásában a vértestolnai Christkindlspiel éneket. Akkor még nem tudtam, miért olyan különleges ez. Érettségi után elváltak útjaink, most pedagógusi pályájának egy szakaszát lezárva beszélgetünk elkötelezettségéről, az anyanyelv és a hagyományok iránti szeretetéről s a továbbörökítés fontosságáról.

– Honnan érkezett a gimnázium nemzetiségi osztályába?

– Tősgyökeres sváb családból származom, otthon svábul beszélünk, de a nyelvet illetően leginkább meghatározó személy a velünk élő apai nagyapám volt, mert ő nem is tudott magyarul. Az első négy osztályt szülőfalumban, Vérttestolnán végeztem, ahol akkor és azóta is csak alsó tagozat működik. Tanító nénink nem sváb volt, de a „hochdeutsch”-ot nagyon lelkesen tanította, és még levelezőpartnert is szerzett nekünk az akkori NDK-ból. Felső tagozatba a tarjáni általános iskolába jártam, ahol Klinger Lőrinczné, Teri néni országosan ismert, Ehrenadel in Gold kitüntetéssel elismert szakember volt a némettanárom. Ő nagy hangsúlyt fektetett a sváb nyelvre, a hagyományörzésre is. Az ő hatására jelentkeztem a Kossuth Lajos Gimnázium német nemzetiségi osztályába, ahol kicsit otthon érezhettem magam Tarjából származó osztályfőnökünk, Lunczer Terézia mellett. Érdekesség, hogy bár Tarján és Vérttestolna csak öt kilométerre fekszik egymástól, a két faluban más sváb nyelvjárást beszélnek, és eltérnek a szokások, játékok, az énekek szövege és dallama is, mert nem ugyanonnan jöttek az ősök. A tőlem hallott Christkindlspiel azért volt olyan érdekes (nemcsak Klinger Teri néni és osztályfőnökünk, Lunczer Teréz számára), mert bár Tarjánban is ismert volt ez a karácsonyi szokás, nálunk Vérttestolnán más szöveggel és dallammal énekeltek. Ilyen elkötelezett, lelkes tanárok mellett a középiskolás évek végén már bennem is tudatosult, hogy én is erre a pályára akarok menni, hogy továbbadhassam, amit kaptam, otthonról hoztam.

– Nem egészen simán indult a tanári pályád, de nemhogy nem tettél le róla, hogy pedagógus legyél, hanem kitartóan küzdöttél érte.

– Amikor érettségi után a pécsi tanárképző főiskolára jelentkeztem német-történelem tanár szakra, előszörre nem vettek fel. Mivel a felvételi magyarul folyt, tapasztalhattam annak a hátrányát, hogy a gimnáziumban németül tanultuk a történelmet. A következő években a család került előtérbe, férjhez mentem és gyerekeim születtek, de nem tettem le arról, hogy pedagógus legyek, biztos voltam benne, hogy nekem ezen a pályán kell lennem. Még a gyás alatt hívtak a szomszéd – egyébként szlovák nemzetiségű – faluba, hogy az óvodásoknak tartsak sváb játékos foglalkozásokat. Aztán a tatabányai úttörőházba hívtak, hogy iskolásoknak tanítsak német nyelvet délutáni kurzusok keretében. Nagy lelkesedéssel foglalkoztam minden csoporttal. Bár az orosz még kötelező tantárgy volt, a szülők már nyugati nyelvek felé orientáltak a gyerekeket, ezért megnőtt az érdeklődés a német iránt. Ennek köszönhetően tudtam 1994-ben képesítés nélküli tanárként elhelyezkedni Tatabányán a Kölcsey Általános Iskolában. Hét évet töltöttem javarészt hátrányos helyzetű gyerekek között. Nagyon szerettem itt lenni, utolsó évben már osztályfőnök is voltam, mert közben megszereztem a tanári diplomát. 1997-től lehetőségem nyílt, hogy esti tagozaton nyelvtanári képesítést szerezzek a Berzsenyi Dániel Tanítóképző kihelyezett tagozatán. Nagyon nehéz három év következett, kisgyerekek mellett heti



három nap jártam Csepelre a főiskolára, oda-vissza kihasználva a tanulásra a buszon töltött utazási időt, de sikerült, 2000-ben megkaptam a diplomámat, végre elmondhattam magamról, hogy tanár vagyok.

– *Milyen újabb kihívások következtek ezután pedagógusi pályádon, és mi jelentett örömet, adott lelkesedést?*

– Hamarosan újabb kedvező alkalom nyílt számomra: 2001-ben némettanárt kerestek szülőfalumban, Vértestolnán. Végre a nemzetiségi gyökereim is érvényesülhettek, saját falumbeli gyerekeknek, egykori iskolámban adhattam tovább a sváb hagyományokat, amiket tanultam a családomtól, nagyapámtól! Összevont osztályokban folyt a tanítás – az első és harmadik, a második és negyedik osztály volt egyidejűleg egy tanteremben –, valaha én is így tanultam. Nagyon szerettem ezt az oktatási formát, mert nagy önállóságra, segítségnyújtásra szoktatta a gyerekeket. A kis létszámú (legfeljebb 12 fős) osztályokban nagyon hatékony munkát tudtunk végezni: a két osztálynak felváltva egy óra oktatást követett egy óra önálló munka, a nagyobbak jelenléte pedig erős ösztönzést jelentett a haladásban. Később azonban a gyereklétszám csökkenése miatt négy osztályt vontak össze, én pedig a tanári diplomámmal Héregre kerültem. Mind a héregi, mind a vértestolnai iskolákban első osztálytól tanultak németet a gyerekek – 2005-től pedig tagintézménnyé válva népismeretet is –, hogy megfelelő nyelvtudással tudjanak csatlakozni a tarjáni iskola felső tagozatába. Bár Héreg nem sváb gyökerű, hanem magyar falu, az itteni gyerekeknek is megtanítottam a német nyelv mellett a sváb szokásokat, dalokat, mondókákat, még a Christkindlspielt is! Csodálatos hét évet töltöttem itt is, nagyon eredményesen lehetett a kislétszámú osztályokban dolgozni. 2012-ben aztán a tarjáni bázisiskolánkba kerültem. Nagy dicsőségnek éreztem, hogy ebben a mély nemzetiségi gyökerekkel rendelkező, országos hírű iskolában folytathatom a munkámat, ahol nemcsak beszélhetek majd a hagyományokról, nemcsak taníthatom a népismeretet, hanem meg is élhetem ezeket. Még abban a tanévben elvégeztem a német népismeret és nemzetiségi tanári mesterképzést az ELTE-n. Ezzel elérkeztem oda, ahová mindig is tartottam, ahová gyerekkoromtól kezdve készültem.



– *A népismeret számodra nemcsak tantárgy, hanem élő forrás. Ezt hogyan tudod továbbadni tanárként, és hogyan éled meg személyesen?*

– A tarjáni általános iskolában az elmúlt tíz évben kétszer voltam osztályfőnök. Rengeteg nemzetiségi programot szerveztem a diákoknak szavalóversenyektől kezdve népismereti versenyekig. Nyolc éve a munkaközösség tagjaival, vezetésemmel szervezzük a megyei népismereti versenyeket, egyik diákkal országos első helyezést értünk el.

Ma már az idősek között is kevesen beszélnek svábul, a gyerekek között még ritkább, de bizonyos szokások ma is élnek. Például zömében hagyományosan folyik a disznóvágás, és esküvőre is a régi sütitket készítenek. Igyekszünk életben tartani ezeket a szokásokat az iskolai projektek által. Ilyenkor a hagyományokat az apró részletekig élővé tesszük, hogy élvezhető legyen a falu minden tagjának, de különösképpen az eseményt megjelenítő résztvevőknek, a gyerekeknek. Értékmegőrző feladat volt a gyerekek számára a tarjáni kereszt és a dűlők történetének feldolgozása is. A tarjáni nyolc útmenti kereszt régen egy-egy család gondozásában állt, és így van ez még ma is. A gyerekek ellátogattak a családokhoz, leírták a kereszt történetét, hogy fennmaradjon. Hasonlóan ehhez, a régi tarjáni térkép alapján dolgozták fel a gyerekek a dűlők történetét. Együtt járjuk be velük a tarjáni tanösvényt, Mikonya József, tarjáni születésű író életútját. Az iskolában majdnem minden gyereknek van nemzetiségi viselete, amit tanév elején a szüreti felvonulásra vesznek fel először, és azután a tanév során svábbálon, versenyeken, a népviselet napján ezt viselik, de van, aki a nagymamája egykori viseletét vagy legalábbis a koszorúját

hordja. Nyáron népismereti napközis táborokat szervezünk, idén negyedik alkalommal pedig ausztriai nyelvi tábort, ahol délelőtt nyelvi órákon, délután különböző programokon vesznek részt.

– *Milyen újabb fordulat következik a pályádon?*

– Idén nyugdíjba megyek, ebben az utolsó tanévben a német munkaközösség vezetésével bíztak meg. Részben átadom a feladatokat és a „megoldókulcsokat” az utódomnak, de azért nem vonulok vissza egészen. Csak a tarjáni óráimtól válok meg, nyugdíjasként Vértestolnán szeretnék tovább tanítani, és a nemzetiségi önkormányzat képviselőjeként természetesen továbbra is részt veszek majd a falu nemzetiségi életében. Aktív tagja vagyok a német nemzetiségi dalkörnek és a templomi gitáros énekkarnak, három unokám is van, úgyhogy biztosan tevékeny évek következnek ezután is. Örömmel tekintek vissza az elmúlt évtizedekre.

– *Köszönöm, hogy ezt együtt tehattük meg, gratulálok, és hasonlóan lelkes éveket kívánok!*

„Mindig is pedagógus akartam lenni, jól érzem magam a gyerekek között”

Kuczik Júlia, a sátoraljaújhegyi Magyar–Szlovák Két Tanítási Nyelvű Nemzetiségi Általános Iskola és Kollégium igazgatónöje, a 2021/22-es tanév elején sokoldalú, kiemelkedő munkásságáért Ezüstplakett elismerésben részesült, két évvel azután, hogy az általa vezetett intézménynek is ezt a díjat adományozta a Szlovák Köztársaság Külügyi és Európai Ügyekért felelős minisztere. Az igazgatónővel pedagógusi pályájáról beszélgetünk.

– *Harminc éve pedagógus, húsz éve intézményvezető. Mi az, ami a pedagógusi pálya felé húzta és ennyi időn keresztül meg is tartotta?*

– Mindig is pedagógusi pályára készültem, és a nehézségek ellenére sem bántam meg soha egy percig sem, hogy tanítok. Mít élvezek benne? Talán a változatosságot emelném ki, a gyerekek szeretete mellett persze. Egyik napunk sem egyforma, minden nap újabb kihívásokat rejt magában. Általános iskolában széles korosztállyal találkozom a hatévesektől a tizennégy évesekig, tehát nagyon különböző bánásmóddal, emberi és módszertani megközelítéssel kell feléjük fordulni. Húsz éve vezetem az intézményt. Ennyi idő alatt a kollégák is cserélődtek: fiatalon több olyan pedagógussal dolgoztam, aki azóta nyugdíjba ment, és jött helyette fiatal.

– *Mit tart fontosnak a pedagógusi munkájában? Mi vezet eredményre az oktatás-nevelés terén?*

– A komplex nevelés híve vagyok. Ennek része kedvelt pedagógiai módszerem, a tantárgyi koncentráció és az Erasmus+ program is. Arra törekszem – és arra serkentem a kollégáimat is –, hogy ne csak egy módszernél, tantárgynál és tankönyvnél ragadjunk le, hanem tanítási órán kívül is tekintsünk ki, alkalmazzuk a tantárgyi összefüggéseket, a szlovák nyelv mellett az angolt is. Ahol kapcsolódik, építsük be a földrajzot, csillagászatot, természettudományokat. A tanításon kívül, kötetlenebbül is foglalkozzunk tantárgyi témákkal. Ennek a szemléletmódnak megfelelően sok tanításon kívüli és szabadtéri tevékenységünk van. Egy éve építettünk egy lelátót és iskolakertünk is évről évre bővül. A tanéven belüli őszi, karácsonyi, tavaszi projektnapok lehe-



tőséget adnak tematikus foglalkozásokra. Ezekre a napokra készülve telik el egy-egy tematikus hét. Nyári programjaink között szerepelnek határon belüli és határon túli táborok, s a népiismereti elemekkel átszótt téli sítábort sem hagyjuk ki soha. Amikor Szlovákiába, a Magas-Tátrába utazunk síelni, nem maradhat el a földrajzzal, sporttal, nyelvgyakorlással összefüggő tevékenység sem.

Húsz éve folytatunk Erasmus+ programokat. Jók a külföldi partnerintézményi kapcsolataink, már az uniós csatlakozás előtt is folytattunk partneriskolai oktatási projekteket. Határ menti kulturális és közművelődési központokkal is együtt dolgozunk, hagyományőrző szakkörünk, citera-, énekes és néptáncos szakköreink az elmúlt két évet kivéve jelen vannak Kelet-Szlovákia rendezvényein.

– *Miért szeretnek idejárni a diákok?*

– Amikor 1950-ben alapították, elsősorban a környező falvak szlovák lakossága számára hoztak létre egy kollégiummal működő intézményt. Ruszin ajkú, illetve háromnyelvű gyerekek is jártak ide a környező településekről, pedagógusaink között még ma is van tanárként visszatérő egykori háromnyelvű diák. Akkor sem voltak nagyobb létszámú osztályok az átlagos tizenkét-tizenöt fősnél. Ehhez képest ma több diákunk van, és változott az arány a városiak javára. 1980-ig intézményünk eredeti iskolaépülete a mai Kazinczy Ferenc Múzeum volt. Ezt követően a mostani négy épületből álló komplexum a városközponttól ugyan távolabb, de zöldövezetben áll. Ez is vonzó a szülők számára, a megszerezhető nyelvismeret mellett, amit ma már nemcsak a gyökerek, hanem a jövőt illetően a tágabb munkalehetőségek miatt is fontosnak tartanak. A határ közelsége meghatározó szempont. Jó szlovák nyelvtudással Szlovákiában is el lehet helyezkedni, és a régióban a vegyes házasságok is gyakoribbak. Cél a középfokú nyelvvizsga, ennek eléréséhez persze nemcsak nyelvi ismeret szükséges, tizennégy éves kor körül ez egyszerűen az életkorból fakadóan is nagy kihívást jelent. Korábban egy tizenöt-húsz fős nyolcadikos osztályból átlagosan heten tették le a középfokú állami nyelvvizsgának legalább a szóbeli részét, majd a középiskolás évek alatt az írásbelit. Az elmúlt években a járványhelyzet ezt is megnehezítette, idén csak két tanuló vállalkozott nyelvvizsgára. Az utóbbi két évben a szorgalom is megfogyatkozott.

Kis szívfájdalmunk, hogy tanulóink az általános iskola végéztével a középiskolában nem folytathatják szlovák nyelvi tanulmányukat. Budapest és Békéscsaba messze van tőlünk, ahová szívem szerint küldeném őket. Az iskolánkat elhagyó nyolcadikosok jellemzően a városban tanulnak tovább, hiszen itt helyben is középfokú intézmények széles kínálatából választhatnak. Sárospatakon is több középfokú iskola, aztán felsőoktatási intézmény várja őket. Nem szívesen engedik messzebbre a szülők a gyerekeket. Amikor az Országos Szlovák Önkormányzat által működtetett ösztöndíjrendszer révén szeretnénk motiválni a továbbtanuló diákokat, gyakran szülői aggodalomba ütközünk, ami visszatartja a gyerekeket.

– *Hogyan került ebbe az iskolába, és aztán az iskola élére?*

– Szlovákiában születtem kétnemzetiségű családban, édesapám ruszin, édesanyám magyar. Otthon szlovákul beszéltünk, és szlovák oktatási rendszerben tanultam. Szülővárosomra a magyar környezet volt jellemző, de a kétnyelvűség is természetes volt. Javamra vált mindez, mert nagy megértést, toleranciát, nyitottságot eredményezett. Harminc évvel ezelőtt friss diplomásként jöttem férjhez Magyarországra. Alapképzettségem szerint fizika-technika szakos tanár vagyok, egy bodrogközi kis faluban kezdtem az oktatást – többek között – biológiát tanítottam. A szlovák felsőoktatásból érkezve, nem is a saját szakomon, kicsit küzdöttem a magyar szakkifejezésekkel. Másfél év múlva kerültem a sátoraljaújhelyi szlovák iskolába, és azóta is itt vagyok kis



szünettel, 1994-ben született a gyerekem, másfél évet otthon töltöttem vele. Húsz éve, 2002-ben szereztem meg az angol tanári képzésem, amikor az orosz helyett erre jelentkezett fokozott igény.

Örülök a kétnyelvű környezetnek, az a másfél év a pályám elején, amikor elkerültem otthonról, nem esett jól. Hiányzott a többnyelvű környezet. A szlovákot a fiamnak anyanyelvként adtam tovább. Elődöm lemondásakor a tantestület bennem látta a lehetőséget, és fiatal korom ellenére 1999-ben engem kértek fel igazgatónak. Emellett országos önkormányzati tag, sokáig bizottsági tag is voltam, az európai kapcsolatokért felelős tanácsos lettem, a FUEN-ben pedig elnök asszony-nyal képviseljük a magyarországi szlovákok érdekeit.

– *Hogyan tudja összeegyeztetni egymással ezt a széleskörű, gazdag, sok elemből álló munkát? Milyen feladatok, célok állnak még Ön előtt a jövőben?*

– Megértő férjem van és vallom, hogy minden mindennel összefügg. Nem is tudnám elképzelni, hogy ne tevékenykednék több területen, így tudjuk segíteni egymást. Természetesnek tartom, hogy amíg az egészségem szolgál, az intézmény, a régió folyamatos fejlődéséért dolgozom.

Most éppen az intézmény megüresedett, volt középiskolai kollégiumi épületének fejlesztése folyik saját beruházásban, miniszterelnökségi támogatással és egy határ menti együttműködési projekt keretében, melyet Szlovákia és Ukrajna két településével valósítunk meg. Az oktatást és kulturális tevékenységet segítő beruházással az épület egyik szárnyában tanulóink számára speciális tantermeket (tankonyhát, népismeret-, technika-, rajztermet) és egy olyan tanácskozások megtartására is alkalmas konferenciatermet alakítunk ki, ahol népismereti kiállítást is elhelyezhetünk. Az épület találkozási helyként is szolgál majd a régió szlovák önkormányzatainak és civil szervezeteinek, a szlovák nyelvű programok központja is lesz.

További nagy feladat, hogy az oktatásban megújult módszerekkel, de a minőség megtartásával megtaláljuk az újabb nemzedékkel a kapcsolatot. Erasmus+ programban akkreditált intézményként a következő öt évben a nyelvoktatás módszereit érintő továbbképzéseket szervezünk pedagógusaink számára. Ahogy az előző években a digitális képességek terén megtörtént a fejlesztés, lépést kell tartanunk a folyamatos változásokkal. Ezt szolgálják iskolán kívüli programjaink is, amiket már elindítottunk, és a jövőben is folytatni fogunk.

Ennyi tapasztalattal már komplexen tudom megítélni, súlyozni a dolgok fontosságát, mit milyen módszerrel kell és lehet megvalósítani, higgadtan kezelem a konfliktusokat. Személyes céloom emellett, hogy segítsen kollégáimat az oktatás színvonalának emelésében, ezzel hozzájáruljak a társadalmi megbecsülésünkhöz.

– *Sok sikert kívánunk további munkájához!*

Balányi Klára



Tanévvégi körkép

Bár az elmúlt járványidőszak megszorításainak több kedvező hozadéka is volt, melyek nagy részét ezentúl az oktató-nevelő munkába építve hasznosítani lehet, pedagógusok, diákok és szülők közös öröme a 2021/22-es tanév ismét a megszokott rendben telt el. Az idei tanév eredményeiről, eseményeiről, érettségiről és ballagásról Ignác Istvánt, a pécsi Gandhi Gimnázium, Kollégium, Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola igazgatóját kérdeztük.

Eseményekben gazdag tanévet zárunk, különösen az utolsó hónapokban, hiszen a tavaly elmaradt programok egy részét is megtartottuk. Májusban minden osztály kétnapos kiránduláson vett részt, belföldi, horvátországi és egy olaszországi utat is szerveztek, júniusban pedig az egész iskola közösen tartott egy Észak-Dunántúlt, Pozsonyt, Gyórt, Sopront és Zircet érintő útvonalú, városlátogatással egybekötött kétnapos programot. A hó végén Szalóki Ágnes és zenekara lépett fel nálunk a művészeti képzésben tanuló gyerekeinkkel együtt egy közös projekt keretében.

A tanév során számos zenei, versmondó, népismereti és egyéb versenyen vettek részt diákjaink nagyon szép eredménnyel. Az egyik legutóbbi kiemelve büszkélkedhetünk azzal, hogy a nagy múltú pécsi középiskolák mellett a Gandhi neve is előkelő helyen áll a dunántúli középiskolások számára két évente megrendezett áprilisi keszthelyi *Helikon* versenyen: összesítésben a 104 induló iskola közül a 12. legtöbb pontot a Gandhi Gimnázium csapata szerezte. A Gandhi Gimnázium tanulói mind a nyolc kategóriában (képzőművészet, népdal, népzene, néptánc, könnyűzene, ének, vers, média) indultak, és mindben az első három helyek valamelyikén végeztek: arany, ezüst, bronz minősítést, illetve különdíjat kaptak.

A most már digitális formában zajló kompetenciamérés az évek óta zajló digitális programnak köszönhetően nem okozott gondot tanulóinknak. Minden gyerek rendelkezik egy használatra kapott lappal, s alkalmazása közben valamilyen formában minden órán informatika-oktatás is folyik. A járvány idején bizonyosodott be, mennyire hasznos ez, így minden gyereknek volt otthon valamilyen eszköze a tanuláshoz, és internetelérést is biztosítottunk számukra.

A tanév folyamán részt vettünk a tizedikesek számára indult *Mathias Corvinus Collegium Roma Tehetség Programban*. A diákok havonta egy képzési hétvégére utaztak Budapestre, ahol különböző kompetenciafejlesztő, önismereti, csapatépítő tréningeken vettek részt. Ők voltak azok, akik érettségi után a terveik szerint továbbtanulásra készülnek. Számukra itt helyben is fejlesztő foglalkozásokat, nyelvoktatást biztosítunk.

A legfontosabb esemény természetesen az érettségi vizsgák lebonyolítása volt. A ballagási ünnepségen huszonnégy végzős diák vehetett részt, érettségire a 10-12. évfolyamból összesen negyvenketten jelentkeztek, többen előrehozott érettségiket tettek. A huszonnégy végzős diák közül tizenegyen adták be jelentkezésüket felsőoktatási intézményekbe, további tizenhárom tanuló pedig valamilyen szakmai képzésen vesz részt az érettségi vizsgák után. A továbbtanulók jellemzően pedagógiai, szociális területre orientálódnak, de jogi, műszaki területre is mennek. Jó kapcsolatban vagyunk a roma szakkollégiumokkal, a pécsi és kaposvári egyetem roma szakkollégiumával napi szintű a kapcsolat. Mindennapos vendégek nálunk az egyetemisták, mentorálják a továbbtanulásra készülőket.

Az év vége nemcsak az elmenők, hanem az újonnan érkezők miatt is fontos. Április elején tartottunk egy gólyaváró hétvégét a nyolcadikosok számára. Ez azt jelenti, hogy az érdeklődők egy hétvégét tölthetnek az intézményben, a kollégiumban aludhatnak, részt vehetnek a programokon, megismerhetik a leendő tanárokat, idősebb diákokat,

Érettségi a Gandhi Gimnáziumban



tehát belekóstolhatnak a leendő gimnazista életformába. Helyben szervezett és digitális nyílt napokon, valamint munkatársunk révén más iskolákban személyesen is bemutattuk az intézményünket, s emellett részt vettünk a pályaválasztási kiállításon. Az ország sok pontjáról, távolról is érkeznek hozzánk gyerekek. A kollégiumi elhelyezés mellett, utazási, étkezési költségtámogatást, valamint ösztöndíjat tudunk adni. Szeptemberben két huszonhat fős osztályt indítunk. A nappali mellett a következő tanévre is meghirdettük gimnáziumi levelező tagozatunkat a nem tanköteles korú jelentkezők számára.

Elbúcsúztak a diákok az iskoláktól

A bajai *Magyarországi Németek Általános Művelődési Központja* 2022. évi ballagó, érettségiző osztályai és diákjai a 12.a és 12.b osztályokban – összesen negyvenkét fő – megszerezte a Németországban is érvényes német-magyar érettségi bizonyítványt és a magyarországi német nemzetiségi érettségi bizonyítványt is. A 12.c osztályban huszonnyolc diák német nemzetiségi érettségi bizonyítványt kapott. A 12.d-ben huszonkilenc fő végzett. Ők technikai érettségi bizonyítványt és a turizmus-vendéglátás területén hotelrecepációs szakmát szereztek. A 12.a, b, c osztály tanulóinak többsége DSD II, a 12.d osztályosok pedig DSD Pro szakmai német nyelvvizsgát tettek. Ezek mellett sok diák angol emelt vagy középszintű nyelvvizsgával hagyta el az iskolát.

A gyulai *„Nicolae Bălcescu” Román Gimnázium* 2018-2022-as évfolyamának negyvenöt végzős diákja április 30-án búcsúzott az alma matertől. A ballagási ünnepséget a gimnázium melletti Román Kulturális Központban tartották. A két osztályfőnök, Cser Vera (A osztály) és Szelezsán Róbert (B osztály) felvezetésével, az ünnepelőbe öltözött ballagó osztályok versekkel, dalokkal, jövőbemutató irodalmi idézetekkel búcsúztak a gimnáziumi évektől. A román nyelv és irodalom írásbeli érettségi vizsgák május 9-én zajlottak.

A *Budapesti Horvát Iskolaközpont (HOŠIG)* végzős diákjainak hagyományos ballagási ünnepségére 2022. április 30-án került sor az iskola aulájában. Az ünnepi eseményre együtt készültek a 11. és a 12. osztály tanulói *Sajnovics Mária* és *Kaczeus Hajnalka* osztályfőnökökkel az élen. Az ifjabb nemzedék nevében búcsúbeszédet mondott *Szabó Gergő* horvát és *Borbola Borka* magyar nyelven. Az érettségizők nevében *Bundaló Sztefán* és *Szántó László* búcsúzott. Az ünnepeltek a HOŠIG igazgatónöje, *Gojtán Anna* köszöntötte, majd átadta az iskola dicséreteit: kulturális és közösségi munkájáért nevelőtestületi dicséretben részesült *Bognár Nikolett*, ugyancsak nevelőtestületi dicséretet kapott *Pajor Zsófia* kulturális munkájáért, jó tanulmányi eredményeiért, kulturális és közösségi munkájáért *Kettinger Viktória*, kiváló tanulmányi eredményeiért és kulturális munkájáért *Bundaló Sztefán*. „*A budapesti Horvát Iskola örökös tagja*” címet idén *Kettinger Viktória* érdemelte ki.

Az eseményen részt vett *Mladen Andrić*, a Horvát Köztársaság magyarországi nagykövete, *Gugán János*, az Országos Horvát Önkormányzat elnöke és *Gyurity István*, a Fővárosi Horvát Önkormányzat elnöke.

A Horvát Köztársaság magyarországi nagykövetségén 2022. május 9-én állófogadást tartottak a HOŠIG érettségiző diákjainak, *Kaczeus Hajnalka* osztályfőnöknek és *Gojtán Anna* igazgatónőnek. *Mladen Andrić* horvát nagykövet köszöntőjében gratulált a végzősöknek az érettségi vizsgákon elért eredményekhez, és sok sikert kívánt nekik a jövőben. Bemutatta a nagykövetség munkatársait, majd *Maja Rosenzweig Bajic* társaságában minden érettségiző diáknak átnyújtotta a „*Horvátok, akik megváltoztatták a világot*” című könyvet.

Ballagási színes képesszeállításunk a hátsó borítón látható!



MNÁMK intézményi képtár

Gohér Krisztina felvétele



A petróleumlámpától az egyetemi katedráig

Beszélgetés dr. Busics Györggyel



Ha kimagasló nemzetiségi személyiségekre gondolunk, többnyire a közéletben, a humán tudományokban, a művészetekben jeleskedett/jeleskedő emberek jutnak eszünkbe. Pedig szép számmal tevékenykednek közöttünk természettudósok, mérnökök, a műszaki felsőoktatásban oktatók, akik szintén nem felejtették el a kibocsátó közösségüket, vállalják nemzetiségi kötődésüket. Egy ilyen tiszteletre méltó ember: **dr. Busics György** címzetes egyetemi tanár is, akivel tankörtársak voltunk az egyetemen, így tegeződve folyik a beszélgetés.

– Kedves Tanár úr! Közismertek a nyugat-magyarországi horvát gyökereid. Hol és hogyan töltötted a gyermekkorodat?

– Horvátzsidányban, egy osztrák határhoz közeli Vas megyei faluban, ötgyermekes szerető családban nőttem fel. Szüleim egyszerű emberek voltak, s mivel a körülményeik miatt nem tanulhattak, így fő vágyuk az volt, hogy mi mind az öten továbbtanuljunk. Sokat áldoztak ezért.

Felső tagozatos koromban minden nyáron a kőszegi erdészetnél dolgoztam. Egy zsidányi asszonybrigáddal sarlóztunk, de kézzel is arattunk. A keresetemből vehettem egy Pajtás fényképezőgépet, mert szerettem fotózni. Így lett családi fényképalbumunk, amit utólag mindenki szívesen lapozgat. 1966-ban is fotóztam már, a kilencvenhárom évesen elhunyt dédnagyanyám, *Pávetich Katalin* temetésén. Neki tizenhat (!) gyermeke volt, a zsidányi kocsmá hátsó végében lakott, nagyapámmal vittünk esténként vacsorát neki.

Anyanyelvem gradistyei horvát, ami nem egyezik a mai irodalmi horváttal, ám a határ két oldalán nemcsak beszéljük, hanem könyvek és újságok is jelennek meg nyelvjárásunkban. Az iskolában azonban nem ezt, hanem heti két órában az akkori hivatalos szerbhorvát nyelvet tanultuk, ami nehéz volt, de *Brigovich Lajos* művésztanár úr inkább népdalszövegeket diktált le és népdalokat énekeltünk az órán. Ma is fülemben csengenek ezek, és két éve örömmel hallgattam a Röpülj páva! népdalvetélkedőben a három zsidányi *Kumánovich* testvért, akik ugyanilyen dalokat énekeltek.

Az úgynevezett gradistyei horvátok (a Gradistye – Várvidék – Burgenland – ugyanannak a szónak a különböző nyelveken való megjelenítése) a törökök elől menekülve mintegy ötszáz éve telepedtek meg ezen a vidéken. Ma nagyobb részük Ausztriában, kisebb részük Nyugat-Magyarországon és Szlovákiában él. Néhány falut ugyanis Pozsony alatt a második világháború után csatoltak el velük Magyarországtól.

– Hol végezted a középiskolát?

– 1967-ben négy helyen indult az országban földmérési szakközépiskolai osztály. Azért jelentkeztem ezek egyikébe Szombathelyen, mert a matematika és rajz volt kívánalom, s nekem mindkettő jól ment. Szerettem az ottani fiúkollégiumi létet is, bár szigorú volt a napirend. Egy idő után a kollégiumi bizottság kulturális felelőse lettem. Az iskolában különösen kedveltem osztályfőnökünket, *Szentidai József* magyar-latin-orsz szakos tanárt, mert igazi pedagógus volt, ő is szeretett minket, kiváló magyarázókat tartott. Nemcsak az osztálykirándulásokat szervezte, de vasárnaponként túrázni és tájékozási futóversenyekre is vitt minket. Egyik osztálytársam a tanár úr háborúból maradt katonai topográfiai térképéről lefotózta a pályarészt, s ez volt a tájfutó térképünk.

Minden nyáron egy hónapos szakmai gyakorlaton voltunk, segítőkész, idősebb kollégák mentorálásával. 1968-ban Hosszúpereszteg tér-

képfelújításában, a következő nyáron a százhalombattai kőolajfinomító felmérésében, majd a szeged-algyői olajmező geodéziai munkáiban vehettem részt. Ezen túl is dolgoztam nyaranta szakmai vállalatnál, például Kőszeg és Csepreg kataszteri felmérésénél, ötforintos órabérért...

– *A felsőoktatásba lakóhelyedtől még távolabb, a fővárosban kapcsolódtál be. Mire és kikre emlékszel szívesen azokból az évekből?*

– Kiváló tanáraink voltak: *Rózsa Pál* és *Mikolás Miklós* matematikaprofesszorok előadásai folytatásos regényként hatottak, mindig élvezetesekek és érthetőek voltak. Emlékszem *Rózsa Pál* zárthelyidolgozat-felkészítőjére is a Vásárhelyi Kollégiumban, amit azért tartott, hogy a másnapi első matematika zh-t sikerüljön jól megírjunk. A szombat délutánok, vasárnapok sokszor a rajzolással, számításokkal teltek el, de jutott idő az R Klubra – az egyetem közművelődési központjában tartott programokra – és színházra is.

Másodéves korunkban indult el a számítástechnika oktatása: a geodéziai gépszámítás tárgyat négy évfolyam tanulta egyszerre. Ez abból állt, hogy Algol programokat kellett lyukszalagra írunk, beadni egy dobozban. A lyukszalag lefuttatása után leporellón kaptuk az eredményt: többnyire azt, hogy szintaktikai hibát vétettünk és így nem futott le a program.

Felidéződik bennem egy igazi kuriózum, a tankörolimpia, amit éppen Te (*Székely András Bertalan*, a mostani interjú készítője) szerveztél meg a legkülönfélébb versenyszámokban a kollégiumi szobák (és a városiak) négyfős csapatai számára. Vízilabdában, a TF uszodában én is csapattag voltam, noha éppen akkor tanultam meg úszni. Emlékezetes maradt a moszkvai orosz nyelvtanfolyam is, amire száz műegyetemista utazott vonattal. 1975-ben két tankörtársammal egy hónapon át napi hatórás orosz nyelvi képzésen vehettünk részt, amit máig hasznosítunk a szakmai és gyakorlati életünkben.

A kollégiumban az akkori negyedévesek alapították a Földmérő Köröt (*Ádám József* például, aki ma Széchenyi-díjas akadémikus). Később ennek én lettem a titkára, így szervezhettem esti szakmai előadásokat, személyesen hívtam meg például *Homoródi, Detrekői* és *Hazay* professzor urat (a BME korábbi rektorát, aki hetvenöt évesen még tanított minket). Erről a szakmai közéleti szerepről, 1975-ben lemondtam, mert megnősültem. Egy tankörtársamat vettem el, az egyik lányt a kettő közül; 1976-ban megszületett *Gyuri* fiunk.

A Felsőgeodézia Tanszéken akkor még mechanikus számológépekkel kellett a bonyolult számításokat elvégezni, ezeket a gyakorlatra a tanszéki mechanikus *Radványi Balázs* adta ki (közben végezve a levelező tagozatot). Megtudtuk, hogy ő a Kalácska Együttes tagja; elmentem egy, az Egyetemi Színpadon tartott koncertjükre, aztán több másikra is. Azóta is kedvelem a megzenésített verseiket, sőt, unokáim is megismerkedtek például a Pelikán lemezükkel. Kétévesen naponta többször is rámutattak a lemezjátszóra és akkor le kellett játszsanunk az összes számot.

– *Hogyan teltek első mérnöki éveid?*

– Amikor egyetemistaként összeházasodtam a feleségemmel, anyagi függetlenségünk biztosítására ösztöndíjszerződést kötöttünk a Kartográfiai Vállalattal. A havi kétszer hétszáz forint két éven át fedezte a költségeink nagy részét. 1977. szeptember 1-jén kezdtünk mindketten dolgozni a vállalat ajkai kirendeltségén. Alბérletben laktunk, de ezt a külszolgálati díj (napi ötven forint) fedezte, mivel veszprémi telephelyre vettek fel. Sok ilyen segítő támogatása volt a Kartográfiai Vállalatnak, amelyet akkor *Hegyi Gyula* és *Domokos György* irányított nagyon humánusan. Szerettünk a kisvárosban élni, a parkokat szépen gondozták, a fiunk bölcsődés volt, feleségem a városi énekkarban énekelt. Akkor indult Ajka városmérése. A munkát érdekesnek találtuk, a főnököt

Busics György 1953-ban született Szombathelyen. Horvátzsidányban nevelkedett, a középiskolát Szombathelyen végezte, majd a Budapesti Műszaki Egyetem Építőmérnöki Karán a földmérő mérnöki szakon 1977-ben szerzett diplomát.

Mérnöki pályáját a Kartográfiai Vállalat ajkai kirendeltségén kezdte. 1981-ben Székesfehérvárra került, ahol a soproni székhelyű Erdészeti és Faipari Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Kara oktatójaként dolgozott. Ma ez az intézmény az Óbudai Egyetem Geoinformatikai Intézete. Végigjárta az oktatói pálya lépcsőfokait: tanszéki mérnök, tanársegéd, adjunktus, egyetemi docens majd címzetes egyetemi tanár lett. 2018-as nyugdíjba vonulásáig a geodéziai hálózatok, a műholdas helymeghatározás és a minőségbiztosítás tantárgyak tárgyfelelős oktatója volt. Több egyetemi tisztséget töltött be, így volt a kar kutatási főigazgató-helyettese, dékánhelyettese, intézetigazgatója. Kutatómunkájában elsősorban a GPS-technika geodéziai alkalmazásával foglalkozott. E témából írta műszaki doktori, majd PhD értekezését is. A Magyar Tudományos Akadémia Geodéziai és Geoinformatikai Tudományos Bizottsága tagja.

Munkáját több kitüntetéssel is elismerték, így Kiváló Dolgozó és Kiváló Oktató címmel, Lázár deák emlékéremmel, Tudományos diákköri munka támogatásáért díjjal és Székesfehérvár Önkormányzatának Pro Civitate Díjával. Állami kitüntetései: Fasching Antal-díj (2010), Magyar Érdemrend Lovagkeresztje (2014).

Nős, felesége szintén földmérő mérnök, három gyermekük és hét unokájuk van.

pedig jónak. Váltakozva utaztunk kéthavonta az én szüleimhez vagy feleségem szüleihez. *Anna* lányunk 1980-ban Ajkán született. Az év májusában költöztünk Fehérvárra a feleségem szüleihez, mert itt volt beadott lakáskérvényünk, amiből végül 1981 novemberében lett egy Sziget utcai OTP panellakás.

Munkahelyet kellett keresnem Fehérváron; a „GEO” főiskolát – a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Földmérési és Földrendezői Főiskolai Karát – választottam. 1981. április 8-án kezdtem a Pirosalma utcában dolgozni, ahol aztán a tanszéki mérnöktől az egyetemi docensi kinevezésig végigjártam a ranglétrát. Voltaképpen a felsőfokú szakmai oktatás és kutatás lett közel négy évtizedig a fő tevékenységem.

– *Az oktatói lét milyen emlékeit, tapasztalatait említenéd leginkább?*

– A fehérvári főiskolai szintű földmérőmérnök-képzés egyedüli volt az országban, az első évfolyamra hatvanan kerültek be, négy csoportban oktattuk őket. A kis létszám családias hangulatot, kiváló tanár-diák viszonyt jelentett, az egyediség pedig ugyanakkor olyan szakmai kihívást is, aminek a technológiai forradalom korában nem volt könnyű megfelelni. Több példát is említhetnék erre, elsőként a számítástechnika, az informatika fejlődését. Át kellett térni a tekerős számológépekről a zsebszámológépekre; utóbbiakhoz kis programokat írtunk a klasszikus geodéziai számítások segítésére. 1981-ben kapta a főiskola az első (VDT) számítógépet, egész nyáron ezt programoztam, mert itt már nem lyukszalagra, hanem lemezre kellett dolgozni s rögtön látszott az eredmény. *Csepregi Szabolcs* kollégámmal, szobatársammal közös programot írtunk vízszintes geodéziai hálózat kiegyenlítésére, amiről több szakcikkünk is megjelent.

A geodéták fő mérőműszere korábban a teodolit volt, a '70-es években megjelentek a távmérők, majd a geodéziai mérőállomás, ami ma már robotként is üzemel. Ezt a fejlődést eszközbeszerzéssel és az oktatás megújításával követni nem volt egyszerű feladat. 1990-ben jelentek meg hazánkban az első geodéziai GPS-vevők. Mi még nem rendelkeztünk ilyennel, ezért a Földmérési és Távérzékelési Intézetben, Pencen dolgozó kollégák segítségével szerveztünk bemutatót, amelynek egyik célja az iszkai alapvonal meghatározása volt. Egyórás GPS-mérésből centiméterre pontosan megkaptuk az alapvonal hosszát. Ekkortól lettem „GPS-hívő”, majd a hazai GPS-korszak tevékeny résztvevője. Az első hazai GPS-jegyzet részt 1993-ban írtam, később közös könyveink, cikkeink jelentek meg a ma már mindenki által ismert témában.

Sok kiváló kollégám segített a pályámon, közülük *Kádár Istvánt* említeném, aki zseniális kutató, tudós elme volt, az informatikai forradalom előhírnöke a szakmánkban, 2021-ben halt meg, kilencvennégy évesen. Szobája ajtajára több idézetet ragasztott ki, az egyik szövegét jól megjegyeztem: „A számítástechnika célja nem számok, hanem betekintés”. Ez a mondat mai, informatikával átszőtt életünkben még inkább időszerű, és mély tartalmakat, komoly gyakorlati következményeket hordoz. Az idézett mondatot saját oktatási tevékenységemre is lefordítottam: *Az oktatás célja nem az oktatás és ismeretközlés önmagában, hanem a motiválás, az ösztönzés, a kedvcsinálás, a téma megszerettetése, a sikerélmény elősegítése.* Az oktatás-nevelés folyamatában ezeket előbbre valónak tartom. Így jutottam el az egyéni odafigyelés, a tehetséggondozás fontosságához. Tudatosan törekedtem a tudományos diákköri munka ösztönzésére, a TDK dolgozatokkal kapcsolatos konzultálásokra, 2010-től a Mikoviny Szakkollégium segítésére. A TDK-val kapcsolatban hadd említsem meg egyik utolsó, kedves témámat. Ennek az a lényege, hogy ha középkori körtemplomok alaprajzát szabatos geodéziai módszerekkel felmérjük, akkor abból vissza tudjuk állítani a középkori hossz mértéket. Ez azért érdekes, mert az egykori etalon, a királyi öl, amelyet egyébként Fehérváron őriztek, elveszett, nincs meg, mégis rekonstruálható. Erről nemcsak diákköri dolgozatok születtek,

Tanítványával, Tóth Sándorral
a nagytótlaki körtemplom előtt



hanem egy tanítványommal közös könyv is, amely a Magyar Elektronikus Könyvtárban (www.mek.oszk.hu) bárki számára elérhető.

Azokkal a hallgatókkal, akiknek a konzulense voltam, már csak a hosszabb együtt töltött idő miatt is, baráti, kollegiális kapcsolat alakult ki, ami sokakkal ma is tart. Igazán büszke vagyok rájuk, mert a szakma számos területén jól teljesítenek.

– *Úgy tudom, Fehérváron is él a selmeci diákhagyomány...*

– Igen, él, mert éltetik, mindig vannak olyan hallgatók, akik azt a szép szokást tovább viszik. Ami a történetet illeti: ismeretes, hogy a trianoni békediktátum következtében a selmecbányai Bányászati és Erdészeti Akadémia Sopronban folytatta munkáját, később a kohászok és bányászok oktatása Miskolcra került. A soproni egyetemnek Székesfehérváron alakult főiskolai kara, a miskolcinak pedig Dunaújvárosban – így ma négy magyar város tekinthető a selmecbányai hagyomány örökösének. Az elsősorban a szolidaritásról, egymás segítségéről, az igazi barátságról szóló – a Fejér Megyei Értéktárba is bekerült – selmeci-székesfehérvári diákhagyományok lényegi eleme a balek-firma kapcsolat. Az, hogy az idősebb, tapasztaltabb mindenben segíti a kezdőt, aminek része az ugratás és humor is. Az ismert bon mot szerint a hagyományt nem ápoljuk és őrizzük, mert „*a hagyomány nem beteg, hogy ápolni kellene, és nem szokik meg, hogy őrizni kellene*”. Valóban, a hallgatóink ma is élnek, éltetik ezt a szokásrendet, s ők maguk örökítik át teljesen önállóan és jókedvvel. E téren sok fehérvári eredetű megújító kezdeményezés is született. Ilyen volt például a selmeci diáknapi bevezetése, amelyet 1990-től évente megrendeznek. 2011-ben hallgatóink a selmecbányai régi temetőben megváltottak egy sírhelyet, ahol a GEO-s emlékhely, a nadapi obeliszk mását helyezték el. 2017-ben ugyancsak a nadapi obeliszk másolatát tolták el gyalogosan Sopronba egy kézihajtányon. Mi oktatók azért is büszkéek vagyunk, mert ilyen tettekre kész, kreatív hallgatóink vannak.

1981 novemberében engem is „balekká” avattak a Videoton művelődési házában tartott balekavató szakestélyen. A balekvizsgán, ott a szakesten, az volt a feladatom, mondjam el a tanársegéd szerepét eszperente nyelven. Nehezen feleltem meg, de meglett... Azóta igyekszem javítani ezen a készségemen, több eszperente felszólalásom is volt.

Éppen negyven évvel később, tavaly novemberben magam is keresztapa lehettem, amikor balekká kereszteltek egy, az ELTE-ről jött új munkatársat.

– *Mivel az átlagembernek nem sok fogalma van a geodéziáról, kérlek, villant-sad fel, mit is takar ez a mérnöki szakma?*

– A földmérést az ókori Egyiptomban is művelték, mert a Nílus áradása után ki kellett tűzni a földbirtokokat. A mai kornak is megvannak a geodéziai, térképészeti feladatai: az ingatlannyilvántartás (és számos más nyilvántartás) térképi alapjainak biztosítása, térinformatikai rendszerek kiépítése (ahol a helyhez kötött információk alapvető szerepe van), a mérnökgeodéziai feladatok például. Gondoljunk a Duna-hidakra, a metróra, az autópályákra és autóutakra, a Magyar Zene Házára vagy a Puskás Arénára. Ezeknél rendszerint a tervezők nevét említik, a kivitelezőket dicsérik meg az átadásnál, s nemigen vesznek tudomást a geodétákról, pedig nélkülük nem épült volna meg a tervnek megfelelő létesítmény. A geodéta – Kádár István kollégám szavaiival – a *hely felelőse*, másként fogalmazva: a geometriai rend biztosítója. A geodéta *bemér*: megmondja, mi hol van, vagy *kitűz*, azaz a tervező megálmodta sarokpontokat a terepen megjelöli, esetleg *mozgásvizsgálatot* végez (ami például nagyon fontos lett volna a vörösiszap katasztrófa elhárításánál). Úgy érzem, szakmánk elismertsége, egyáltalán: ismertsége nem megfelelő, sem a társ-szakmák közt, sem a közvéleményben. Amikor még egyetemista koromban a metróépítésnél dolgoztam, talán



Fehérvár polgármesterével
a Pro Civitate Díj átadásakor

ott tapasztaltam a megfelelő elismertséget: ha a geodéta nem ad megfelelő irányt a fúrópajzsnak, nem sikerül a lyukasztás. Mellesleg: szép emlékem 1975-ből, amikor egy szombat reggelen ott lehettem a Kálvin téren, és az akkori Felszabadulás térről indított fúrópajzs beérkezett az állomás-térbe – mindössze öt centis lyukasztási hibával.

A szakma múltjának tisztelétét, a szakmai emlékek fenntartását is szívügyemnek érzem, amire három példát is sorolnék. A már említett nadapi obeliszk például egy védmű a Fejér megyei településen, ami az egykori kőbánya felszíni sziklakibúvását hivatott megvédeni az időjárástól és vandalizmustól. De miért is fontos ez a sziklafelület? Mert ez testesíti meg fizikailag a magassági alapszintet (az úgynevezett *ősjegyet*), amihez minden tengerszint feletti magasságot viszonyítunk Magyarországon. Szakmailag ezt szintezési fólappontnak nevezik. 2013 májusában ezeket a nadapi fólappontokat (mert kettő is van) sikerült felújítani, többnyelvű tájékoztató táblával ellátni. Kis könyvecskét is írtam erről, ami a MEK-ből ugyancsak letölthető.

2013 novemberében utcát neveztünk el *Joó Istvánról*, egykori főigazgatónról, a szakma tekintélyes minisztériumi vezetőjéről, és emléktáblát avattunk szülőhelyén, a Vas megyei Egyházashollóson. Horvátzsidány és Kőszeg között, az erdőben van a Péruska Mária zarándokhely, ahol *Dumovits* István plébános úr kezdeményezésére szoborpark is létesült, az egyes szakmák védőszentjeit megjelenítve. 2016-tól a földmérők és építészek védőszentjének, Szent Tamásnak is áll itt szobra. Mindhárom eseményen volt tanítványunk, *V. Németh Zsolt* országgyűlési képviselő – jelenleg a kiemelt nemzeti értékekért felelős miniszteri biztos – mondott szép köszöntőt és sokan mások segítettek, legfőképp a szakmabeli *Imre* öcsém.

– *Térjünk vissza a gyökerekhez! Kérlek, mesélj még a kibocsátó családról, a gyerekkorról*

– Az ötgyerekes család az ötvenes években is kivételesnek számított, a falunkban is csak egy cigány famíliában élt ennyi gyerek. Szerető édesanyánk volt otthon velünk, aki később postásként, mozipénztárosként, a kőszegi Kulacsban mosónőként, majd egy ugyancsak ottani szövetkezetben papucskészítőként dolgozott. 1958-ban, amikor már három gyerek szaladgált és nem fért el a család a nagyszülői házban, apám építkezni kezdett a tőlük kapott telken (a pajta mögött, a kertek alján). Kölcsön nélkül azonban csupán a legszükségesebbre futotta. Így csak egy szoba készült el (itt aludtunk később heten, amikor '59-ben és '61-ben még két testvérem született). Emlékszem a földes konyhára, és kezdetben a villany hiányára, mert nem volt pénzünk két oszlopra, amit saját erőből kellett volna felállítani. 1959-ben kezdtem az általános iskolát, petróleumlámpa mellett. Nekem sem, meg testvéreimnek sem volt gondja a tanulással, még ha a leckét mondjuk a konyhaasztalnál, a többiek zaja mellett kellett megoldanunk. Mind az öten tudtuk, hogy nekünk a saját erőnkől, önállóan, szorgalommal kell elérnünk azt, amit akarunk.

Édesapánk kétévesen félárva lett, mostohája nem kedvelte, kilencévesen Stájerországba küldték tehenet őrizni, így csak három elemi osztályt végzett. Volt fuvaros Bécsben, katona a második világháborúban, majd orosz hadifogoly, aztán földműves, építőmunkás, kútásó, szeszfőzdés. A leghosszabb ideig bolt- és italtoltvezetőként dolgozott a szomszédos, tőlünk három kilométerre fekvő Ólmodon. (Ez a kétszáz fős határ menti falu Trianon után Magyarországhoz szavazta magát vissza, így egyike a leghűségesebb falvaknak.) A vegyesbolt az egykori vendéglős, *Fehér Alajos* házában első szobájában volt, amit államosítottak (a lakásba nyíló ajtó persze mindig zárva volt). Nemrég tudtam meg egy rádióműsorból, hogy Alajos bácsi volt a népszavazás egyik fő motorja.

A zsidányi templomban



A nyári szünetben naponta kerékpárral vittem apámnak ebédet Zsidányból Ólmodra, majd én is beálltam a boltba, délután meg a kocsmába eladónak. Amikor az ebéddel bicikliztem, ötven-száz méterre vezetett utam az államhatártól, láttam az osztrák falvak templomtornyait, de elfogadtam, hogy én oda soha nem mehetek. 1989-ben aztán már mentem a családommal (mint sokan mások, az úgynevezett Gorenje-korszakban). Trabanttal, útlevéllal. Most is felidéződik bennem néhány emlékfoszlány. A Zsidánnyal szomszédos faluba is ellátogattunk; magyar neve Répcesarud, régiesen Fraknó, németül Frankenau, horvátul Frákánává. Itt született a gradistyei horvátság híres pap-költője, *Mersich Máté*, akinek megnéztük a szobrát. Felkerestük a horvátok lakta Alsópulya temetőjét, ahol az maradt meg bennem, hogy a horvát, magyar és német nevek (vezetéknevek és keresztnévek), valamint a sírfeliratok nyelve teljes mértékben keveredett. Fóliázó gépet vettünk Felsőpulyán s ott az üzlet előtt arra lettem figyelmes, hogy két helyi gazda magyarul beszélget egymással, ami furcsának tűnt – de hát az eredetileg magyar kisváros volt, miért lenne ez különös, ha Ausztriában járunk is...

1968-ban, amikor nyolcadikos voltam, épült meg az a műszaki zár, amit „vasfüggönynek” neveztek, s ami kb. két kilométerre haladt az államhatártól, hogy ne lehessen egyszerűen átszökni. (Ezt a határzárát bontották le 1989-ben, aminek egy darabját az amerikai elnök is megkapta. Később írtam egy szakkikket a GPS-es államhatármérésről, ezt is megemlítve). 1968-tól a zsidányiak is csak külön engedéllyel mehetek Ólmodra, ha például ott volt földjük, szőlőjük a két határ között. Nekem egyetemista koromban nem volt ilyen engedélyem, így egyszer a nagynéném kijárta az őrsparancsnoknál, hogy a krumpliszedésre átmehessek a műszaki záron. Volt viszont egy pecsét a személyimben, ami a határ menti lakcímet jelezte, így a Szombathely felé tartó vonaton a határőrök nem kérdeztek semmit az úti célomról. A velem egykorúak még emlékezhetnek erre a jelenségre.

– *A testvéreid milyen hivatást választottak? Van-e kötődésük a horvátságához?*

– *Imre* három és fél évvel fiatalabb nálam, ugyanabba a szakközépiskolába járt Szombathelyen, mint jómagam, aztán Moszkvában végzett egy különleges szakon, légifotó-geodézián. Ő is Kartográfiai Vállalatnál kezdett, légiháromszögeléssel foglalkozott, majd Pencre került, a Földmérési és Távérzékelési Intézet (FÖMI) obszervatóriumába, ahol a GPS-technika bevezetésében vett részt. Később a FÖMI-ben megbízták az államhatárügyi osztály vezetésével, ami nyugdíjas koráig tartott. Itt komoly szerepe jutott az anyanyelvének, illetve orosz nyelvismeretének. A 90-es években ugyanis őt új „szomszédunk” lett, akikkel újra meg kellett erősíteni a határegyezményeket, az államhatárral kapcsolatban pedig mindig vannak időszerű megoldandó kérdések, amiket félévente műszaki szakértői értekezleteken vitatnak meg. Imre öcsém a szlovákokkal, ukránokkal, szerbekkel, szlovénekkal, horvátokkal közvetlenül tudott tárgyalni, ami a személyes bizalmat is erősítette.

Teréz húgom óvónő lett, de később elvégezte Szombathelyen a tanárképzőt, mégpedig horvát szakon, így horvát nyelvet tanított Horvátzsidányban. Amikor sajnálatosan megszűnt a zsidányi felső tagozat, Felsőpulyán talált munkát egy óvodában, ahol magyar nyelvű foglalkozásokat vezetett. Ugyanakkor Alsópulyán az általános iskolában délutánonként a gradistyei horvát nyelvű napköziben is alkalmazták. Később is tartott magyar, illetve horvát nyelvtanfolyamot osztrák felnőtteknek.

Bernát öcsém ezermester, mindenhez ért. Amióta a termelészövetkezet megszűnt, Ausztriában vállal alkalmi munkákat. Nincs gondja a nyelvvel, mert a közeli osztrák falvakban ugyanazt a gradistyei horvátot beszélnek, mint otthon. A kérdéssel összefüggő, érdekes esetet mesélt nekem egyszer, amikor egy százéves őrvidéki bácsival, egykori



Szent Tamás szobra a Péruska Máriánál



Öt testvér nagynénikkel
és Dumovits István plébánossal

vendéglőssel került kapcsolatba. A bácsi németül, magyarul és horvátul egyformán jól beszélt és mindhárom nyelven diktálta visszaemlékezéseit.

Hilda húgom Szegeden végzett matematika-földrajz szakos tanárként, ott is kezdett, de 1990-ben családjával hazaköltözött Horvátzsidányba. Közel egy évtizedig tanított az egykori általános iskolájában, hat éven át igazgató volt. A peresznyei tagintézményben horvát nyelvet is tanított. 1999-ben került Szombathelyre, szintén az egykori középiskolájába. Ez az iskola jelenleg a premontrei rend gimnáziuma, ahol húgom az első időben igazgatóhelyettesként dolgozott, majd 2007-től első számú vezetőként látja el feladatait. Sokirányú oktatói, vezetői munkája mellett gondja volt arra, hogy a gimnáziumban választható tárgyként a horvát nyelvet is oktassák olyan diákok számára, akik a környék horvát nemzetiségi falvaiból kerülnek a Premontreibe. Horvátból érettségizni is lehet náluk. Korábban Teri húgommal együtt ő is tanított horvát nyelvet Ausztriában, délutáni iskolai foglalkozásokon.

– Mesélnél a gyermekeidről is?

– Mindhárman egyetemet végeztek: Gyuri fiunk építészmérnök, Anna lányunk közgazdász, Kata lányunk bölcsész. Mindegyiknek nagyon rendes házastársa van, és nagy örömünkre az iménti sorrendben három-kettő-kettő unokánk is született tőlük. Mindannyian itt Fehérváron, a közelünkben laknak. A családalapítás kezdetén mindhárom család néhány évre (no, csak egy-kettőre) hozzánk költözött. Egy eddig ismeretlen örömforrást ismertünk meg így együtt lakva. Nap mint nap közelről láthattuk, ahogy a kis unokák értelme nyiladozik, ahogy megtanulnak járni, beszélni. Tavaly ősszel három unokánk kezdte az első osztályt a Hétvezér iskolában (mindhárman fél éven belül születtek). Minap értük mentem és kísértem őket hozzánk (hét perc az út gyalog) és előbb a kislány táskáját segítettem vinni, aztán a két fiút. Hát, mit mondjak? Nehéz a mostani iskolatáska, valamit tenni kellene a könnyítéséért...

Meg kell vallanom, a feleségem teszi a legtöbbet a család jóllétéért: süt-főz, befőz, mindenkinek kötött már zoknit, kesztyűt, sálát, sapkát, pulóvert. Jelenleg éppen állatfigurákat, másképpen amigurumiket horgol az unokáknak. Most, hogy nyugdíjas lettem, rájöttem, hogy bőven lenne dolgom a saját mikrokozmoszomban, a saját családomban. Úgy látom, a ház körüli, a kerti és családi teendők még hosszú ideig adnak értelmes feladatokat.

– Köszönöm az interjút, jó egészséget kívánok további munkádhoz!

Székely András Bertalan



Az unokákkal 2019 karácsonyán

Szoba 80 lépcsőfokkal a Duna-szint felett

(kissé misztikus kalandozás a távozni készülő trombitám körül)

Ez történetesen az én szobám, 6 x 4,8 méteres. Kezdetben csak 3,2 x 4,8 méteres volt, de egy idő után előnyére változott. Erről később, esetleg többit... Ezt a szobát keletkezése óta, – 42 éve immár – birtoklom és azóta bizony tele lett, megtelt hangokkal. Pontosabban trombitahangokkal, melyeket én termeltem ki magamból, bele a szoba minden zugába. Napi rendszerességgel tettem ezt évszaktól és napszaktól függetlenül. Mindenféle hangokat. Régen keletkezett jól ismerteket, melyeket sokszor, sok helyen eljátszottak, megtapsoltak már és vadonatúj, teljesen ismeretlen hangokat is.

Mikor elkezdi az ember foglalkozni a hangszerével, akkor végül is azt tanítják – arra megy ki a játék –, hogy a hangszerére írt remekműveket megismerje, megtanulja, majd minél szebben és hibátlanul eljátssza. Ez teljesen természetes. Nagy kedvvel foglalkoztam én is a trombitára írt (igencsak szűk) repertoárral, de örömet leltem az e korban született más hangszerekre írt remekművek átírásával és előadásával is. Hosszú időn át ez volt a fő feladatom. Egy idő után azonban elindult egy változási folyamat. Én nem sűrítettem, mert lett volna még dolgom a régi hangokkal éppen elég, de kerestek és megtaláltak – eltaláltak – a változás új hangjai. Vadonatúj hangok érkeztek, melyeket még soha senki nem játszott, nem hallott. Valójában még az sem, aki megálmodta őket. Kifejezetten nekem címezték és rám várt a feladat, hogy az álmat valósággá, hallhatóvá tegyem. Azt nem mondhatom, hogy teljesen felkészületlen voltam a feladatra, de mégis igen váratlanul ért az új kihívás. Egytől egyig különleges feladatok voltak, melyek mindegyike másképp volt különleges. Ám ez nem volt ijesztő, inkább örömeimre szolgált, mert nem a többletmunkát, a nehézséget láttam bennük. Élveztem, hogy ez nem csak egyszerű reprodukálás, hanem egyfajta segítség, szolgálat, melynek igazi célja, hogy az új hangok új hangzássá, egy új zenei világgá álljanak össze. Ennek érdekében új megszólalási módokat – módokat – kellett találnom, amit a rám bízók kimondva kimondatlanul már eleve föltételeztek, elvártak tőlem. Az effajta dologgal együtt járó óriási felelősség – a *felmutatás* – a bemutatás megjósolhatatlan fogadtatása fel sem merült bennem – szerencsére.

A frissen veteményezett hangcsírákat igen nagy türelemmel kellett gondoznom, hogy aztán – reményem szerint – látványos veteményessé váljanak. Ezen munkálatok közben azonban igen sok beteg, félresikerült hanggal is megterheltem szobám tűrő – befogadó képességét. De hát ez a normális ügymenete az ilyen természetű megbízásoknak.

Mikor úgy gondoltam – félszeg optimizmussal –, hogy elkészültem végre a rám testált feladatokkal, akkor jött el az ideje annak, hogy az összefésült, megérlelt, fogyasztásra érett hangokat szabadjára engedjem, lehetőséget adva, hogy tágasabb, fontos helyeken megszólalhassanak. Hiszen ez volt a célja az egész eddigi folyamatnak. Hogy belőlük is amolyan sokat, sok helyen játszott hangok válhassanak, mint amelyenekről az előbbieken említést tettem. Egy-egy ilyen alkalom sikere átmeneti megnyugvást és hitet adott a következő még ismeretlen próbálkozásokhoz.

Most így állok itt a jelenben. Eljátszottam a régi szép hangokat, befogadtam, és a rendeltetési helyükre szállítottam az új, másképpen szép hangokat, melyek 10 versenyműben és számtalan kisebb-nagyobb szóló és kamara jellegű darabban öltöttek formát. Ezek emberpróbáló, idő és erőigényes szép, de fárasztó feladatok voltak.



Nos, az idő eltelt, az erő fogyott, a szobám megtelt hangokkal.

Már nincs meg bennem a várakozás izgalma, és nem feltétlenül vágyom az új feladatokra. Ha jön is egy-egy, már ahhoz is erőt kell vennem magamon, hogy nekikezdek. És ha nekikezdek, akkor meg nem jönnek a jó megoldások, az ötletek. Lehet, hogy ez így természetes, így van rendjén. Mert a trombitálás nem csak játék, de küzdelem, sport is. Sok minden mellett egészen különleges, nehezen fejleszthető izmok is kellene hozzá, meg tüdő a terhelhető, szívós fajtából. És edzések. Sok-sok – néha feleslegesen – lefutott kör. De a sportok sem egyformák. Van, amelyik kevésbé fogyasztja az energiát, sokáig úzhető. Az én szakágam nem ezek közé tartozik. Ha sorra veszem az eltelt időt és az elvégzett feladatokat, úgy hiszem már így is, most is tágitottam a megszokott határokon. Ehhez hozzásegített, hogy még időben váltottam sprintből hosszútávfutásra. A gyaloglás viszont már nem szerepel a terveim között. Ez a helyzet. Be kell látnom, hogy – ismerjük a mondást – *mindennek van határa*. Hát akkor tessék – legyen itt és most a határ.

Ettől kezdve azon kell majd igyekezniem – érzem, nagyon nem lesz könnyű –, hogy ne szaporítsam tovább a hangokat. Könnyű – nem könnyű –, akárhogy is vesszük, ez mégis csak egy kényelmes állapot.

Felöltözve fekszem az ágyamon. Olvasok, de el-elalszom. Van, hogy mondat közben. Ez már-már kétségbeejtő. Felébredve, anélkül hogy megmozdulnék, a *plafont* bámulom.

Széles lambériákból van összerakva. Lehet, hogy ez nem is lambéria, hanem hajópadló? Lehet, sőt valószínű, de én plafonnak használom. Így még most is olyan, mintha új lenne. Elég sok benne a göcsört, de így is nagyon örültünk, mikor végre hozzájuthattunk – annak idején az őskorban –, mert legalább nem deformálódott a nedvességtől. És most, hogy tüzetesen vizslatom, rájövök, hogy nagyon is jól mutatnak benne a göcsörtök. Sötét csillagok a sárga égbolton. Jól ismerem őket. Én lakkoztam le negyven évvel ezelőtt. Ezzel nem magamat akarom fényezni, ez a „Sirály” csónaklakk elévülhetetlen érdeme.

Egy kósza kérdés villan át az agyamon. Vajon ez a csillogó bordás sötétcsillagos felület a hangokra milyen hatással lehetett?

Tovább nézelődöm. Van időm. A könyvem untat, elálmosít, de ez a nézelődés viszont élénkít, gondolatokat és további kérdéseket gerjeszt. Lejjebb csúszik a tekintetem a falakra. Szinte kívülállóként nézek körbe a mindenféle dolgokra, melyek között élek évtizedek óta. Ahogy most külön-külön sorra veszem őket, majd minden tárgyról eszembe jut egy-egy történet, de legalábbis mindegyikről lenne mit mondanom. És most ismét, már komolyabban felvetődik bennem a kérdés, hogy a *dolgok* összességének, a hangulatának köze lehetett-e vajon az életre kelt hangokhoz, melyek most is itt léteznek immár láthatatlanul és mindenki más számára hallhatatlanul a szobámban.

Diána lányom mesélte egyszer, hogy volt egy nem túlságosan vidám természetű, de szeretetre méltó, nagy tehetségű festőművész tanára, akinek fő témája a saját műterme. Ez jut most eszembe, miközben végigpásztázom a szobám összes zugát, és kedvem lenne valami hasonlóra. Valamiképpen megörökíteni az én – nem hirtelen felindulásból –, de mégiscsak immár félig elhagyott szobámat, a volt műtermemet. Félig elhagyottat írok, mert én ugyan még egészen itt vagyok, de a *kottapult*, amire most tekintek, az már nem napi használati tárgy. Nincs is rajta kotta. Most már csak egy szép valami, amire mindentől függetlenül jól esik ránézni. Első tanáromtól, Galambos János bácsitól kaptam. Okát nem tudom pontosan hogy miért, de egy mondatára nagyon emlékszem – „jól figyelj, te mellettem fogsz ülni a Rádiózenekarban”. Utóbb kiderült, hogy ezt több növendékének is kilátásba helyezte, de ilyen gyönyörű kottaállványa csak egy volt. És az is igaz, hogy a Rádiózenekarba csak én kerültem be mellé.

De visszatérve szépséges kottapultomhoz... Diána – nagy örömmel – a Thonet gyártmánykatalógusban megtalálta a fényképét. Lyug-



gatott díszítésének fő motívuma egy „lyra”, mely ebben a pillanatban rendkívül látványos. Azzá teszi a szinte vízszintesen besütő alkonyati napsugár, mely kihangsúlyozza és falra vetíti a kottapult lyuggatott díszítését. – Ezt most gyorsan le is fotózom.

Folytatva a nézelődést a fürdőszobám ajtajára esik a tekintetem. Bartl Dzsozef barátom alkotta *szitanyomat* borítja. Szabad falfelület hiánya számúzte a szokatlan helyre, de *láthatóan* jól érzi magát. Arany, fekete kék és vörös, kemény színekből áll össze. Öt szív négy négyzetben. 1981-ben érdemeltem ki – zenészbarátaimmal együtt –, amikor a Múcsarnokban megrendezett fél-életmű kiállítását nyitottuk meg a Modern Rézfúvós Együttessel. Én a számozott 16 nyomatból az ötödiket kaptam meg. Ez a szitanyomatos ajtó 39 éve mozgásban van és nagyon jól bírja a strapát. Soha még csak meg sem nyikordult. Talán nem véletlen, hiszen öt szép szíve segíti mozgását.

Az írásom elején jegyeztem meg szobám csodás növekedése okán, hogy „erről később esetleg többet...” Megpillantom a szobám közepén lógó *függönyt*, és tudom, hogy most jött el az a bizonyos „később”.

Fekete-szürke függőleges irányban csíkos. Nem feltűnő, ez a legfőbb erénye. Mikor feleségemmel némi civódásos huzavona után végre kiválasztottuk, nem gondoltam volna, hogy függönyléte végéig egy selemzsinórral szorosán összefogva szinte láthatatlanul fog meghúzódní a szekrény mellett. Pedig így történt.

De mi köze ennek a csodás szoba-megnagyobbodáshoz?

A végével kezdem. A függönyt azért vettük, hogy a lebontott válaszfalat pótolja, ha valami miatt erre szükség lenne. Nem lett. Tehát az én nyolcvan lépcsőfokkal a Kis-Duna szintje felett lévő szobám eredetileg két szoba volt.

Meg kell mondjam, hogy a szobaegyesítés ötletének a „hangokhoz” direktan nem volt köze. Annál inkább volt köze a nosztalgikus emlékemnek, mely a ház félkész állapotát idézte. Mikor még nem voltak válaszfalak, ablakok, de volt a háborítatlan, végtelennek tűnő panoráma páratlan nyugalma. És mindez itt, Pest déli elhanyagolt sarkában, kétszáz méterre a dübörgő főúttól. De idővel – feleségem tervei szerint – elkészült a ház, és ez az imént felidézett idillikus állapotot jelentősen megváltoztatta. Beépültek a válaszfalak – egy kész ház már csak ilyen –, és az ablakokba bekerültek tájhamisító üvegtáblák (...*de a Duna maradt...*)

Húsz év belenyugvás után kerített hatalmába a nosztalgikus emlék. Erős akarat kezdett dolgozni bennem, hogy az eredeti állapotot visszaállítsam. Ez részben sikerült is. A fal könnyen leomlott. (Kisebb volt, mint a berlini.) Be kellett látnom viszont, hogy a beüvegezetlen ablak Magyarország nedves-kontinentális éghajlata miatt sok kellemetlenséggel járt volna. Áthidaló megoldásként viszont adódott már a lehetőség, hogy a régi, torzító ablakokat a már beszerezhető új típusra cseréljem. Hőálló, zajsűrű, betörésgátló, és ami a lényeg, ha átnézek rajta, nem tévesztem össze a kárókatonát a vízi csirkével. Hat méter szélességű, plafontól a padlóig érő üvegajtó-ablak konstrukció segíti immár a kilátásomat. A tágasabb belső pedig nagyobb teret, szebb hangzást adott a kibocsátott hangoknak. Ezen a ponton érzem a szerencsés találkozást nosztalgikus emlékem és a már elvégzett feladatom között.

A *lófej*, amely most a szemem sarkába akadt, egy tekintélyesnek mondható, igen súlyos tárgy. De a történet, amely hozzá tartozik sem habkönnyű. Ha csak arra gondolok, hogy 1997-ben vagyunk Bejrutban az éppen aktuális háború után, már talán érthető is, hogy az imént mire céloztam. Maros Évával vélhetően egy közhangulatot, nemzeti érzést javító koncertre szólt a meghívásunk. (A libanoni himnusz trombita-hárfán!)

Már az indulás, a légi utazás (hárfával a fedélzeten!) körülményei is egy igen hektikus, izgalmas történet volt, de ezen most nagyvonalúan átrepülünk „lófej” irányba.





Egy szisztematikusan szétlőtt, háborús környezetben lévő, frissen rendbe hozott 10 emeletes luxusszállodában lettünk elhelyezve, melyben rajtunk kívül nem lakott senki. Egy dologra hívták fel a figyelmünket, hogy a csapvíz ivásra nem alkalmas. Ehhez is lenne mit hozzáfűznöm, ám most a lófejet mesélem. Bevezetesként el kell mondjam, hogy gyengém közé tartoznak a szép és érdekes üvegtárgyak. Márpedig az a lófej, mely az első városi sétánkon egy üzlet kirakatából rám nyitott, üvegből volt. Szép és érdekes. Másnap már meg is látogattam. Nem lepődtem meg, hogy igen drága. Szép, meg érdekes, hát akkor persze hogy drága. Háborús időkben különben is felmegy az üveg ára. Egy hétig voltunk Bejrútban és ettől kezdve naponta érdeklődtem, hátha elkezdi csökkenni az üveg árfolyama. De nem. Később már az eladó érzelmeire is próbáltam hatni. Megemlítettem, hogy komoly vevő vagyok, de zenész és magyar. Kitárulkozásom azonban nem igazán hatotta meg az eladót. Az utolsó nap, mikor belém nyílt, hogy egy libanoni üveg lófej nélkül sivárabb lenne a hátralévő életem, rászántam magam – bármi áron – a vásárlásra. Az üzletben magamhoz kérttem a lófejet, hogy felmérjem a súlyát. Ekkor derült ki, hogy a lovam sörénye – legfőbb ékessége –, mely huszonkét sormintászerű látványos üveg-cupfliból áll, nem makulátlan. Alulról az ötödiknek a hegye letört és nem illeszkedett precízen a sormintába. Fanyalogtam egy sort és rövid úton megállapodtunk az általam elképzelt árban. Azóta itt áll az ablak előtt a törött cupflijával. Nézegetem, és azon tűnődöm, hogy milyen boldogságot tud okozni egy kis tökéletlenség, még ha csak egy törött sörény-cupfliról van is szó.

Mikor nézelődésem során az oldalsó polcra terelődött a figyelmem, rögtön tudtam, mivel fogom folytatni tudósításomat. Ezen a polcon több minden látható. Érmek, kisplasztikák, értékesnek mondható nívós tárgyak. Ezek közé került – nem előkelő idegenként – egy tükrös, lyuggatott-varrott díszítésű, őzbarna-tojáshej színekombinációval készült *cipő – talp nélkül*.

Apám hagyatéka. Sok minden bevillant emlékezetembe. Talán túlságosan is sok. Igyekezni kell majd visszafogni magam.

Kaptafára van felfeszítve száz pici szöggel. Márton bátyám a hiányzó sarkat pótolandó installációt készített, és így már jobban érzi magát a dísz tárgyak között. Nekem olyan, mint egy kipreparált, fészken ülő madár. Márton eredetileg a cipésmesterséget tanulta ki, csak aztán lett igazgató a Csepel Autógyárban. Nem az akkortájt szokásos módon, hanem miután a megfelelő iskolákat mind elvégezte – a tehetsége által. No itt kell az önkontroll, hogy az ő történetét ne részletezzem. Annyit azért elmondanék, hogy igazgatóként is szerette, tovább úzte eredeti szakmáját. Részben ő oldotta meg az igényesebb családtagok cipőgondjait. Ezek után nem meglepő, hogy mikor megtalálta a kényes ízléssel kigondolt és megvalósított, de mégiscsak félkész állapotban lévő cipőt, tükörfényesre suvickolta és elkészítette a hozzá illő „cipőfészket”.

Hogy miért maradt talpatlan? A napokban került elő egy elismerő diploma, mely bizonyítja – amit eddig is gondoltam –, hogy egy szakkiállításra készült. Mivel az egyik felét, a jobblábast születésnap ajándékként megkaptam és kiállítottam a többi műtárgy közé, sorsa végérvényesen beteljesült.

Apám cipőkellék kereskedő és cipőfelsőrész készítő mester volt. Anyám – Drága Mutter – mint tanult tűzőnő segítette a munkáját, miközben nevelte négy fiúgyermekét, gondozta a kertet, etette a tyúkokat, disznókat és a háztartást is vezette. Még leírni is sok(k).

A műhely és egyben üzlethelyiség a főutcán volt és úgy működött, mint egy agora. A cipőjavításra betérők leültek, vendégekké váltak. Beszélgettek politikáról, Soroksárról. Apám ebben is, abban is jól kiismerte magát. Ezekért a „megvárós” munkákért a pénz többnyire nem is került szóba.

Ebbe az üzletbe tért be Galambos János bácsi – a kor kiemelkedő trombitaművésze – cipőt javíttatni. Beszélgetés közben rám terelődött a szó. A továbbtanulási nehézségeimről. Mert ugyan nagyon jól haladtam a harmonikatanulással, tehetségem és kedvem is lett volna hozzá, (Suppé: Könnyűlovassági nyitány kívülről!), de középiskolai szinten ezt a hangszeret nem tanították. Ekkor szólalt meg János bácsi, és egy kész, lehengerlő tervvel állt elő. Mivel a megfelelő zenei előképzettségem megvan, ő a hátra lévő egy év alatt úgy elindít a trombitás pályán, hogy nem lesz gondom a továbbiakban. Még hozzáfűzte, hogy szerencsés helyzetben leszek, mert ez a két hangszer, a harmonika meg a trombita nagyon jól kiegészítik egymást. Különösen, ha lakodalmakon fogok játszani. Ha az egyik hangszeren elfáradok, akkor válthatok a másikra. Apám hamar ráállt a kecsegtető jövőt előrevetítő ajánlatra.

A terv tulajdonképpen nagy részben megvalósult, csak a lakodalmi jóslat nem. Egész fiatal voltam, mikor tettem egy ilyen irányú kísérletet, de még éjjél előtt (a rántott húst köret nélkül kínálták!) – rosszul lettem és az ünneplő család szállított haza biciklin. Ettől a fél éjszakai kalandtól eltekintve, mely az egyetlen és utolsó kísérletem volt, minden úgy sikerült, ahogy elterveztük. (Ezzel a „kottapultos” részben már eldicsekedtem.)

Most a végén be kell látnom – ha próbálkoztam is visszafogni magam –, mégis egy kissé bő lére eresztve adtam elő ezt az apa-cipős történetemet. Ám, ha valaki fejvesztés terhe mellett fölszólítana, hogy egy rövid mondatban mondjam el a lényegét, az így nézne ki.

1957-ben János bácsinak elszakadt a cipője, ezért én trombitásként éltem le az életemet.

A *fotó* amelyről most szólni szeretnék, az ágyam fölött látható, illetőleg... hát most bajban vagyok.

Szóval ott van (volt?) az ágyam fölött. Egy boldog csonka családot ábrázol, komplett pizsamás szerelésben. Valószínűsíttem, hogy vasárnap reggeli orvtámadást rögzít. Én fekszem az ágyamban álmos szemekkel, kócosan. Diána a hasamon trónol diadalmasan, Márk a lábam szárán ül és huncutul mosolyog. A család hiányzó tagja éppen fényképez. Márk 3 éves lehet, tehát úgy 40 éve készülhetett a kép. Nagyon szerettem. Olyan igazi békés, nem szokványos pillanatkép volt. De miért a múlt idő? Hát azért, mert amiket itt most precízen leírtam, az már csak az emlékezetemben él. Ám ott erősen.

Most, amikor írok róla, már csak homályos foltokat látok. Kifakult, pedig üveg alatt van. Ez a fakulási folyamat úgy 20 éve kezdődhetett el. Mikor észrevettem – okát nem tudom, hogy miért –, úgy döntöttem, hogy addig akarok – fogok – élni, amíg a kép tejfehérré nem fakul. Szerencsés vagyok, mert erről még nincs szó. Márk frufruja és az én szakállam még kivehető. De Diána szőkeségét már csak odaképzelem. Mindent egybevetve úgy gondolom, két-három olimpiányi idő még benne – bennem lehet. Mindenesetre addig is igyekszem óvni a napfénytől. Ez *létkérdés* számomra.

Ígérem, hogy nem veszem sorra a szobámban lévő összes családi fotót, de egy még ma is jól látható *fotó-triptichon*-ról feltétlen szólnom kell.

Három fotó az ágy feletti polcon, egymás mellett. Középen az eljegyzési – 1968. Egy érett, boldog nő, mellette egy fanyar mosolyú, csupasz állú félszeg kamasz. Ő és én. Ülnek. Az ólomüveg keretes képhez támasztva egy Borsos Miklós plakett. Egy hagyományos emberpárt ábrázol. Férfi és nő egymásra találása. A kép két oldalán egy-egy fotó üveg alatt, keret nélkül. Portrék 1973-ból. A bal oldalt én fotóztam. Egy feltűnően csinos, diszkrét mosolyú megfiatalodott asszony – félprofilból. A jobb oldalon – Ő fotózta – egy torzonborz szakállú, elgondolkodó tekintetű – óvatosan fogalmazok – érett férfi, profilból.

Rendben van ez így.





Ismét észreveszek valamit, amiről – érzem – lesz mit mondanom. Egy méretes márvány-fém összetételű tárgy uralkodik a polcrendszerem központi helyén. Autóversenyzők, teniszezők, kutyák szoktak kapni ilyesmiket, ha gyorsabbak, ügyesebbek, szebbek a többiekénél. Nem túl elegáns ez a tárgy, de figyelemre méltó. Most történetesen én figyelem. Kb. 50-60 cm magas lehet, 5-6 kg és 7,5 dl befogadó képességű. Ez utóbbit onnan tudom pontosan, mert 1979. szeptember 28-án pénteken este kalibráltam az olaszországi Anconában. Ez így elég talányos tudom, de mindjárt folytatom.

Ezt a *kupát*, mert hát arról van szó, az említett kikötővárosban megrendezett nemzetközi kamarazenei verseny kiemelt győzteseként a Modern Rézfúvós Együttes kapta meg. Ebbéli örömmünkben került sor a kalibrálásra. Az együttes vezetőjeként én vettem át a kupát, és a virág helyett kapott üveg pezsgőt mértem bele. Csordultig lett, de belefért. Ezután mindenféle etiketre fittyet hányva, szájról szájra adva kiürítettük. Ennyi modortalanságot egy sima első győzelem is indokolhatott volna, de mivel egyben utolsó is volt – amiben még verseny előtt megállapodtunk –, még inkább... A folytatásban kiderül, hogy mi történt, mikor magamat kalibráltam.

E győzelem hozományaként – a zsűriben ítélkezett egy olasz koncertszervező karmester is – az elkövetkező öt év összes nyarát, de legalább 2-3 hetét dél Olaszország legkülönbözőbb szögleteiben koncerteztük végig. Parkokban, kastélyokban, templomokban, mindenütt. Egy esetben Callignanóban játszottunk. A publikum a varázslatos hegyi falu lakossága volt, akik a magukkal hozott mindenfélén foglaltak helyet. A szabadtéri koncertet egy utcabál szerű utánoszthatatlan hangulatú multság követte, melyen a helyi szőlősgazdák is megjelentek. Boraikat kínálva sorra rángattak be minket – „sztárvendégeket” – alkalmi söntéseikbe. Ezenközben kiderült, hogy igazi jó bort csak ott kapunk, ahol éppen vagyunk. Ahol előtte voltunk, és ahová még ezután megyünk, ott csak lórét adnak. Mi meg engedelmesen bólogattunk, és mindenütt élveztük a finomabbnál finomabb borokat. Egy soron következő kóstolásnál a világos színű koncertnadrágomat is megkínálták. Mohón be is itta. Hogy lőre volt, vagy nem volt lőre, az nem derült ki, de mindenesetre egészen belepirult. Elég szerencsétlenül állhattam ott „egy magas szőke férfi felemás nadrágban”, de rögtön megjelent segítőkészen egy nálam két fejjel kisebb, testes asszonyosság és ellentmondást nem tűrően berángatott egy közeli helyiségbe. Testbeszéddel jelezte, hogy húzzam le a gatyámat. Közben ő egy lavórt tele öntött fehér bor-



ral és beáztatta a nadrágom színes felét. Nem telt el három perc és – láss csodát! – a nadrágom „megvilágosodott”. Én pedig mehettem tovább az utamon, de már abban a tudatban, hogy fehér nadrághoz fehérbor dukál, de ha másképpen alakulna, legyen kéznél egy lavór fehérbor.

Az íróasztalom fölé tekintek. Két, méretes *kampót* látok ott. Bicikli-tartó kampónak árulták őket. Bár biciklim nem volt, de – egyszer élünk – vettem mindjárt kettőt. De nem azért, hogy ha lesz biciklim, majd jól felakasszam rá, eláll az a sarokban szépen. Egyszerűen azt gondoltam, hogy egy komoly háztartás nem lehet meg kampók nélkül. És valóban, érkezett az idejük. Az íróasztalom fölött a Dunára néző ablak előtt találták meg a helyüket. Puha polifón csövet húztam rájuk, hogy kényelmesen érezzék magukat a hangszereim és két-két facsavarral rögzítettem a máig szépen csillogó hajóplafonomra. Azóta ott parkolnak az éppen használaton kívüli trombitáim.

Úgy lógnak ott, mint spájzban a páros kolbász. Naplementekor pedig pompás fotótémát adnak a korpuszok szép ívű, jellegzetes meg-megcsillanó kontúrjai. Most, immár munkanélküliként szép csendben csak „lógnak a szeren”. Velem együtt, aki ebben a pillanatban ágyon fekvé teszem ugyanazt. Mivel az összes hangunkat kiadtuk már magunkból, pihenni is együtt fogunk, hiszen mindig is egymásra voltunk utalva.

Most örülök csak igazán, hogy annak idején belevágtam a bizonytalan végkimenetelű kampóvásárlásba, mert végül ilyen látványos, kiemelt helyet kínáltak hangszereimnek.

Így ha időnként rájuk tekintek, áldott pillanatokban hallani vélem azokat a régi szép és az új érdekes, másképpen szép hangokat, melyek csendestársként azóta is, most is itt léteznek bennem és a szobám étérében.

Geiger György
2020. jan. 31.

Utószó

Miután nem kis megkönnyebbülésemre befejeztem kalandozásomat a távozni készülő trombitám körül, mi több, kiegyeztem magammal, hogy valóban itt az ideje letennem a lantot – az én rézlantomat –, történt valami, ami mellett nem tudok elmenni szó – utószó – nélkül.

Tehát.

A felső fogsorom jobb kettese, mely az eltelt hatvan évben rendíthetetlen támasza volt a fúvókámnak – vagyis a trombitámnak, szóval a játékomnak –, levetette magát a mélybe, jelentős űrt hagyva maga után. Vállalom ezt a drámai megfogalmazást, mert mire véljem azt, hogy reggelizés közben, mikor is a tejeskávéba áztatott foszlós kalács elfogyasztásánál tartottam éppen, egyszer csak az előttem lévő tányéron koppant, kopogtatott, dörömbölt! váratlanul és nem kevésbé ijesztően.

De miért tette ezt? Lehet, hogy én kísértettem a sorsot, mikor az írásom alcímében egy „misztikus” kalandozást ígértem? Hát ez a halálugrás igencsak ráerősített a jóslatomra. De az is lehet, hogy a jóval több mint fél évszázadnyi becsületes, izgalmas és eredményes munkája után nehezen viselte, nem tűrhette tovább a munkanélküliséget, az unalmas nentrombitálást, és tette, amit tett. Mert mint nekem a „gyaloglóstrombitálás” nem jelentett már alternatívát a pályafutásom meghosszabbítását illetően, úgy neki meg a foszlós kalács leküzdésében való tevékeny részvétel tűnt méltatlan feladatnak. Így teremtett egállhelyzetet.

De egy végső gondolat – kérdés formájában – felmerül bennem. Mi történt volna akkor, ha a „sprint” és a „hosszútávfutás” után mégis belevágok a „gyaloglós” kalandba is? Hiszen az is olimpiai sportág.

Bár ez egy fogas kérdés, de így foghiánnyal sújtva is megvan rá a válaszom. Valószínűleg még a mai napon is hibátlan lenne a mosolyom.

G. Gy
2020. ápr. 25.



Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvándó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értékét, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik.

Az értékek szakterületenkénti kategóriái a következők: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti környezet és épített környezet.

Sorozatunkban továbbra is a megyei értéktárakba felvett, nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Gradistyei horvát kultúrkör eseményei (Győr-Moson-Sopron megyei Értéktár)



Az értéktárba történt felvételkor tételesen rögzítették a 60%-ban horvát nemzetiség által lakott Und és Kimle napjainkban is élő horvát nemzetiségi népszokásait. (Utóbbi községben a 2011. évi népszámláláskor a helyi lakosság 13,5%-a vallotta horvátnak magát.)

Undon ezek a sajátos nemzetiségi hagyományok a Luca-naphoz, a betlehemezéshez, a vízkereszthez és farsanghoz, a húsvéthoz, valamint a házasságkötéshez kapcsolódó népszokások, a pünkösddőlés, a Borbála-járás és a kópházi lakodalmás.

Kimlén elsősorban a Borbála-járás egyedülálló alakoskodó népszokását kell említeni, mivel az Európában egyedül csak itt maradt fent.

Borbála december 3-án járja a falu utcáit, hogy egészséget és szerencsét vigyen a házak lakóinak. Borbála – aki fiatal lány, viselete szoknya, férfing, fej- és vállkendő, harisnya, kesztyű, arca fehér fátyollal van letakarva – kezében fehér szalaggal díszített fakanalat tart. Nem beszél, csak mutogat, ezért kísérője – aki többnyire fiatal legény – kéri horvát nyelven a bebocsátást a házba. Ő köszönti a ház lakóit, imára szólítja fel a gyerekeket. Borbála pedig fakanalával megkocogtatja a gyermekek fogait, hogy egészségesek maradjanak, megvergeti a lakók fájós testrészeit a gyógyulás reményében. Távozáskor a gyerekek megígérik, hogy jók lesznek, majd cukorkát ad nekik Borbála, a földre pedig magokat szór a jövő évi jó termést biztosítva ezzel. A ház lakóitól a kísérők köszönnek el egészséget, jó termést és szerencsét kívánva nekik.



Móri Német Tájszótár – Deutsches Mundartwörterbuch von Moor (Fejér megyei Értéktár)

Néhányan, akik még beszélnek a móri német nyelvjárást és fontosnak érzik fennmaradását, a Hajósi Sváb szótár megjelenésekor határozta el, hogy elkészítik a móri tájszótárt. Elképzelésüket meghirdették az interneten és létrehozták a „Hogy is mondtuk?” csoportot, amelyhez sokan csatlakoztak és küldtek szóanyagot.

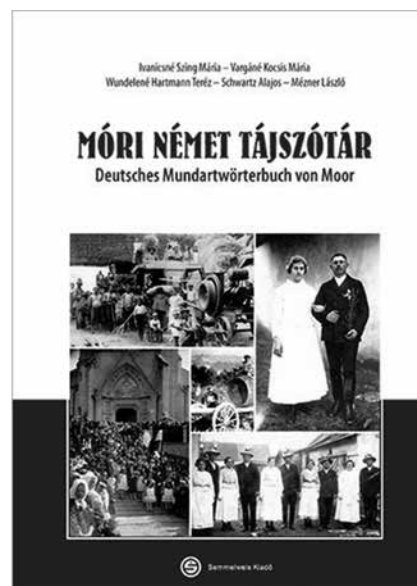
2017 decemberében állt össze a kis szótárkészítő csapat öt fővel, valamennyien nyugdíjas korúak: *Ivanicsné Szing Mária*, *Mézner László*, *Schwartz Alajos*, *Vargáné Kocsis Mária* és *Wundeléné Hartmann Teréz*. Hetente rendszeresen, két éven keresztül hétfőnként a móri Radó Antal könyvtárban dolgoztak. A könyvtár dolgozói mindenben segítették munkájukat. Először fonetikus leírással jegyezték le a szavakat, a magyar betűkészletet különböző hangtani jelekkel kiegészítve. Később a könyv lektorának javaslatára átírták a német ábécé betűivel a német helyesírás szabályait figyelembe véve, de a kiejtéshez ragaszkodva. Ebben az ún. „laikus” átirásban *dr. Müller Márta*, az ELTE Germanisztikai tanszékének docense volt segítségükre.

A szótár bevezető részében magyarul és németül is bemutatták a németek betelepülése Móra és a megyére, országra hagyott kulturális örökséget. Szóltak a magyarországi németek nyelvéről, a móri nyelvjárás sajátosságairól, elvégezték a móri dialektus és a mai német nyelv nyelvtani összehasonlítását, ismertették a szótár használatának módját. Ezt a bevezetést követi a magyar-nyelvjárási német szótár, majd a fordítottja, a nyelvjárási magyar-német szótár. A könyv zárórészében olvashatók a móri németességgel foglalkozó művek könyvészeti adatai és a támogatók nevei, akik a könyvhöz tartozó hanganyag elkészítését is lehetővé tették.

2019 szeptemberére a szótár készítői hatezer-hatszáz helyi nyelvjárási szót gyűjtöttek össze és juttattak el lektoruk, *dr. Brenner Koloman* számára.

A szótár ötszáz példányban került kiadásra. Időközben felmerült a szótár anyagát megőrkítő hanganyag elkészítésének lehetősége, ezért Mór város lakosaihoz fordultak segítségért, aminek eredményeképpen közel félmillió forintnyi támogatás gyűlt össze, így minden könyvhöz hanganyag is tartozik.

A Móri Német Tájsszótár bemutatója és helyi értéktárba történő felvétele 2020. február 12-én történt.



A Knerék szellemi öröksége Gyomán és az egyetemes kultúrában (*Békés megyei értéktár*)

Az 1882-ben alapított nyomda az egyetemes kultúra szelete. A Kner család és leszármazottai maradandót alkottak a hazai és nemzetközi nyomdászat, könyvművészet, reklámgrafika világában. A gyomai nyomdaalapító, *Kner Izidor* családneve a XIX. század vége óta összeforrt a szép könyvvel és a minőséggel. A nyomdának a család életében betöltött szerepét jelzi, hogy az alapító gyermekeinek és unokáinak többsége is a nyomdász-könyves mesterséget választotta. Közülük is kiemelkedett *Kner Imre*, a mauthauseni koncentrációs táborban elpusztított nyomdász-tipográfus-könyvművész. *Kner Endre* gazdasági területen képezte magát, édesapja halála után Imrével együtt a nyomda tulajdonosa lett. *Kner Erzsébet* könyvkötőként, *Kner Albert* reklámgrafikusként működött. Budapesten dolgoztak, munkásságuk és szakmai-művészi kibontakozásuk Chicagóban teljesedett ki.

Haiman György, a nyomdaalapító unokája a családi hagyományok követőjeként neves grafikus, könyvtervező, egyetemi tanár és a magyar nyomdák történetének elismert kutatója volt. Amit a Kner család tagjai munkásságuk során a magyar nyomdaiparban és könyvművészetben létrehoztak, méltán emelte őket világhírvé, s napjainkban is példaértékű. A két világháború közötti időszakban a magyar művészi könyvkiadást a Kner név fémjelte. A kiadványok külleméről a legnagyobb elismeréssel szóltak a nyomdász-tipográfus szakma hazai és külföldi szaktekintélyei.



Imre és Izidor



A Kner dinasztia munkássága a magyar és egyetemes kultúra-, nyomdatörténet és könyvművészet jelentős fejezete. A Kner név világszerte az egyik legpatinásabb, leghitelesebb márkavédjegye a magyar kultúrának.

Petrits Mézeskalács Múzeum (Tolna megyei értéktár)



A mézeskalács-készítő Petrits család története az 1825-ös esztendőig nyúlik vissza. Napjainkban a család hatodik nemzedékének két tagja is készíti a mézeskalácsokat, gyertyákat. A vállalkozás öt fővel működik. A termékek kézzel készülnek. Az általuk működtetett múzeum természetesen a családtörténetnek is emléket állít. Bemutatja a mézeskalácsos mesterség történetét. Megismerhetjük a mézeskalács készítésének eszközeit, az évszázados ütőfákat, díszítőcsöveket és minden eszközt, amit a régi mesterek használtak.

Láthatóak a cukorkák és nyalókák készítésének gépei, eszközei, a kéregöntésű termékek, például a Dianás sóborsesz-cukorka előállításnak kellékei csakúgy, mint a hagyományos szaloncukor formálásához szükséges felszerelések. Nyomon kísérhetjük, hogy miként készültek, készülnek a húzott és csurgatott gyertyák. Rengeteg mézeskalács szívet, huszárt, babát és számtalan szebbnél szebb figurát mutat be a gyűjtemény. A gyártási folyamatokat a kis múzeum látogatói továbbá végig is nézhetik egy közel félórás film jóvoltából.

A Múzeumot 2009-ben Szekszárd Megyei Jogú Város Önkormányzata Szekszárd Javáért díjjal tüntette ki.



Hajdúdorogi Görögkatolikus Székesegyház (Hajdú-Bihar megyei értéktár)

A Szűz Mária Templomba vezetésének ünnepéről (Istenszülő templomba vezetése) elnevezett székesegyház a Hajdúdorogi megyéspüspök székhelye, a magyar görögkatolikus egyház egyik legnagyobb és legfontosabb épülete. Thurzó György nádor 1616-ban a rác vallású hajdúknak adományozta a mai hajdúdorogi birtokait. 1638-ban *Tarasovics* Bazil, munkácsi püspök *Marinicz* Jánost (Marinics Radivojt), a helyi ortodox közösség papját nevezte ki a tiszántúli kerület főesperesévé. A településre a XVII-XVIII. században sok román ajkú bevándorló érkezett, emiatt a településen két parókia alakult ki. Az egyik közösségben román, a másikban ószláv nyelven folyt a hitélet. A két külön parókia 1667-ben egyezett meg a közös templom használatáról.

A középkori eredetű templom mellé 1742-ben építettek tornyot. Miután Ungváron több ortodox püspök és pap elismerte a római pápa elsőségét, és ezzel Kárpátalján is megeremtették a görögkatolikus egyház alapjait, a hajdúdorogi ortodox közösség is görögkatolikussá lett. 1868. április 16-án ötvenkét magyar görögkatolikus egyházköz-ség képviselői országos kongresszust tartottak, ahol kérték a magyar nyelvű szertartásrend engedélyezését és önálló egyházmegye felállítását. Ennek eredményeként *Ferenc József* megalapította a Hajdúdorogi Külhelynökséget és 1898. június 8-án megalakult a Görögszertartású Katolikus Magyarok Országos Bizottsága. Az Egyházmegyét 1912-ben *Ferenc József* alapította, s *X. Piusz* pápa kanonizálta. *II. János Pál* pápa, 1980-ban a Hajdúdorogi Egyházmegye joghatóságát – a Miskolci Apostoli Kormányzóság kivételével – minden Magyarországon élő görögkatolikus hívőre kiterjesztette.

A templom mai formája a XVIII-XIX. században alakult ki. 2000-2005 között teljes felújításon esett át. A székesegyházban és annak kertjében kerülnek megrendezésre a hajdúdorogiaiak életében fontos szerepet játszó ünnepekhez kötődő szokások (pl. pászkaszentelés), így ez a közösségi élet meghatározó színtere.

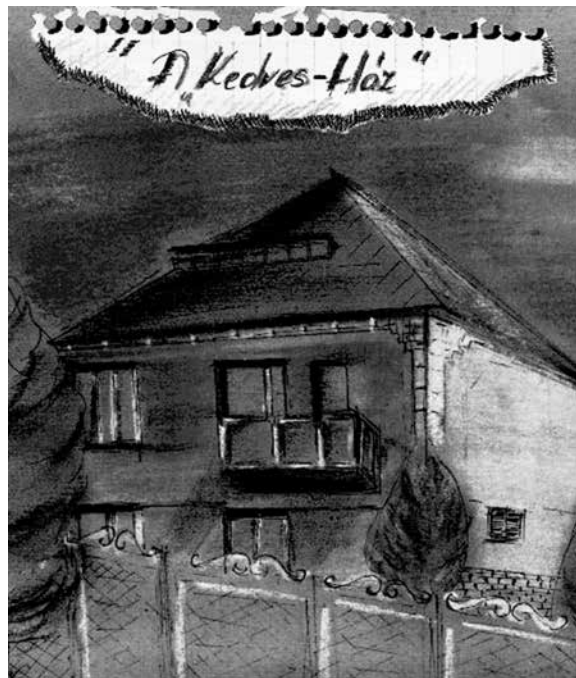


Kedvesház pedagógiai módszer (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei értéktár)

A Kedvesház Esélyteremtő Program több évtizede működik Nyírteleken. A program legfőbb jellemzője a sokrétűség. A Kedvesház egy olyan hetes-otthon kollégium, ami szociális-, oktatási-, gyermek- és családvédelmi területeken biztosít esélyteremtő feltételeket, szolgáltatásokat a roma és/vagy hátrányos helyzetű családoknak és gyerekeiknek az iskolai sikerességhez, a társadalmi integráció elősegítéséhez.

A Kedvesházban huszonöt gyerek lakik hétfőtől péntekig iskolaidőben. Különböző korúak és képességűek, egy dolog közös bennük, hogy mindannyian halmozottan hátrányos helyzetben élnek. Az intézmény alapfeladata, hogy szociális biztonságot, mentálhigiénés törődést, tanulási feltételeket nyújtson számukra családias légkörben, megfelelő tárgyi, infrastrukturális környezetben. A Kedvesház nem csupán kollégium, hanem egyedi pedagógiai programja (Kedvesházi Életprogram) révén preventív gyermekvédelmi modell. Családsegítő otthon, amely hídépítő szerepet tölt be az iskola, a kollégium és a család között. A szülők együttműködő partnerként vesznek részt a gyerekek nevelésében, cselekvő résztvevői a kollégiumi életnek. A támogatót, a segítőt látják a Kedvesházban, értéknek tartják az itt folyó munkát. Nem csak azért, mert itt olyan lehetőségeket kapnak a gyerekeik, amiket otthon ők nem tudnak megteremteni, hanem azért is, mert velük együttműködésben, őket bevonva zajlanak a folyamatok.

A Programból kinőtt Kedvesház-pedagógia módszertanát ma már száznál is több óvodában, iskolában közel hatezer pedagógus alkalmazza sikerrel, a roma/hátrányos helyzetű gyerekek integrált neve-



lésében, a szülőkkel való partnerkapcsolat kiépítésben. A Kedvesház-pedagógiának hiánypótló szerepe van a tanárképzésben és a pedagógus-továbbképzésben, mert gyakorlati, módszertani eszköztudást ad a pedagógusok kezébe. A módszertan elsajátításával a pedagógusok olyan képességekhez jutnak, melyek révén könnyebben tudják kezelni és megoldani a mindennapi pedagógiai kihívásokat. Úgymint: tanulási motiváció, higiéniai problémák, szülőkkel való együttműködés, közösségi normák kialakítása, magatartási-tanulási problémák kezelése stb.)

A Kedvesház-pedagógia akkreditált pedagógus-továbbképzések eredményeként ma már három „Kedvesház óvoda” működik Magyarországon (Újszász 2013, Törökszentmiklós, Napraforgó tagóvoda, Aranykapu tagóvoda, 2014), ahol intézményi szinten alkalmazzák ezt a módszertant. 2019-ben Rimaszombaton is elkezdték alkalmazni a hátrányos helyzetű gyerekeket célzó Kedvesház-pedagógiát.

A Kedvesház-program és a hozzá kapcsolódó Kedvesház-pedagógia kidolgozása és első alkalmazása Lázár Péter, volt állami gondozott, roma pedagógus munkásságához köthető, aki 1993-ban kezdett tanítani a nyírteleki iskolában többségükben túlkoros cigány gyerekeket. Összegyűjtötte a tanyabokrokban élő, iskolából lemorzsolódott fiatalokat is, és a hagyományostól eltérő módszerekkel kezdte tanítani őket az iskolában, majd a szülőket bevonva létrehozta és beindította a Kedvesház Kollégiumot. A Kedvesház Kollégium 2016-ban – a civil szervezetek szakmai fórumán – Ferenczi György-díjat, míg 2017-ben a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Közgyűléstől Ujlaky István-díjat kapott elismerésül.

Szarvasi Tessedik Táncegyüttes (*Békés megyei értéktár*)

A szarvasi Tessedik Táncegyüttes 1968-ban *Ruzs Molnár* Ferenc vezetésével alakult meg. Tagsága a Tessedik Sámuel Mezőgazdasági Főiskola hallgatóiból került ki. 1983-ban Putnoki Elemér irányításával egy másik táncos gárda is összefogott Szarvason. 1984-ben a két csapat Tessedik Táncegyüttes néven egyesült városi, szövetkezeti, főiskolai közös



fenntartású együttesként. Céljával tűzte ki a Kárpát-medence magyar és nemzetiségi táncgyománnyainak őrzését, átörökítését.

1984–85-ben megkezdődött az utánpótlás nevelése. A művelődési ház szakköri foglalkozásai mellett a Szlovák Tannyelvű Általános Iskolában néptánc oktatás kezdődött *Csasztvan* András vezetésével. 1991 óta művészeti iskola keretei között folytatódik ez a munka. Az együttes belföldön és külföldön egyaránt szép sikereket ért el. Többször nyertek fesztivált, nívódíjat, kiváló minősítést.

Hivatásos táncosok, néprajzkutatók és néptánc oktatók kerültek ki az együttes tagjai közül. Többen lettek a Magyar Állami Népi Együttes, a Belügyminisztérium Duna Művészegyüttese, a Honvéd Táncszínház és az ExperiDance tagjai.

A néptáncgyüttesek minősítési rendszerében az együttes hat alkalommal „Kiválóan minősült” címet kapott. Békés megye népi kultúrájának népszerűsítése terén kifejtett több évtizedes tevékenységéért Békés megye képviselőtestülete 2002-ben a Békés Megyéért Díjban részesítette. A szlovák néptáncgyománnyok ápolása terén végzett több évtizedes eredményes munkájáért az együttest 2008-ban a Kisebbségért Díjjal tüntették ki.

A balassagyarmati ortodox temető (Nógrád megyei értéktár)

A balassagyarmati zsidó közösség múltja egyes irodalmi források szerint mintegy hatszáz évesre tehető. Sajnos a közösség első, török előtti temetkezési helyéről semmilyen történelmi nyom, történeti forrás nem maradt fenn.

A XVIII. század elején történt újbóli letelepedést követően a megújult hitközség tagjai már a jelenlegi temetőt használták temetkezési céljaikra. A műemlék temetőben az 1700-as évektől találhatóak sírkövek, 3,2 hektáron mintegy háromezer-ötszáz sírkő. A temetőt a közösség növekedésével, illetve az országos kolerajárványok idején több alkalommal is bővíteni kellett.

A balassagyarmati közösség az ország egyik legjelentősebb ortodox zsidó hitközsége volt, melynek élén az 1840-es évek közepétől a híres Deutsch rabbi dinasztia tagjai (*Deutsch Áron Dávid*, *Deutsch József Izráel* és *Deutsch Dávid*) álltak. A városban állt az ország egyik legnagyobb ortodox zsinagógája 1868-1944-ig. A XIX. század derekára a lakosság több mint egyharmada volt zsidó. Messze földön híres volt a közösség jesívája (vallási főiskolája) is.

A balassagyarmati közösségből közel kétezer-nyolcszázán váltak a holokauszt áldozatává, a háború során a zsinagóga épületét is felrobbantották. A közösségből csupán néhány tízen tértek vissza Balassagyarmatra.

Az 1970-es években épült mártíremlékművön az ismert áldozatok közül csaknem ötszáz neve olvasható. 1994-ben a jelenleg is működő temetőt a magyarországi zsidó sírkertek közül elsőként nyilvánították védett műemlékké. 2003-ban kezdődött el a temetői sírkőkataszter elkészítése. Ennek keretében digitális fénykép készült valamennyi kőemlékről, amit számítógépes rögzítésük követett. A nem ritkán szinte olvashatatlanúságig elkopott héber sírkőszövegeket rekonstruálták és lefordították.

Az elkészült kataszternek köszönhetően a világ minden tájáról érkeznek érdeklődők. Sokan eljönnek őseik, rokonaik, családtagjaik sírjához. Zarándokok keresik fel a híres rabbik és a párizsi Folies Bergères híres művészeti igazgatója, Michel *Gyarmathy* (Ehrenfeld Miklós) sírját.

(h)



Varga Ilona

Joka XI.

(részletek)

Jó hírek, aggodalmak

– Na, mi volt az a jó hír? – kérdezte Mamó mihelyst elmentek a látogatók.

– Kettő is van – újságolta Janó a köré gyűlteknek.

Még Koma is ott hegyezte a fülét. Annnyira igyekezett, hogy semmiről le ne maradjon, mintha értené az emberi szót. A szál kolbászt is (mint egy hajítóbotot) rágatlanul tartotta a foga között. Az erdőkerülő hozta ajándékba. Nagy kincsnak tartotta. Ózkalbász! – jelentette ki – Magam készítettem. Szépen megköszönték. A gyerekek azonban Zsikére (a gyógyítás alatt álló őzikére) tekintettel a vendégjárás után kijelentették: márpedig ők abból egy falatot sem hajlandók enni. A felnőttek pedig kimondatlanul, hogy a gyerekek étkedvét el ne vegyék, eleve nem kértek belőle. A beás mondáshoz tartották maguk. (Ne bánts d az erdei állatokat, űzöttek ők is, akár a cigányok!) Attól még, hogy nem ők lótték le a feldolgozott őzet, bűnrészesnek érezték volna magukat, ha megkóstolják. Így aztán Koma lett a dolog haszonélvezője. De – mint említettem – ő sem kezdett még a falatozásba, mert figyelmét Janó szavai kötötték le. Ha a szavakból nem is, de a hanghordozásból, a hangrőből ő is következtetni tud. A mondatokat kísérő taglejtésekből és abból, hogy a többiek miként fogadják a hallottakat – szintén olvasni képes. Előre is furakodott. A kolbászt is maga elé tette, hogy ne zavarja.

– A kisebbel vagy a nagyobbikkal kezdjem? – kérdezte Janó, de csak a gyerekek feleltek. Ketten kétfélét.

– Akkor most mi legyen? Kezdem a kisebb jóval... Bálintnak volt egy remek ötlete és egy nagyszerű felajánlása. A hónap végén lesz a híres keddhelyi kirakodóvásár. Neki már van fuvarja oda- és visszafelé is. A varkocsai fazekas bírta meg, hogy vigye el az áruját a nagybátyjához, aki Keddhelyen él. Takács az illető, aki árul majd a vásárban. Ő fogja a fazekas portékáit is kínálni. Azt, ami marad, meg az eladottak árát Bali viszi vissza. Képzeld! – fordult Mamó felé – Roppant büszke, mert olyan ember az illető, aki korábban is ismerte, de még a köszönését is alig fogadta, most meg még a pénzét sem fél rábízni. A fazekas nem tart attól, hogy kocsmába viszi és elitalozza. Napról napra nő Bali becsülete. Érzi, hogy mennyit nyert azzal, hogy szakított az ivócimborákkal. Azt mondta: ha akarnám, elvinne engem is a vásárba. Úgy pakol majd föl, hogy nekem is maradjon hely. Több hordó bort is vitet valaki vele az ottani kocsmákba. Azokkal sem utaznak, azt a pénzt is ő szedheti be, és viszi majd a borásznak. Tényleg nem lesz sok szabad helye, de mégis azt mondta, érdemes lenne minél több dolgunkat nekem is odavinni. Nagyon sokan járnak ilyenkor Keddhelyen. Ha szerencsénk van, jó pénz űtheti a markunkat. Most két-három hétig nem nagyon hagylak itt benneteket, mert sok munkánk lesz. Szeretném, ha mindannyian segítenétek. Gyerekek, ti a vetőkockákat csiszolhatnátok, festhetnétek. Azt már nagyon ügyesen tettétek eddig is. De elkísérhetnétek Mamót is az erdőbe, aki megmondaná, milyen füveket, bogyókat, leveleket szedjete, s ha már tudjátok, magatok is mehettek nélküle. Nézzétek meg Mamóval, érik-e valamilyen erdei gyümölcs, mielőtt a vásárba indulok. Akkor azt is vinnék. De néhány zacskó szárított gyógyírt mindenképpen megpróbálnék eladni. Ám csak olyat, amire nem mondhatják, hogy kuruzslás. Torok- vagy fejfájásra, erős szívdobogásra, gyomorégésre, lábdagadásra... Tasakokba raknánk.

Mamó megmondja, én meg ráírnám, hogy melyik mire jó. Nehogy összekeveredjen. Talán akad rá vevő. De ez olyan, ami sok helyet semmiképp se foglal.

– Nyicát meg le kellene váltanotok a kertben – szólta a gyerekekhez. – Kapálni, locsolni ti is tudtok. Mamó meg, amennyire engedi az egészsége: most kis időre visszavehetné a főzőkanalat. Nyica csodálatos szakajtókat köt és az enyémeknél sokkal szebb kosarakat. Mirkó segítene összeszedni a hozzávalókat, hogy ez se, az se vegye el az idejét.

– A rongyszőnyegezést meg tudnád tanítani Flarének? – kérdezte Nyicától, aki igent bólintott és magához ölelte a kislányt.

– Ha úgy adódna – fordult megint Mamóhoz – friss gombát is vinnék. Ha lenne előtte eső, azt is megnézhetnétek... Én meg teknőt, melencét, tányérokat vájok. Ha lesz idő, egy fél tucat fedeles sótartót is készítek. Fakupákat, poharakat mindenképpen, az most ezzel a rombuszos tekerővel viszonylag gyorsan megy. Amikor lesz szusszanásnyi ideje valakinek, és forgatja nekem, még inkább szaporázhatom. Bármi eszetekbe jut még, szóljatok! Főleg, ha sok helyet nem kíván a szekéren.

Mindenkinek lesz most dolga bőven. Azt értsétek meg, hogy olyan lehetőség ez, ami nem jön vissza, ha most elmulasztjuk.

Nem tudni, hogy Koma mennyit értett, de néhányat pont ekkor vakantott. Biztatásnak tűnt, amiért Janó köszönetként megvakarta mindkét füle tövét. Ezt ugyanis Koma különösen szerette. Janó körülnézett, és azt látta, hogy a gyerekek nagyon élvezik, hogy ennyire fontos feladatokat kaptak. Örült, mert leginkább attól félt, hogy ők fogadják majd rosszul, hogy kevesebb, sőt „alig-idejük” marad játéokra. Nyica kíváncsian felvont szemöldökkel várta a folytatást, Mamó pedig láthatóan már további ötleteken merengett.

Adott egy kis időt, hogy tovább forgathassák magukban a hallottakat, majd ismét belekezdett:

– Akkor mondom a nagyobb jó hírt is... Azt, ami – ha okosak leszünk – egész életünkre jobba teheti a sorsunk... A bíró, aki olyan gyalázatosan viselkedett velem, most belátásra tért. Úgy döntött, hogy mégis beköltözhetünk Bötönyére. Nemcsak engedélyt ad, még segíteni is akar. Nagyanótoknak köszönhetően, mindenképpen jót akar tenni. Úgy tűnik, egyike vagyunk a családoknak, amelyekkel kezdi.

Eszébe jutott, hogy arról, amit Mamó az erdőkerülővel üzent, a többiek nem tudhatnak. Így aztán részletesen felidézte az esetet. Nemcsak a Mamó által küldött jótanácsot beszélte el, hanem azt is, amit neki mondott a neheztelő kérdésre válaszul. Elbeszélte azt is, amit Bálinttól hallott: hogy a Mamó küldte főzetek is hatottak, és a bíró már felépülőben van a hosszú betegségből. Hogy szerinte ezért is vált velük annyira jóindulatúvá a falu első embere. Amit viszont Ferdi, az erdőkerülő és Bali, a fuvaros, az ő szerepéről mesélt – arról hallgatott. Pedig, ahogy elmondták, az ő keresztállításának, a szomszédokkal való megbarátkozásának, a vadorzás megakadályozásának is döntő része volt a fordulatban. Lacika megtalálásának és hazavitelének éppúgy, mint az ő írástudásának és katonaviseltségének. Úgy tartotta, hogy mindez csak rá, meg a Jóistenre tartozik.

Ferdi arról is beszámolt beszélgetésük során, hogy az írnok – igaz, csak szőr mentén –, nagyon óvatosan, tájékoztatta a bírót. Felhívta a figyelmét, hogy Jokának ugyanaz a vezetékneve (ő is Sárközi), mint a romos házhely és telek örökösének. Meg is mondta Jokának, aki mégis visszautasította a feltételezést, noha az kínálózó lehetőséget teremtett a számára...

Arról viszont Ferdi nem ejtett szót, hogy lemondással és a bíró feljelentésével fenyegetőzött, csakhogy jobb belátásra bírja. Bálint meg azt ítélte fölöslegesnek cigány barátja orrára kötni, hogy felesége, Örzse és általa ő maga is a bíró szélesebb atyafiságához tartozik, s hogy voltképpen oroszlánrésze volt ebben a sikerben...

Becsületes ember ugyanis soha nem tartja illőnek, hogy tetteivel hi-
valkodjon. Ebben a három férfi, számos különbségük ellenére, nagyon
is hasonlított egymásra. Ami persze nem is csoda, hiszen lélekben min-
den jó ember rokon.

– Többféle megoldást is kínált a bíró – folytatta családja eligazítását
Janó. – Ezeket még alaposan végig kell gondolnunk. Erre is jó lesz ez
a néhány hét. Épüljön fel teljesen a betegségéből! – ezt üzentem neki.
Meg azt, hogy kezdjük előlről a dolgot. Mintha eddig nem is találkoztunk
volna. Elmegyek majd fogadónapján a hivatalába. Ott elmondom
mindazt, amit múltkor nem sikerült. Ő pedig azt mérlegelve, ne kerü-
lőutakon, ne hallomások alapján döntsön. Akkor beszéljük majd meg a
megfelelő módozatot is.

– És mi van, ha kigyógyultan másként dönt majd? – kérdezte Mamó.

– Akkor nagy szerencsénk lenne, hogy nem megkésve bánná meg
a döntését. Akkor utólag nem fordulna alattomban ellenünk, hogy ki-
csikarja távozásunkat. Úgy időben megelőznénk egy csomó vergődést,
kínlódást, csalódást... mert végül csakis ő győzne. Minden eszköze és
lehetősége megvan rá. Isten óvja a cigányt a nagy szerencsétől! Különö-
sen, ha előre beleélné magát...

– De nem hiszed, hogy megváltozna a véleménye...

– Szinte biztos vagyok benne, hogy végleges a döntése. Ezért is újsá-
goltam el nektek, hogy beköltözhetünk.

Mindenkinek örülni kellett volna, de egytől-egyig tele voltak kéte-
lyekkel, félelmekkel. Flaré egyenesen kesergett. A könnyeit morzsol-
gatta, amikor bevallotta.

– Nem akarok innen elmenni... Itt hagyni a hintákat.

– De hiszen ott is lesz hintád, megígérem – simogatta meg Janó.

– A kunyhó is hiányozni fog.

– Szebb házat építünk ennél, kislányom. Talán még saját szobád is
lesz.

– De Zsikével mi lesz, ha magára hagyjuk?

– Amíg nem tud teljesen ránehezedni a lábára, szaladgálni, ugrani,
szüksége van ránk. Magunkkal kell vigyük. Egy ideig még velünk lesz.

– De úgy szerettem itt kertészkedni. Ne menjünk el, Apa!

– Csacsi vagy, csillagom. Ott is lesz kert, s benne neked is külön ker-
tecskéd. Pont, mint itt.

– De ha elmegyünk innen, itt kéne hagynom az összes csillagot, amit
Mamóval néztünk.

Janónak nehezebbre esett elrejtteni a mosolyát, ezért magához ölelte lá-
nyát.

– Csacsikám! A Mamó-féle csillagok egész életedben... mindenhová
elkísérnek.

Mirkó is panaszkodott a maga módján. Ő Mamónál könnyített a lel-
kén.

– Mi a csuda lehet jobb ott, mint itt? – duzzogott. – Itt már úgy meg-
szoktam. Jól megvoltunk magunkban. Most majd megint mások mond-
ják meg, mit tegyünk, mit ne tegyünk...

– Bizony így van ez – helyeselt Mamó és csendben bólogatott.

– Jó itt nekünk. Bötönyén minden másként lesz. Nem is biztos, hogy
jobb lesz ott.

– Bizony nem – helyeselt Mamó és folytatta a bólogatást.

– De akkor miért nem maradunk? Miért hagyjuk itt a biztosan jót?

– Bizony, bizony! Csakugyan miért? ...Tudod, Mirkó, emlékszem egy
kisfiúra. Akkor még nem voltam vele annyira jóban, hogy olyan őszin-
te legyen hozzám, mint most te. Úgy döntött egyszer a karavánom,
hogy szét kellene válnunk. Meg is tettük. Voltak néhányan, akik lema-
radtak. Köztük az a kisfiú is. Tele volt kételyekkel és dühvel. Ott kellett
hagynia a pajtásait, ismerőseit. Az ekhós szekereket, a ponyvasátrat, a
vándorlást... Mindent, amit addig megszokott. A biztos jót bizonytalan
erdei létre kellett váltani. Jó volt itt nekünk a kompániában, jól meg-

voltunk itt, már kiismertük mindenben magunkat, megvolt a helyünk, ismertük a szabályokat. Mi a csudának kell nekünk lemaradni? Az erdőben teljesen magunkra fogunk maradni. Ködös bizonytalanság ez az egész – gondolta ez a kisfiú magában, és gyűlölte a változást.

– De hiszen ez én voltam!

– Bizony, bizony! – mondta Mamó! Buzgón bólogatott, s azután egy szót nem sok, annyit se szólt többet.

Janó Nyicának öntötte ki a lelkét.

– Azt hiszem, kegyetlenül nehéz lesz... Mindannyiunknak alkalmazkodnia kell. Az pedig sok keserűséggel jár. De feladni sem szabad mindent magunkból...

Nyica nem panaszkodott. Bár tele volt belső panasszal, félelemmel. Bötönyén nyilván sok férj nélküli nő él, meg özvegyek is – gondolta. Szépek is... okosabbak is, mint én. Azonnal szemet vetnek majd Janóra. Egy ilyen szép, dolgos és jószívű ember biztos nem kerüli el a figyelmüket. Öregebbek is sokan lehetnek. Nincs akkora korkülönbség köztük és Janó közt, akinek ez a legnagyobb baja velem... Miért is nem vagyok öregebb? – kezdett pityergésbe.

Mamó Janóval osztotta meg a gondolatait.

– Sokan azt mondják ránk, cigányokra, hogy nem vagyunk hajlandók semmiféle változásra. Megátalkodottan ragaszkodunk a szokásainkhoz... Te okosabb vagy nálam: sokat láttál, iskolát is jártál, biztos te is gondoltál már erre az igaztalan vádra. Mondd meg, van-e másik nép, amelyik ennyiszor és ennyit változtatott volna a szokásain, mint mi, cigányok. Annyiféle nyelvet tanultunk, hogy már szóról szóra meg sem értjük egymást. Mi beások már nem is beszéljük például a ti beszédeteket. A tieid sem a mi nyelvünket. Egy szavunk sem egyforma. Mások a táncaink, a meséink, más a történetünk. Forogtunk már olyan cigányok közt is – emlékezz csak rá! –, akik még az Istent is másként hitték. Más-más mesterséget űztünk, s ha kellett mindig újabbakat tanultunk. Öregapám sokat mesélt erről. Magam is sok változást megéltem. Tudom, hisz mondtad is, elejétől azt akartad, hogy a gyerekeid iskolába járhassanak. És azt is sejtem, hogy most mégis aggódsz, mert nem tudod, hogy mennyi keserűséget hozhat a változás. A feleséged, Tíca anyai öregapja még aranymosó volt a nagy hegyek között. Tőle hallottam kislány koromban: nagyon sok iszapot kell átforgatni egy pirinyó aranyért is. De ha hiszed, hogy benne az arany, nem sajnálsz az erőfeszítést. Tudom, hogy jól döntöttél. Más nem is tudta volna végbe vinni. Amíg veletek lehetek..., amíg veletek hagynak – nézett az ég felé – mindenben segíteni fogok. Nyica meg a lelkét is odaadná érted-értetek... Persze, ha ómiatta aggódnál a változástól, azt megérteném. Én is félnék a helyedben. Gondolj csak az erdőkerülőre, meg a szekeresre, milyen szemekkel néztek rá! Biztos akad a faluban tisztés, dolgos, korban is hozzáillő, nem is cigány fiatalember. Talán még tehetős is. Egy-kettőre elvihetik a háztól. Aztán majd csak nézhetsz.

Elégedetten mosolygott magában, amikor azt látta, hogy attól fogva Janó egyfolytában Nyica körül sündörög, hogy alkalmas pillanatban érje.

– Bizony, bizony! – motyogta vidáman maga elé.

Világ életében szerette, ha úgy mennek a dolgok, ahogy ő akarja.

Vallomás és fogadalmak

Elkezdődött a készülődés a keddhelyi vásárra. Mindenki tette a megbeszélt dolgát. Sőt talán még annál többet is. Mirkó például azzal állt elő, hogy ha apja nem ellenzi, csinálna ő két összmaroknyi bodzasípot is. A bugylibicskájával már csinált is egyet. Elő is kapta a zsebéből és fújdogálni kezdte. Ahányszor csak belefúj, Koma a földre lapult és felvonyított, mintha énekelne. Ha Mirkó kitarította a síp hangját, ő is bírta teli tüdőből, de közben behúzott farokkal eloldalgott, hogy minél mesz-

szébbre kerüljön. Aztán visszajött, hogy újra bemutassa, milyen fura hangokra is képes.

Kis időre ugyan mulatságosnak tartották, de amikor Nyica rosszalón csóválta a fiú felé fejét, szó nélkül gyors végét vetették Koma énekpróbájának.

– Keddhely nagyváros – mondta Janó –, nem tudhatjuk, hogy az ot-tani gyerekek ismerik-e, szeretnék-e a bodzasípot. Ha kedved van hozzá, készíts belőlük, de azt azért tudd: hosszú élet áll előtted. Minden ujjadra szükséged lesz öregapó korodban is. Úgy hogy csak óvatosan azzal a bicskával! Te meg, Koma, gyere ide! Ne haragudj ránk, hogy elsőre nem értettük, amit mondani akartál! Köszönjük, hogy te is segítesz a készülődésben – simogatta egy darabig magához ölelve. Flaré értetlenkedett:

– Mit mondott, amivel segített?

– Azt, hogy út közben más kutyákon is próbáljam ki Mirkó sípját. Mert, ha azok is – amint gyanítom – elszaladnak tőle, akkor ebszalajtó sípként is árulhatom... És akkor – folytatta kis merengés után – nálam is lesz az útjaimon mindig egy belőle... És nálatok is kicsi lányom, mindig a faluban, ha útra keltek.

Később megint Mirkó állt elő egy újabb ötlettel.

– Előző nap, hogy indulnátok, fognék sok halat, azt is árulhatnátok, ha Mamó jól kisütné...

Janó magában jót mosolygott fia igyekezetén, hogy ennyire forognak az esze kerekai. Büszke is volt rá, hogy okosodik, de azért őszintén megmondta:

– Nem lenne ez rossz ötlet, ám az ilyen vásárokon mindig vannak pecsenyesütők. Úgy mondják: lacikonyhások. Mert az evésre még azok is költenek, akik végül vásárfia nélkül fanyalognak haza. Meg ott is a bibi, hogy a halakat előbb ki kell fogni, csak utána süthetők meg. Aztán meg, hogy sokat fogj, sok idő kell... Nem hiszem, hogy akad majd elvesztegetni való... Ha mégis maradna, s szerencséd is lenne, akkor egynéhányat valóban meg lehetne sütni, azt megenni magammal vin-ném. Bali bácsi is biztos örömmel enné. Viszont akkor se Mamó süsse ki, hanem te. Azt is meg kell tanulnod, hogyan kell halat sütni. Ahogy azt is, hogy úgy semmiképp ne akarj bármiféle munkát magadra vállalni, hogy azzal mások dolgát szaporítod, és előtte nem kéred az illetőtől a jóváhagyását.

Örömmel nézte Flarét is, aki mindamellet, amit megbeszéltek, még az ételkészítésben is besegített. Mit besegített? Mamó és Nyica nélkül mesterkedett. Nem kukta volt – ahogy szokott – hanem főszakács. Most például nyársrafalatokat süttött. Kevéske szalonnát, egy-egy kolbászka-rikát, krumplikockát, hagymafejet, paprikadarabot, paradicsomhúst szúrogatott felváltva a nyársra, majd minden oldalról megszórta fűsze-rekkel. Még a nyál összefutott Janó szájába, ahogy nézte.

Aztán Mamó állt elő egy ötlettel:

– Ha van pecsenyész ott, akkor csontok is vannak. Ha lesz időd, és hagyják összeszedni: csöves csontdarabkából könnyen, gyorsan brúgattyúkat készíthetnél.

– Csakugyan készíthetnék... feltéve, ha tudnám, mi az.

– Hogyhogy? Tinálatok nem ismerték? Nálunk gyerekkoromban nagyon szerettük. Ha nem volt csont, apró fahengerből is csináltuk, de annak egyáltalán nem volt olyan szép hangja. Tulajdonképpen nem volt más, mint egy kisarasznai csont, átfúrva a közepe tájt. Azon kellett zsinórt áthúzni, és úgy összecsomózni, hogy mindkét oldalt legyen egy tenyérszerű hely. Ha aztán ezt kissé megtekerte az ember és két irány-ban húzogatta a csont pörgésbe jött és erősen brúgó hangot adott. Még versenyt is brúgattuk, ki szólaltatja meg hosszabban, hangosabban... Érdekes, hogy csak most jutott eszembe, különben már Mirkóéknak is csináltattam volna. Amikor épp nincs vevőd, néhányat megcsinál-hatsz, ha meg nem kelnek el, itthon is örülnek majd nekik.

Janónak többször is abba kellett hagynia a teknővájást. Nagy erőt és komoly figyelmet igénylő munka az, igen éles és veszélyes szerszámokkal. Hiába van az ember nyakában a fa mellvédő, egy rossz mozdulat is megbosszulja magát. Csak teljes figyelemmel, minden más gondolatot kizárva szabad nekilátni. Márpedig az ő gondolatai szanaszéjjel szaladgáltak. Hol Keddhelyen, a kirakodóvásáron, hol Bötönyén, a majdani lakótelken, hol pedig Nyicán járt az esze. Ebéd után, amikor mindenki más az erdőbe ment, nem halogatta tovább a dolgot.

Nyicát a ház mögött találta. Semmi jele nem volt, hogy ott van. Janó már azt hitte, hogy ő is elment valahová... talán a kertbe. Ott ült, a földön, háttal a háznak. Előre-hátra himbálta magát az arcát a kezébe temetve. Így pityergett. Amikor Janó melléje ült és átfogta a vállát, csak akkor hagyta abba.

– Nyica, Nyica! Az apád lehetnék...

– De nem vagy az!

– Nagyjából, amikor te születél, én már katona voltam. Lehet, hogy totyogó, fogavesztett, eszement vénember leszek, amikor te még mindig fiatalos, egészségtől kicsattanó asszonyka.

– És akkor mi van? Akkor nem szerethetlek? Úgy is szeretnék, elhiheted. Melléd öregszen, megígérem. Csak fogadj el!

Erre Janó is hosszan hallgatott. Minden szavát többször is megörölte magában, mielőtt válaszolt volna.

– Az a helyzet, Nyica, hogy én is szeretlek... Szeretlek, bármilyen nehéz is kimondanom... Nem hittem volna. Elképzelni sem tudom, hogy tudnánk... Hogyan tudnék tenélküled élni. A családom része vagy.

– Milyen jogon? Csak egy megtúrt idegen vagyok... Na, jó: egy olyan megtúrt idegen, akit azért szeretnek is. Szeretnek, csak nem szerelemmel. Ugye ezt akarod mondani?!

– Nem ezt... Egyáltalán nem ezt.

Nyica Janó felé fordította könnyáztatta arcát, csak úgy csillogtak a fenyőzöld szemei, nehéz volt a férfinak folytatni.

– Szerelemmel szeretlek. Rég éreztem ilyesmit... Azt is csak Tícám iránt. A halálakor nem hittem, hogy valaha is utolér még egyszer az érzés... Ne! Ne! Maradj csak, ahol vagy! Nem fejeztem még be... Utolsó gazembernek érezném magam, ha visszaélnék azzal, amit érzel. Hiszen nem is ismeresz igazán mást rajtam kívül...

Csak hosszabb hallgatás után folytatta:

– Honnan tudhatnád, hogy a mákoscsík a legkedvesebb ételed, ha napról napra csak azt kapsz a tányérodba? Ha beköltözünk Bötönyére sok férfit megismersz majd. Gondoskodni fogok róla, hogy így legyen. Korban hozzád illők, tehetősek is lesznek köztük. Ne! Ne tiltakozz! Becsületemre mondom: ha a második bötönyei telünkön is velünk vagy még... Ha úgy érzed majd, hogy nem akad jobb nálam... De csakis akkor, feleségül kérlek. Másképp nem lenne tisztességes. Ne...! Tényleg ne...! Légy oly jó, és ne mondj semmit! Most már te is tudod, hogy mit érzek. Arra pedig nem vagyok kíváncsi, hogy ma mit gondolsz, vagy tegnap mit gondoltál kettőnkéről. Azt pontosan tudom. Sőt érzem.

– De, ha te...

– Ha én?

– Igen. Te! Nők is laknak Bötönyén!

– Hűséges fajta vagyok. Hű voltam a feleségemhez. Az emlékéhez is. Ha ez nem győz meg... Hát fogadkoznom kell? Hidd el: meg sem kottyán hű lenni valakihez, aki ma még úgy hiszi, hogy én vagyok a... Én vagyok a mákoscsíkja. Mást nem ígérhetek, mint hogy azon a második karácsonyon felteszem majd teneked a kérdést. Persze csak akkor, ha...

– Ott leszek! És igent mondom rá! – vágott a szavába Nyica, majd bizonytalanra halkulva hozzáfűzte – Ha felteszed a kérdést.

– Akkor ezt most tisztáztuk – állt föl Janó.

Nyica szintén felállt. Hosszan, nagyon hosszan néztek némán egymás szemébe...

– Apa! Apa! Hol vagy? Nézd meg mit találtam! – hallatszott Flaré tanácstalan kiáltása.

Szaladtak megnézni.

– Nézzétek! Egy szarvasszarv!

– Agancsnak nevezik – igazított ki a szavát Janó.

– De akkor miért szarvas, miért nem agancsos?

– Látod, ezt nem tudom. Majd megtanulod, ha iskolás leszel. Ne felejtse el majd megkérdezni! Akkor legalább majd én is megtudom.

– Tudunk belőle valamit csinálni a vásárra?

– Ha egy részét ügyesen rögzítem egy szépre csiszolt fakorongra, valamiféle ruhafogasnak jó lehet...

Ahogy közeledett az indulás napja úgy fogyott el lassan a tennivaló. Elsőként a rongyszőnyegnek valóból fogytak ki, majd a szakajtóknak sem jutott már megfelelő alapanyag. Janó is belátta, hogy több teknőt, kosarat már nem lesz érdemes felpakolni. Két nappal az indulás előtt, a reggeli után mindenki Janót faggatta, mit tegyenek még.

– Most már csak Mirkónak van dolga. Ha komolyan gondolta, amit mondott. Holnap ki kell fognia a csermelyből mindazokat, akik sült halként akarják végezni. Azért ne sok időt tölts majd velem! Te is megérdemled a pihenést.

Mi, Nyicával holnap többször is fordulunk. Elvisszük valahová az úthoz közeli, de onnan nem látható, rejtett helyre mindazt, amit készítettünk. Inkább én várnék Bali szekérére, mintsem neki kelljen várnia rám. Az utolsó adagot majd hajnalban viszem. Nyica eljön velem, de ha akartok, akkor ti is jöhettek – fordult a gyerekekhez. Egyrészt, hogy köszönjete Bali bácsinak, másrészt, hogy segítsetek hazahordani, ami esetleg nem fér fel a szekérré. Ha Koma hajlandó éjjel vigyázni az odahordott dolgokra, akkor ő is veletek jönne vissza.

Így is lett, ahogy Janó eltervezte. Ő maga háromszor fordult a tornyosra rakott talicskával. Nyica két alkalommal is elkísérte zsákba szedett könnyebb árukkal. Úgy pakoltak mindent egymásba, hogy a lehető legkisebb helyt foglalja el.

Koma először nem értette, mit akarnak tőle. Janó pedig türelmesen elmondta többször is a kérését. Mégis, amikor elindultak Koma mindig utánuk szaladt. Mindaddig, amíg látta őket, a helyén maradt. Amikor azonban eltűntek előle, loholt utánuk.

– Sebaj, Koma! Ha nem akarózik maradni, gyere csak haza! ...Úgysem hiszem, hogy bármi bántódás érne a dolgainkat. Mégis nyugodtabb lettem volna, ha vigyázol rájuk. Nagyon sok munkánk van benne, s túl közel van az úthoz. Ha betéved valaki, könnyen ráakadhat – magyarázta Nyicának. – Láttam lejjebb vaddisznó nyomokat is. Nem lenne jó, ha széttipornák. Más állatok is kárt tehetnek bennük. De végül is – legyintett egy nagyot –, fél napnál is kevesebb időre marad csak őrizetlenül.

Nyica leguggolt Komához. Magához húzta, és sugdosott valamit a fülébe. Két tenyere közé fogta a fejét és egy jó darabig rezzenéstelenül szemeztek egymással. Miután elengedte, és elindultak, Koma már nem követte őket. Félrebillent fejjel figyelte távozásukat. Amikor már épp csak látta Janóékat, vakkantott néhányat. Visszanéztek, hogy integessenek neki, de már csak azt látták, hogy visszafordult és az elrejtett portékák felé lépked.

– Hát ezt, miként tündérkedted ki? Mivel ígézted meg? Mit suttogtál neki?

Nyica azonban szokás szerint semmit sem felelt. Sejtelmesen mosolygott, felhúzta a vállait, majd hirtelen Janóba karolt.

Ezúttal Flaré ült a figyelőfa ágán.

– Jönnek már – jelentette Mamónak a látottakat. – Csak ketten jönnek. Koma ott maradt... Nyica karja apáéba van öltve. Most meg már két kezével is öleli egyszerre apa karját. Mit jelent ez? – kérdezte Mamót a fa tövében, mivel Mamó leparancsolta a földre.

Az öregasszony azonban elégedett mosolygott, de tanácsstalanságot festő mozdulattal felhúzta a vállát, s kifordította mindkét tenyerét.

Már benn a fák között is érezték a szétáradó sült hús-illatot. Mirkó ugyanis hatalmas zsákmánnyal érkezett haza. Megint a vízfolyás kiszélesedésénél járt. Kilenc természetesebb halat fogott halászkosarával. Roppant büszkén sütötte meg teljesen egyedül. Mamó ugyan ott állt mellette, de sem a pucolásnál, sem a paprikás lisztben forgatásnál nem adott tanácsot. A lepikkelyezésnél, Mirkó suta mozdulatait látva is megállta, hogy ne avatkozzon közbe. Később megdicsérte önmagát, mert a fiú magától is megtalálta a helyes mozdulatot. Fejedelmi vacsora lett a halakból. Négyet félre tettek. Kettőt az útra, Janóéknak, kettőt pedig Komának. Hogyan is feledkeztek volna meg róla? Biztos örül majd, ha reggel hazajön.

Még fekete volt mindenütt az égbolt, amikor Mamó mindenkit felsimogatott az álmából. Ő volt az, aki átvirrasztotta emiatt az éjszakát. Csak ő látta azt a halvány csíkot, ami felderengett a láthatár peremén és jelezte számára az ébresztőidőt. A gyerekek is meglepően könnyen keltek, s a sötétlő erdőn sem féltek átvágni. Hogyan is féltek volna? Flaré apja nadrágszárát fogta, mivel Janó mindkét keze foglalt volt: a talicska szarvát szorongatta, min az utolsó adag eladnivalót szállította. Mirkó pedig egy pillanatra sem engedte el Nyica kezét. Apjuk egy érdekes mesébe kezdett, hogy az éjszakáról pirkadóra fordult erdő félelmetes hangjairól elterelje figyelmüket. Egy régi cigányról mesélt, aki máshoz sem értett, mint a favágáshoz. Mégis orvoslást tett egy gazdag ember szörnyen beteg lányán. Pedig mást se tett, csak azt, amihez értett. Kivágta az erdőnyi fát a pénzben dúskált férfi palotája kertjében. Így aztán végre besüthetett a gyógyító nap, és a halni kész lány erőre kapott. Talpra állt és cigányné lett... Mert, annyira megkedvelte megmentőjét.

Koma messziről jelezte, hogy minden rendben, és hogy érzi-hallja őket. Amikor odaértek, egytől egyig összeölelgették.

– Köszönöm, hogy vigyáztál mindenre – mondta neki Janó. – A gyerekekkel megígértetem, hogy ma a házadtól csak messze játszanak. Nem is zajonganak, hogy nyugodtan alhass, ha hazamész. Ha akarsz, már most itt hagyhatsz bennünket. Mamó finom, fogadra valóval vár.

Koma azonban nem indult el egyedül. Végigvárta, amíg mindent odahordtak az úthoz, és kivárta a szekér megérkezését is. Ott ült addig a többiekkel. Nem sokáig kellett várniuk. Bali két lóval fogatolva érkezett. Mint mondta, így is ötórás út várt rájuk. Szerencsére minden felfért a szekérre.

A talicskát is adjátok fel! – intézkedett Bali. Jól jöhet ez is. Ki tudja, milyen messze sikerül majd helyet kapni. Mindent rögzített, majd leugrott, s ment előre a bakra. Janó is mellé telepedett, de Bali még nem indult.

– Hát a fiatalasszony nem száll fel?

Nyica tanácsstalanul nézett Janóra.

– Végül is, most nincs mit visszavinni – mondta Janó. – A gyerekek Komával hazamennek akár egyedül is... Akarsz velünk jönni? Ha igen, gyere! – nyújtotta Nyica felé kezét, hogy segítsen neki a fellépésben.

Ő meg már csaknem meg is ragadta örömeiben, amikor Janó ekképpen folytatta.

– Legalább láthatsz másokat is, nemcsak az én unott képemet.

Nyica azonnal visszahúzta a kezét és fejével többször is határozottan nemet intett.

A cigányok tündérországa



Nagy Gusztáv Balázs János-díjas költő dedikál
Balányi Klára felvétele

Az idei Nemzetközi Roma Napon, április 8-án, két nagy esemény is várt Nagy Gusztáv költőre: délelőtt vehette át munkássága elismeréséül a Balázs János-díjat a Szentandrásy István Roma Művészeti Galériában, délután pedig újonnan megjelent különleges mesekönyvének bemutatóját tartották meg az újpesti Rácz Gyöngyi Közösségi Központban.

A két esemény egybeesése nem is a véletlen műve: amiért Nagy Gusztáv az elismerést kapta, azt pontosan példázza a szépirodalmi mű. Az elmúlt évtizedek alatt nemcsak a roma emberek társadalmi felzárkózásáért, oktatásáért, foglalkoztatásuk elősegítéséért, társadalmi beilleszkedésük és megbecsülésük segítéséért, a roma identitás és kultúra megőrzéséért tevékenykedett, hanem a romák és nem romák kölcsönös megismeréséért is. A cigányok tündérországa ezt szolgálja az utószót író Bence Erika irodalomtörténész szerint: „... mindenki tartozhat, vagy legalábbis nagyon sokan tartozhatunk valamilyen kisebbséghez, kisebbségi csoporthoz vagy identitáshoz. S talán épp ez, a kisebbségi létformák átélése segíthet bennünket a másik elfogadásában is: ha megpróbáljuk megérteni nyelvét, kultúráját, gondolkodását, hagyományait és léthelyzetét. Tanulni kell a Másik világát!”

A leginkább felnőtteknek szóló történetek egyaránt elvarázsolják a cigány és nem cigány olvasókat. Nagyon olvasmányos, kalandos történetek, amelyek betekintést nyújtanak a cigány közösségek, telepek lakóinak életébe, szokásrendjébe, bemutatják társadalmi szerveződését, kulturális rendjét.

– Mesés és igaz elemeket is tartalmaznak ezek a történetek – mondta Nagy Gusztáv a könyvbemutatón. – Bár tartalmaz szinte minden meseelemet, mégsem mondhatók a klasszikus értelemben vett meséknek. Van közöttük átdolgozott klasszikus cigánymese és novellaszerű is, vagy olyan, ami novellából vált át mesébe. Három-négy hónap alatt állítottam össze a gyűjteményt, néhány történet már korábban félkész állapotban várta végleges formáját, sok gondolat pedig már régóta érlelődött bennem. A legtöbb mesének női főszereplőt választottam azzal a határozottan emancipációs céllal, hogy a nők méltó helyet kapjanak legalább a mesében. Olyan helyzetbe hoztam őket, hogy győzelmet aratnak, pozitív értéket képviselnek és adnak tovább. Gyerekkoromban nagyon sok mesét hallottam, hiszen akkor még nemhogy tévé, de sok helyen rádió sem volt. Az idősek meséltek, mi fiatalok hallgattuk őket. Sajnálom, hogy kevésre emlékszem pontosan, ha tudtam volna, hogy ilyen sokat leszek fiatalok körében, lejegyeztem volna őket. Az érzés azonban bennem van, mert olyan nagy hatású előadások voltak azok, amiket egy idős cigányasszonytól hallottam...

A mese feltölt, legalább a mesében hadd legyünk boldogok. Szükségünk van erre, de azért a cigányság helyzetére nézve értelmezhetjük szimbolikusan is, hogy az ő tündérorságuk a föld alatt van. A cigányok tündérorságában a Nap is máshol kel fel. Ebben a föld alatti világban szabadok és boldogok az emberek, tiszteleten, szolidaritáson alapul az élet. Mindenkinek van munkahelye, mindenki dolgozik. A föld mélyéből eleinte csak egy rozoga lépcső vezetett a felszínre, de a tündérorságba aláereszkedő cigányok végül már mozgólépcsővel teszik könnyen átjárhatóvá a két világ közti határokat. Tündérországot építenek, olyan világot, amelyben élni szeretnének.

– A Nagytétényben élő szerző két könyvét, tavaly egy verseskötetet, idén ezt a mesekönyvet sikerült kiadni – mondta a könyvbemutatón *Daróczy Károly*, Budapest XXII. kerületi Roma Önkormányzat elnöke –, az önkormányzat támogatása és a Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárságtól pályázat útján elnyert összeggel a teljes költséget fedezni tudtuk. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban és a kerületi fiókkönyvtárakban elérhető mesekönyv iránt máris nagy az olvasói érdeklődés. Felmerült a történetek Dikh TV és a Rádió Dikh általi tévésorozat, illetve rádiójáték formájában történő feldolgozása, ahogyan színpadi bemutatásuk is szerepel a hosszabb távú tervek között.

A könyvbemutatón *Bakondi Jázmin*, a Karaván Színház és Művészeti Alapítvány gyakornoka olvasott fel ízelítőként a kötetből két mesét, majd a hallgatósággal folytatott beszélgetés után dedikálással zárult az író-olvasó találkozó.

Fuhl Imre FuhlExtrájáról



Fuhl Imre (1961, Pilisszentkereszt/Mlyinky) – sokoldalú, kreatív személyiség: kétnyelvű költő, műfordító, művészi fotográfus, publicista, szerkesztő, az oslovma.hu szlovák-magyar nyelvű internetes portál alapítója és szerkesztője, a magyarországi szlovák irodalmi és kulturális élet kiemelkedő egyénisége – nemrégiben töltötte be 60. életévét. Ez a jelentős korszakhatár arra ösztönözte, hogy mérleget vonjon eddigi sokrétű tevékenységének egyik fontos szeletéről, az újságírásról. Sokoldalúságát mi sem bizonyítja jobban, mint az új kétnyelvű kiadvány: *Extrakt – Drobná publicistika s fotografiami autora / FuhlExtra – Apró*

„...a maga nemében
első, hiánypótló műről
van szó...”

publicisztikai írások a szerző fotóival –, melyet ő maga írt, dolgozott át, állított össze, szerkesztett, fotografált és adott ki. A szerzői kiadás 2021 decemberében a Slavio BT-nél jelent meg a Határon Túli Szlovákok Hivatalának támogatásával.

A válogatáskötet jelentőségét többek közt az a tény támasztja alá, hogy a maga nemében első, hiánypótló műről van szó, mivel a hazai szlovák publicisztika témaköréből mindeddig nem jelent meg egyetlen egyéni vagy kollektív válogatás sem. A könyv értékét nagyban növeli kétnyelvűsége, mely nyit a magyar olvasók és a szlovákul kevésbé tudók felé is; a kiadvány segíthet a honi szlovákságról alkotott téves sztereotípiák módosulásában, s a nyelv iránt érdeklődők betekínthetnek a fordítás rejtelseibe is. A szlovák nyelvű szövegeket *Avar* Hajnalka ültette át magyarra.

A kötet szerkezetét tekintve három részből áll: az elsőben kapott helyet *Fábián Éva*, a Ludové noviny főszerkesztőjének kötetajánlója (Bevezető helyett), valamint a szerző önmagáról és mások (Peter Weiss, Erdélyi Ágnes, Nika Ferenc) róla írt, egyéniségéről és fotóművészetéről szóló gondolatai. A középső, legterjedelmesebb blokk a szerző válogatott publicisztikai írásait tartalmazza, míg a kötetzáró írás részletes képet nyújt szerzője (Ludo Pomichal) és Fuhl Imre barátságának állomásairól. A kísérő fényképek szerves részei a szövegnek. Ebben az összefüggésben megemlíjtük a szerkesztő-fotográfus egyik legkedveltebb témáját, az idő kategóriáját. Ennek múlását érzékletesen ábrázolja például az önmagáról készített, egybeszerkesztett három portré az ifjú, a fiatal középkorú és a középkorú férfiről (ami szimbolikusan jelzi, hogy a könyv valójában róla szól), a rozsdás lakatról vagy a régi írógépről („A médiaműveltségről”). A kiadvány végén *Hasznos linkek* segítik a szerkesztő-publicista munkái iránt bővebben érdeklődőket.

A válogatásban színes, élvezetes, olykor lehangoló, borúlátó és kihívó cikkeket is találunk a magyarországi szlovákság életéről, annak minden visszasságáról és örömeiről. Olvashatunk például az égető nyelvi kérdésekről („Magyarul nem lehetünk szlovákok”); az intolerancia megnyilvánulásairól („Az intolerancia megnyilvánulásait nem elég elítélni”); személyes történetekről („Volt egyszer egy osztály [20 évvel később]”); civil szerveződésekéről, eseményekről („Az Alföldi kupánk / Ne hanyagoljuk el a sportot!”); példaképekről („Ha nem lenne, ki kellene találni”; „A nyelv lángjai szilárd erkölcsi alapokon”); önkritikáról („Miért nem emeljük vállunkra vagy hordjuk a tenyerünkön őket?”) és így tovább.

Nyelvi, stilisztikai szempontból elmondható, hogy Fuhl haszonnal alkalmazza a kétnyelvűségből adódó nyelvjáték lehetőségeket, például a szójátékokat, amelyekre gyakran rá is játszik, fokozva az adott helyzet hangulatát (*Bánk/Banka*). A PO rövidítés az egyik legnagyobb szlovák költő nevének kezdőbetűit jelzi (Pavol Országh-Hviezdoslav – a szerk.), ugyanakkor a PO Box egyéni postaládát jelent. Az íróban felmerül a kérdés, hogy a mai fiataljaink vajon nem tévesztik-e össze a két jelentést? Gyakran találkozunk a szövegekben túlzó, de annál hatásosabb címekkel („Szlovák indiánok magyar rezervátumban”) és paradoxonokkal („Az anyanyelv példás kihalása”).

Köztes térben

Egy új könyvről az első benyomásokat, információkat a cím, a borítólap és a tartalomjegyzék alapján szerezzük meg. Így van ez Fuhl Imre legújabb kötetének esetében is, amely formabontó címlapjával már első pillantásra felhívja magára a figyelmet. A különböző színű, anyagú, formájú és méretű alakzatokból létrehozott többjelentésű fotókollázs a szerző eddigi életútjának, világlátásának, irodalmi, fotóművészi, publicisztikai és közéleti tevékenységének egyedi jegyeit sűríti össze egyetlen képben. A mozaikok mintázatába belesimuló régi tükördarab homályos felületén felsajgó elmosódó arc személyessé teszi a kompozíciót. A

hatodik X-et átlépő tollforgató a jelenből tekint vissza egykori önmagára, a hátrahagyott évtizedek történéseire, számot vetve cselekedeteinek, törekvéseinek eredményeivel és kudarcaival. Az „idő tükrébe” tekintve szembenéz önmagával, választ keresve arra, hogy írásaival és szerteágazó kulturális közösség-szervező munkájával hozzá tudott-e járulni nemzetisége megújulásához („BÚÉK & idő”), hagyott-e az őt követő nemzedékekre olyan nyomokat, melyek segíthetik a fiatalokat az útkeresésben? („Milyenek vagytok, mai fiatalok? És mi milyenek voltunk és leszünk?”; „MaszFiSZ 30 – PoliEtiMeti – Mezőn a zöldellő fű”).

Fuhl Imre minden megnyilvánulásából kiérződik nyitottsága a világra, melyet a maga sokszínűségében fogad be és interpretál. Számára az egy ügyűség (egyféle látásmód, egyetlen jelentés, egyetlen igazság) nem megfelelő opció. Az ellentmondásokkal teli valósághoz többféle nézőpontból közelít, elfogadva azt, hogy minden éremnek két oldala van. Semmi sem egyértelmű, mint ahogy a tükörben feltűnő arc sem az. Ha a tükör helyébe üvegdarabot képzelünk, egyből változást érzünk. Úgy tűnik, mintha a szerző kívül rekedt volna a maga által konstruált világból, mintha valamiféle köztes térben lenne, két kultúra határmezsgyéjén, se bent, se kint („A ti kultúrátok a mienk nélkül és a mienk a tietek nélkül”; „Ján Kollárnak Budapesten kétszáz év elteltével”). Ezt a lehetőséget támasztják alá a címlap központi elemét keretező magyar (piros-fehér-zöld) és szlovák trikolór (fehér-kék-piros) színei, s egyben sejtetik szerzőnk magyarországi szlovák nemzetiségi státuszát és a belőle fakadó ambivalenciákat („Torlaszok a barikád két partján”; „Szlovákiában szlovákul !?!”; „Hamis kép rólunk”).

A mozaiktechnikára emlékeztető könyvborító sokatmondó: utal az író szövegalkotási stratégiájára – melynek jellemző vonása a töredezettség, széttördeltség –, az adott szöveg születésének folyamatára, továbbá jelen kötet szerkesztési gyakorlatára is.

Színes képösszeállításunk a hátsó borítón látható!



Egyetlen szövegfolyammá szerveződő „fuhli” szlovákság narratíva

Az olvasó egy új könyvről önkéntelenül próbál valamiféle szerkezetben gondolkodni. Ehhez nyújthat segítséget a szerkesztés, mely bizonyos rendező elv szerint fejezetekre oszt(hat)ja az egyes részeket, ezzel tájolva be az olvasás irányát. A FuhlExtrából értelemszerűen hiányzik ez a szerkesztői lépés, hiszen az ötven, eredeti szlovák nyelvű kispublicisztika (szövegfragmentum) és magyar nyelvű fordítása egyetlen fajsúlyos témát, a *magyarországi szlovákság helyzetét* állítja középpontba és taglalja a jelen-múlt-jövő időtengelyén. Az 1985-2020 között született írások egymáshoz igazítása minden bizonnyal feladta a leckét a szerző-szerkesztőnek, aki nem az időrendi sorrend alapján, hanem a közös tematikán belül ciklikusan felbukkanó újabb és újabb adalékokkal bővülő motívumok mentén jelölte ki az egyes szövegek helyét. Így például a kortárs magyarországi szlovák irodalommal („Széllel szemben nem lehet...Vagy mégis?”; „A Výchonky antológia egy 16 éves olvasó szemével”; „A békéscsabai olvasótábor és az eszmélésünk”) és a magyar nemzetiségi politikával kapcsolatban („A politika mint különösen piszkos munka”; *A kisebbségek ilyen-olyan képviselete*; „Se szándék, se képesség, csak rövidlátás és öngől”; „Szlovák disznóvágások Magyarországon”). Az esetek döntő többségében az írások szervesen kapcsolódnak egymáshoz, néha azonban (mint az előző példák mutatják), megtörik a folytonosság egy más helyre jobban illő szöveg becsúszásával. Ez azonban nem befolyásolja magát a teljes szövegtestet. A fő téma elágazásai, mellékszálai és a hozzájuk kötődő tudományterület-közi összefüggések, különféle jelenségek, helyzetek, események, felismerések keresztül kasul átszövik egymást. Hol lazábban, hol szorosabban, láncszerűen kapcsolódnak össze egymásból eredve és egymásba íródva, egyetlen szövegfolyammá szerveződve, létrehozva a szerző által alkotott *hazai szlovákság* narratívát.

Jubiláló szerzőnk azzal, hogy új könyvében játékba hozza a különböző időszakokban készült apró opusait, egyrészt kísérletet tesz a magyarországi szlovák publicisztika újfajta értelmezésére, másrészt egy újszerű szerkesztési módot próbál ki, melynek eredményeként egy többféleképpen olvasható, összefüggő szöveget hoz létre. Az olvasóbarát, kemény táblájú, formás kis könyv akár a zakózszeben vagy egy kisebb női táskában is elfér, bele lehet lapozni a metróban, villamson utazva, bármikor megszakíthatjuk, és bármikor folytathatjuk az olvasást, hiszen az írások külön-külön és egybeolvasva is megállják a helyüket. Fuhl Imre új könyve eszünkbe juttatja egykori költői énjét, amikor formabontó irodalmi eszközökkel – például képversekkel, a kései modern és az avantgárd jegyeivel kísérletezve – új hangot megszólaltatva robbant be a magyarországi szlovák irodalomba. Reméljük, hogy kísérletező kedve mostani, érettebb életszakaszában visszatér és a szövegalkotás területén újabb izgalmas, meglepő, továbbgondolható alkotásokkal lepi meg olvasóit.

Maruzsné Sebó Katalin

Fuhl Imre írásaiból

A Výchonky antológia egy 16 éves olvasó szemével

1978-ban csak 16 éves voltam, a budapesti szlovák gimnáziumban épp az első zsenyéimet kezdtem írni magyarul, és ha nem lett volna a mérföldkőnek számító *Výchonky (Hajtások)* című antológia és annak

a szerzői, az elhíresült „*výchonkárok*“, valószínűleg sosem „véttem“ volna az irodalom ellen az eredeti anyanyelvemen, nem lettem volna „reményteljes fiatal költő“, és feltehetőleg szlovák újságíró, szerkesztő vagy kiadó sem (ez utóbbiként például a 40 éves Výchonky antológia reprintjéért is felelős). Abban az időben, őszintén szólva, nemcsak a szlovák, hanem más kötelező tantárgyaink sem érdekelték vagy izgattak minket különösebben. Tanulmányi kötelességeinket csak annyira vettük komolyan, hogy legalább valamennyire megfeleljünk az elvárásoknak és ne bukjunk meg a tanév végén. A felnőttek, főleg a tanárok, persze eléggé megbonyolították az életünket. Az volt az érzésünk, hogy egyfolytában a sarkunkban vannak, a nyakunkon ülnek. Lázadtunk gyakorlatilag minden ellen, főleg az ellen, amit előírtak, parancsoltak nekünk. Néhány gimis-rockert közülünk (talán túlzottan is) befolyásolt a beatkorszak utáni hangulat, a kemény rock, majd punk zene, na és minden, ami ezzel összefüggött. Közben szinte nihilistán elutasítottunk mindent, amit a felnőttek világa valamivel több, mint tíz évvel a rendszerváltás előtt kínálni tudott. Ilyen körülmények között történt, hogy az igazgató úr kiadta az ukázt: önként kötelező elmenni az irodalmi estre a Csehszlovák Kulturális és Információs Központba. Nem csináltunk nagy ügyet belőle, hisz már megszoktuk, hogy időről időre biodíszletet kell játszsanunk, hogy a hasonló rendezvények látogatottsága rendben legyen. Ekkor azonban a szervezők elszámolták magukat, mert a terem nélkülünk is megtelt volna. Még ha nem is tudatosult bennünk, „ott voltunk“ a magyarországi szlovák irodalom (újja)születésénél.

(2018)

Volt egyszer egy osztály... (20 évvel később)

Volt egyszer egy osztály... – volt persze több is, de az a „leg, leg, leg“, az természetesen a miénk volt. De a miénk, amelyik 20 évvel a Nagy Ballagás után Budapesten és Vácott találkozott, tényleg kivételes volt. Itt nem „csak“ a kiváló, összetartó közösségre gondolok, hanem például arra is, hogy néhány sikertelen év után jelentősen feljavította a Budapesti Szlovák Tanítási Nyelvű Gimnázium statisztikáját. A nyolc tanuló közül, akik 1976-1980 között jártak az iskolába, ugyanis mindenki továbbtanult (és természetesen sikeresen be is fejezte a tanulmányait). Nem is tudom, hogy volt-e az iskolánk történetében még egy olyan osztály, amely a továbbtanulás szempontjából ilyen százszázalékos sikert ért el. Nyilván még így húsz év elteltével is büszkének kellene lennünk magunkra, hisz az egykori tanárainktól tudjuk, a rólunk szóló „mese“ éveken át így kezdődött: „Volt itt egyszer egy osztály...“. A krónikási hűség kedvéért, illetve a következő generációknak szóló tanulásgként azonban meg kell jegyezni, hogy hírnevünket, sikereinket éppen a szlovák nyelvünknek köszönhetjük, amit azért akkoriban egy kicsit mi is lebecsültünk. Hisz ki tudja, mi lett volna, ha akkoriban más szakokra jelentkeztünk volna... Második érettségi találkozónkon kiderült, hogy kiváló közösségünk szétszéledt az ország, pontosabban Közép-Európa egész területén, és napjainkban főként pedagógusokból, vállalkozókból, állami hivatalnokokból, tisztviselőkből és hasonlókból áll. Az egykori szoros barátságok időközben kissé meglazultak. Már gondot jelent megjegyezni, hogy ki, mikor, hol... – él, dolgozik, hány gyereke van, stb... Jólesett meglátogatni a budapesti szlovák iskola új épületét (amiről mi csak álmodoztunk), virágcsokrot tenni az érettségi tablónkhoz és aztán az egykori összeállításban leülni Vácra a fehér asztalhoz (ahová *Alt Csaba* hívott meg minket) és egész nap emlékezni a huncutságokra, diákszerelmekre, az iskolapadra és az álmokra, amelyek közül néhánynak egyre kevesebb ideje marad arra, hogy valóra váljon...

(2000)

A lakosságcsere a magyarországi szlovákok emlékezetében

Hetvenöt év telt el azóta, hogy Magyarország és Csehszlovákia megalapodást írt alá magyar, illetve szlovák nemzetiségű lakossága cseréjéről. Az ezt követő események a magyarországi köztársaságban elsősorban a szlovákiai magyarok erőszakolt kitelepítésekként maradtak meg, ekként jelennek meg a visszaemlékezésekben. Nem csoda, hiszen amíg a Magyarországra áttelepített magyar családok az ország településeinek nagy részében megjelentek, addig a Magyarországról távozott szlovákok hiányát legfeljebb korábbi lakóhelyük, az itt maradtak, rokonaik, családtagjaik és a hazánkban maradt szlovák közösség élte meg veszteségként. Hét és fél évtized elteltével kijelenthető, hogy az akkori események mindkét kisebbség életére alapvető befolyással voltak és nagymértékben meghatározták, s részben ma is meghatározzák közösségeik fejlődését.

A huszadik század történelme bővelkedik a kollektív áttelepítésekben, kitelepülésekben. Az első világháború végén a Habsburg Birodalom szétesésével a Monarchia romjain létrejövő utódállamok területén nagy létszámú nemzeti kisebbségek jöttek létre, amelyek egy része a határok megszilárdulását követően addig nem látott migrációs mozgások keretében elhagyta szülőföldjét, hogy a létrejött más utódállamban keresse boldogulását. A helyben maradó, az államalkotó nemzethez, nemzetekhez nem tartozó kisebbségek jogait a Népszövetség ugyan politikai és jogi védelemmel igyekezett garantálni, azonban a két világháború között létrejött európai államok mindegyike – békésebb vagy erőszakolt módon – igyekezett megváltoztatni a területén élő nemzetiségek identitását.

A két háború közötti Magyar Királyság nem bánt kesztyűs kézzel az ország területén maradt kisebbségekkel. A Budapest környéki falvak elmagyarosítását külön kormánybiztos felügyelte, az alapfokú oktatás mindenütt a magyar nyelv elsajátítását szolgálta, miközben az erőszakos magyarosítás az élet minden területén zajlott. Ez utóbbira jó példa, hogy az állami állást betöltőkkel szemben általános elvárás volt, hogy a németesen, vagy szlávosan hangzó vezetéknevük magyarosításával is kinyilvánítsák hűségüket, megbízhatóságukat. Az iskolai oktatásban az első osztály kivételével meg sem jelent a szlovák nyelv, az oktatás célja a magyar nyelv minél jobb elsajátítása volt, akár erőszakos büntetésekkel is. A tananyag nem magyarázta, hogyan és mikor jöttek létre a magyarországi szlovák nyelvi szigetek, miként a szlovák irodalom vagy történelem sem került elő az oktatás során. Az erőszakolt asszimiláció jól nyomon követhető az időszak népszámlálási adataiban, valamint a még élő tanúk – elsősorban az iskolai retorziókról szóló – elbeszéléseiben.

A nemzetiségi elnyomás következménye, hogy a szlovák – elsősorban evangélikus – közösségben megjelent a magyarországi szlovákok Csehszlovákiába telepítésének gondolata. Legismertebb szószólója, illetve kezdeményezője Ludovít Jaroslav *Hrdlička* tótkomlói evangélikus lelkész már a harmincas években támogatókat keresett az alföldi szlovák evangélikusok Csehszlovákiába történő szervezett áttelepítéséhez. Egyházi vezetőket, valamint politikusokat is megkeresett javaslatával.

A második világháborút közvetlenül megelőző határrevíziók sem hoztak megoldást a nemzetiségi feszültségekben, illetve a határok akkori változása nem bizonyult tartósnak. A szövetséges hatalmakhoz csatlakozott csehszlovák emigráns kormány a háború kezdetétől az ország területén élő

németeket és magyarokat okolta a két világháború közötti Csehszlovák Köztársaság széteséséért. A háború végéhez közeledve az Edvard Beneš vezette londoni csehszlovák emigráns kormány egyre hangosabban követelte, hogy a csehszlovákiai németekkel és magyarokkal szemben a kollektív bűnösség elve alapján járjanak el. A cél e két közösség tagjainak kitelepítése és csehszlovák nemzetállam kialakítása volt. A szövetséges hatalmak elfogadták a németek kitelepítését a közép-európai térség országaiból, a csehszlovákiai magyarság erőszakos kitelepítésének kérdésében viszont kevésbé mutatkoztak nyitottak. A pontos képhez tartozik az is, hogy bár a háborút követő évek Csehszlovákiájában elsősorban a németek és magyarok kitelepítéséről szóltak a hírek, a háttérben mellettük távozniuk kellett az ország területéről a lengyeleknek Lengyelországba, míg az ukrán és ruszin kisebbség tagjait a Szovjetunióba telepítették (miközben a korábbi Csehszlovákiához tartozó Kárpátaljai terület megtartása fel sem merült igényként).

A csehszlovák kormány 1945. április 5-én közzétett ún. kassai programja hirdette meg a kollektív bűnösség elvének alkalmazását: a németek és magyarok felelősségre vonását, csehszlovák állampolgárságuktól való megfosztását, valamint vagyonuk lefoglalását. Középtávú céljuk a két nemzeti kisebbség eltávolítása az ország területéről. Miután az egyoldalú kitelepítést a szövetséges hatalmak a magyarok vontkozásában nem támogatták, intenzív tárgyalásokat követően 1946. február 27-én Csehszlovákia és Magyarország között létrejött a lakosságcsereéről szóló megállapodás.

Az elfogadott egyezmény értelmében a Magyarországon élő szlovák és cseh nemzetiségű személyek önkéntes alapon kinyilváníthatják Csehszlovákiába települési szándékukat. A vonatkozó nyilatkozatok átvétele, valamint az áttelepülések előkészítése céljából a csehszlovák kormánynak jogában állt egy bizottságot küldeni Magyarországra. A Csehszlovák Áttelepítési Bizottságnak (CsÁB) az egyezmény aláírását követően hat hétig állt jogában a magyarországi szlovákokat a sajtó és a rádió közvetítésével tájékoztatni az áttelepülés lehetőségéről. A testület tagjai szabadon mozoghattak Magyarország területén, nagygyűléseken és nyomtatott propagandaanyagok osztogatásával tájékoztathatták a Magyarországon élő szlovák (és cseh) nemzetiség tagjait. Ez alatt, illetve ezt követően az egyezmény aláírásától számított három hónapig biztosítottak lehetőséget az áttelepülésre jelentkező szlovákok (és csehek) regisztrációjára. A másik oldalon az egyezmény felhatalmazta a csehszlovák kormányt, hogy a Magyarországról áttelepülésre jelentkezők létszámával megegyező számban telepítsen ki magyar nemzetiségűeket Csehszlovákiából. Ezen felül további magyar nemzetiségű állampolgárok kitelepítésére volt lehetősége azok köréből, akiket háborús bűntettek elkövetésével vádoltak meg. Az egyezmény értelmében az áttelepülő, illetve kitelepített családok ingóságairól és ingatlanairól vagyonösszeíró jegyzőkönyv készült. Az ingóságokat az érintettek magukkal vihették, míg hátrahagyott ingatlanok értékében kaphattak ingatlanokat új hazájukban.

A szülőföld, a lakóhely elhagyása soha nem könnyű döntés. Minden ember, különösen a csehszlovákiai magyar, illetve magyarországi szlovák patriarchális, nagyobb részben kistelepüléseken, falvakban élő, mezőgazdasággal foglalkozó közösségek tagjai ezer szállal kötődtek szülőföldjükhöz, a szüleik, nagyszüleik által birtokolt és művelt családi gazdaság minden négyzetméteréhez, a nyelvi kulturális közeghez, nem utolsósorban közösség-szervező egyházukhoz, annak vezetőihez. És bár a távozással, elköltözéssel törvényszerűen nem szakad meg, illetve csak időlegesen szakad meg a kapcsolat a helyben maradékkal, gyakori látogatásokkal a korábban meglévő kötődés fennmaradhat, az elköltözők erős származástudata az új környezetbe való beilleszkedését elvben nem akadályozza, viszont a személyes, családi identitásnak erős elemévé válhat.

A Csehszlovák Áttelepítési Bizottság már néhány nappal az egyezmény aláírását követően, 1946. március 4-én megkezdte munkáját. Hogy tevékenysége minél jobban lefedje a szlovákok által lakott régiókat, összesen tizenhat helyi irodát nyitott, egyet-egyét Budapesten és környékén, to-

vább az ország hét megyéjében. Az irodák létrehozását követően szinte azonnal megjelentek a települések utcáin a propagandaplakátok, elindultak az áttelepülés lehetőségének propagálását szolgáló rendezvények. Ezek szervezésében a CsÁB számíthatott a háború végével létrejött Antifasiszta Szlovák Frontjának együttműködésére. Az ASZF eredetileg a magyarországi szláv nemzetiségek – horvátok, szerbek, szlovákok, szlovének – közös szervezeteként a nemzetiségi jogok kivívására jött létre, azonban lakosságcsere egyezmény aláírását követően a szervezet kettévált és annak szlovák csoportja egyértelműen az áttelepítés népszerűsítését vállalta fel. Az ASZF lapja a Sloboda (Szabadság) szintén e cél szolgálatát tűzte ki céljául és folyamatosan tájékoztatta olvasóit az időszéri nagygyűlések helyszíneiről, a CsÁB tevékenységéről. Később rendszeresen közöltek cikkeket Csehszlovákia szépségeiről, fejlődéséről, valamint az áttelepülésre jelentkezők számának alakulásáról is.

A meggyőzést szolgáló tájékoztató anyagoknak a megállapodás szerint a célközönség nemzeti-kulturális identitására kellett volna összpontosítania. Emellett bemutathatták Csehszlovákia gazdasági, kulturális és társadalmi körülményeit. A megelőző évtizedek erőszakolt magyarosítása önmagában ugyan megfelelő hivatkozást teremtett a szlovák nemzetterületre történő áttelepülés melletti agitációhoz, a két évszázada magyar közegben élő szlovákság nagyobb részét azonban csupán a nemzetiségi identitására hivatkozva nehéz volt meggyőzni az áttelepülés várható előnyeiről, fontosságáról. Ez elsősorban a katolikus vallású községekre volt igaz, ahol a meggyengült szlovák identitás, illetve nyelvismeret mellett az egyház helyi papjai inkább elleneztek, mintsem támogatták volna az áttelepülés gondolatát. Az evangélikus egyház szlovák lelkészei azonban többnyire lelkesen csatlakoztak az agitációhoz. Hasonló volt a görögkatolikus falvak papjainak hozzáállása is. A szlovák nemzetiségi értelmiségiek – tanítók, költők, újságírók, szlovák származású budapesti ügyvédek, jogászok és állami alkalmazottak – szintén az áttelepülést látták nemzetiségi identitásuk megőrzése feltételének.

A CsÁB az agitációra rendelkezésére álló három hónapot igyekezett minél jobban kihasználni. Az első hat hét során sajtóanyagok és propagandanyomtatványok kiadása mellett arra törekedtek, hogy az egyezmény által engedélyezett két alkalommal személyesen is eljussanak minden szlovák lakta településre. Az ottani gyűlések előkészítésében az Antifasiszta Szlovák Frontjának szlovák aktivistái megbízható partnernek bizonyultak. Rendelkeztek helyismerettel, ismerték a feltehetően megnyerhető családokat, s azok gazdasági helyzetét, de szlovákság iránti elkötelezettségét is, így könnyebben győzték meg őket a nagygyűléseken való részvétel fontosságáról, majd a Csehszlovákiába költözés hasznáról. Az áttelepülés népszerűsítéséhez a CsÁB igénybe vehette a rádió adásait, továbbá kulturális programokat szervezhetett, amelyek keretében Csehszlovákiából érkező kórusok léptek fel, illetve a nagygyűléseket gyakran filmvetítésekkel kötötték össze. Nagy számban érkeztek politikusok, de egyházi személyek, hogy személyes találkozók keretében igyekezzenek meggyőzni az érdeklődőket.

Ebben az időszakban egy évvel járunk a háború vége után. Az ország romokban, a vasút, az úthálózat csak részekben járható, nyomtatott sajtó épphogy megjelent, rádió csak elvétve akadt a falvakban. Az információk áramlása meglehetősen nehézkes volt. És ebbe a nihilbe robbant bele egy jól szervezett kampány, amelynek keretében teherautókkal, katonai kísérettel érkeztek politikusok, kórusok és táncscsoportok, esetenként szlovák lelkészek, agitátorok, akiknek már az érkezése is lelkesedést és kíváncsiságot váltott ki. Az általuk osztogatott propagandakiadványok és egyéb nyomtatványok, újságok, a kulturális programok, illetve a filmvetítések a hosszú háborús évek után felüdülést jelenthettek még azok számára is, akik egyébként esetleg nem is gondoltak volna a szülőföldjük elhagyására.

Az agitáció kevésbé ismert része, hogy a települések személyes felkeresésébe néprajztudósokat, nyelvészeket is bevontak, akik a több mint

kétszáz éve magyar közegben konzerválódott néprajzi értékeket, nyelvjáráásokat gyűjtötték fel és részben fel is dolgozták. Emlékeikben sokszor felmerül a lelkesedés, miszerint a Szlovákiában már fel nem lelhető jelenségeket, kulturális elemeket, illetve nyelvi jelenségeket közvetlenül, élőben tapasztalhattak meg a gyakran elszigetelt kistelepüléseken élő szlovák közösségekben.

A jelentkezők száma azonban nem nőtt az elvárásoknak megfelelően, ezért az agitációban egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a gazdasági előnyöket hangsúlyozó érvek, plakátok, rölapok. Ezeknek a jelentkezők meggyőzésére gyakorolt hatását elsősorban az olyan településeken várták, amelyekről a már korábban ott járt agitátorok jelezték, hogy a helyi szlovákok nagy szegénységben, rossz szociális körülmények között éltek. A háború után Magyarországon maradt pusztítás, a sosem látott magasságokba szökő infláció, a bizonytalan jövő megfelelő háttérrel biztosíthatott a gazdasági érvek számára. Az 1945. évi magyarországi földreform ugyan sok korábbi nincstelen családot juttatott minimális, legfeljebb öt hold földhöz, ám ez a terület Nógrád vagy Bács-Kiskun megyében aligha tarthatott el egy többgyermekes, háromgenerációs családot. Az ország megsemmisült infrastruktúrájának lassú újjáépítése, a békekötést követő várható gazdasági szankciók és jótételi kötelezettségek ugyancsak jó érvanyagként szolgáltak az áttelepülés melletti agitációhoz. A jó minőségű mezőgazdasági földterületek ígérete elsősorban a rosszabb minőségű földeken gazdálkodók szemében válhatott vonzóvá. A két háború közötti időszakban virágzó gazdaságú és a háborús pusztítással is kevésbé sújtott Csehszlovákia gazdasági szempontból vonzó cél lehetett a korábbi ipari munkásoknak, de akár az állami alkalmazottaknak is. Közismert tény, hogy például az észak-magyarországi bányásztelepüléseken élő, szlovák nemzetiségű bányászok már 1945 végén megindultak Csehszlovákiába, ahol elsősorban a handlovái bányákban találtak munkát.

Az említettek mellett természetesen megjelentek más motivációk is. A szovjet fogságba esett férfiak családjának meggyőzése során viszonylag sokszor felmerülő érv volt, hogy csehszlovák állampolgárként hamarabb hazatérhet a hadifogoly férj, apa, vagy fiú. A dokumentumokban szereplő nevek alapján az önkéntes Csehszlovákiába településsel a német nemzetiségűek is viszonylag nagy számban próbálták elkerülni az erőszakolt kitelepítést. Az állami alkalmazottak – köztük viszonylag nagy számban megjelenő rendőrök, vélhetően a korábbi tevékenységük miatti felelősségre vonás elől igyekeztek jelentkezni áttelepülésre. Gyakori volt a szlovák jelentkező szlovákul nem tudó házastársának feliratkozása, ahogyan a nyilvántartásokban a „szlovákul nem beszél” megjegyzés is. Az alföld gazdagabb településein szintén gyakran megesett, hogy egy-egy családból egy személy vagy házaspár jelentkezett áttelepülésre úgy, hogy az esetlegesen meglévő vagyont – földjét, házát, állatainak egy részét – a család itt maradó tagjaira hagyta.

A Csehszlovák Áttelepítési Bizottság, valamint az Antifasiszta Szlovák Frontja agitációja mellett sok olyan településről tudunk, ahol a helyi közösségi vezetők, elsősorban evangélikus lelkészek vagy görögkatolikus papok döntése nyomán a helyi gyülekezetek tagjainak nagy része vállalta a távozást. A végleges számadatok szerint összesen 92 390 személy jelentkezett áttelepülésre, és közülük 74 935 beszélt szlovák nyelven. A jelentkezők névjegyzékét a CsÁB a megállapodásban a feliratkozásra biztosított három hónap letelte után összesítette, s adta át partnerszervezetének, a Magyar Áttelepítési Kormánybizottságnak. A MÁK munkatársai áttekintették és észrevételezték a listát, illetve javaslatokat fogalmaztak meg a feliratkozottak névjegyzéke statisztikai és tudományos igényű feldolgozására.

A korábbi szakirodalom szerint 1947. április 12-én kezdődött el a lakosságcsere gyakorlati végrehajtása. Ezen a napon Pitvarosról távozó szlovákok szerelvénye indult el Szeregyre. Ugyanakkor öt évvel ezelőtti kutatásaim során Nyíregyházán bukkantam olyan forrásra, amely szerint Nyíregyházáról az első vonatok 1947. április 11-én már elindultak Léva

felé. A vasút teljesítőképességének szűkössége, az érkező családok elszállásolásával kapcsolatos gondok, a hátrahagyott ingatlanok értékének eltérő volta, illetve a helyi szervek nehézkessége lassították, majd néhány hónapra le is állították a ki- és betelepülést. Ugy a tulajdonképpeni áttelepülést megelőző időszakban, mint a folyamat megszakadásának idején mindkét oldalról folyamatos hangulatkeltéssel igyekeztek befolyásolni a már jelentkezett családokat. Ebben akár olyan rémhírek terjesztésétől sem riadtak vissza, hogy azokat a szlovákokat, akik most nem települnek át Csehszlovákiába, a folyamat végén húszkilós csomaggal, kényszertelepítések során teszik ki Magyarországról. Ezzel párhuzamosan a politikai pártok aktivistái próbálták rábírní a maradásra a korábban már áttelepülésre jelentkezetteket.

Az utolsó Magyarországról kitelepülő szlovák családok 1949. január 1-jén távoztak. A Szlovák Nemzeti Levéltár belügyminisztériumi adatai szerint végül mindösszesen 73 273 magyarországi szlovák érkezett Csehszlovákiába. Ehhez képest a lakosságcsere egyezmény V. cikkelye alapján, azaz az áttelepülésre jelentkező magyarországi szlovákok létszámának figyelembevételével 105 047, a VIII. cikkely alapján (háborús bűnösök, illetve az 1938 után áttelepültek) összesen 89 660 szlovákiai magyar kitelepítésére került sor (ezen adatok is a Szlovák Nemzeti Levéltárban található számsorokon alapulnak).

A magyarországi népszámlálási adatok szerint 1920-ban a Trianon utáni ország területén mindösszesen 141 918 személy vallotta magát szlovák (tót) anyanyelvűnek. Ennek jelentős része 1930-ra eltűnt, az akkori népszámlálás már csupán 104 630 szlovák anyanyelvű személyt írt össze. A korábban már említett, főleg a fővárosra és annak környékére összpontosító magyarosítási törekvések hatásos voltát bizonyítja, hogy Budapesten 1920-ról 1930-ra alig több mint felére (14 016-ról 7 764-re) apadt a szlovák anyanyelvűek száma, Pest megyében a szlovákajkúak száma ugyancsak harmadával (27 672-ről 18 802-re) csökkent tíz év alatt. Az 1941. évi összeírás szerint a szlovák anyanyelvűek száma az ún. trianoni országterületen továbbra is fogyatkozott, számuk a hivatalos statisztikában 75 920 fő volt. Ugyanakkor ebben az évben már megjelent egy újabb rovat is az összeíróíveken, a nemzetiség. A népszámlálás során a magukat szlovák nemzetiségűnek vallók száma mindössze 16 689 volt.

Ahogy azt már korábban is említettem, a Magyarországról kitelepült szlovákok száma a szlovákiai nyilvántartások szerint 73 273 fő volt. Eszerint, még ha figyelembe vesszük a már ugyancsak említett egyéb szempontok szerinti jelentkező más nemzetiségűek jelenlétét is a folyamatban, a Magyarországon élő szlovák anyanyelvűek 1941-ben összeírt létszámából mindössze 2 627-en maradtak Magyarországon. Amennyiben külön csoportként kezeljük a magukat 1941-ben szlovák nemzetiségűnek vallókat, és számukat hozzáadjuk a szlovák anyanyelvűek számához, abban az esetben a magyarországi szlovák kisebbség lakosságcserét követő létszáma a húszezret sem érte el, 19 938 fő maradt.

A lakosságcsere végére, bár Magyarországról a csehszlovák hatóságok által vártnál lényegesen kevesebb szlovák nemzetiségű személy jelentkezett áttelepülésre, és ezek jelentős hányada is visszalépett a folyamatok lelassulása, illetve a tulajdonképpeni áttelepülés határidejének kitolódása során, lényegében aligha maradt olyan szlovák család, amelyet ne érintett volna kitelepülés. Ahogy láthattuk, a hivatalos statisztikai adatok szerint lényegében a maradék szlovákságnak az ezt követő tíz-tizenöt év alatt el kellett volna tűnnie. És bár a lakosságcserét követő nagyjából másfél évtized során szinte egyáltalán nem volt kapcsolat a kitelepülők és Magyarországon maradt családtagjaik, rokonaik között, a csehszlovák-magyar határ megnyílását követően a Szlovákiába költöztek fokozatosan, egyre nagyobb tömegben látogattak vissza kibocsátó településeikre, közösségeikhez. A helyi ünnepekre, a búcsúra nemegyszer több busszal is érkeztek. Az említett adatok, illetve a hazalátogatók nagy száma egyrészt a nemzetiséghez tartozás mérésének nehézségeit mutatja, másrészt a

magyarországi szlovákok – illetve akár általánosságban a magyarországi nemzetiségek – rejtőzködő mivoltát bizonyítja. Hogy ennek mik lehetnek az okai, az megérné egy alapos, mélységi kutatást.

Öt évvel ezelőtt, amikor a lakosságcsere hetvenedik évfordulójához kapcsolódóan állítottunk össze egy kisebb kiállítást, annak utaztatása során szembesültem azzal a ténnyel, hogy míg a lakosságcsere során kitelepültek első nemzedéke, amint lehetősége volt rá, azonnal szoros kapcsolatot alakított ki itthon maradt családtagjaival, addig a vagy egészen kisgyermek korában kitelepülő, illetve már Csehszlovákiában születettek egyre kevésbé tartják fontosnak ezt a köteleket. Megesett, hogy egy olyan szlovákiai településen, ahová nagy számban telepítettek Pítvarosról elszármazottakat, a kiállításra, illetve az ahhoz kötődő emlékező programra ez a második nemzedék elhozta szüleit, ám ők maguk nem maradtak, hanem a program végeztével eljöttek értük. Azaz, családi emlékeik, generációs élményeik között nem szerepel meghatározó súllyal a magyarországi kapcsolattartás fontossága. Ezzel lényegében a magyarországi szlovákság egyik meghatározó közösségi tapasztalata válik csak egy súlypontúvá, bár immár hazánkban is inkább települési, közösségi szinten ápolják az egykor elszármazottak emlékét.

Sem a csehszlovákiai magyarok történelmi sérelmeit, sem a lakosságcsere közösségükre gyakorolt negatív hatásait nem vitatva, úgy gondolom, hogy a lakosságcsere következményeit végül a magyarországi szlovák nemzetiség érezte meg nagyobb mértékben. Amennyiben a hivatalos statisztikákból indulunk ki, az ország területén maradt néhány ezer szlovák egyszerűen nem lehetett volna képes közösségként fennmaradni. Ráadásul az itt maradtak közösséggé szervezését nehezítette, hogy az erős szlovák öntudattal rendelkező értelmiség, a falusi közösségeket összetartó, közösségi és kulturális vonatkozásban is aktív csoportok lényegében teljes létszámban távoztak. A helyben maradók, akik átérték az agitációs nyomást, a „maradni – áttelepülni” döntés dilemmáját, hosszú évekig nem voltak képesek feldolgozni az átélt traumákat. A szlovák nyelv használata, a lakosság nagyarányú keveredését követően visszaszorult, és bár az újjászerveződő iskolai oktatásban megjelent a szlovák nyelv, a családi nyelvhasználat mégis egyre inkább visszaszorult. Egyes településekről, ahol az 1930-as adatok szerint a lakosság huszonöt-harminc százaléka volt szlovák anyanyelvű, teljesen eltűnt a szlovák közösség. Ez végül ahhoz vezetett, hogy mára a magyarországi szlovák nemzetiség kollektív tudata sem őrzi ezen települések egykori szlovák jellegét, illetve az ott egykor élt szlovák közösség jelenlétét, nagy számát (Tápiószecső, Tápiószentmárton, Tóalmás, Derenk, Hámor, Hasznos). A kitelepültekkel a kapcsolattartás lényegében a hatvanas évekig lehetetlenné vált, ráadásul a csehszlovák hatóságok előzetes várakozása ellenére a Szlovákiába települtek sem kerültek végül tisztán szlovák nyelvi környezetbe, így nagy hányaduknál végül ott valósult meg véglegesen a nyelvváltás, illetve vált meghatározóvá a magyar kulturális kötődés. A lakosságcserét erőltető csehszlovák kormány sem érte el eredeti céljait. Vagyis utólag látható, hogy a háború utáni elképzelés az egynemzetiségű nemzetállamok létrehozásáról Közép-Európában eredendően hibás, végrehajthatatlan, így értelmetlen volt.

A művelettől a csehszlovák kormány azt várta, hogy a kitelepítéstől és egyéb büntető jellegű intézkedésekkel (reszlovakizációval, csehországi áttelepítésekkel, vagyonelkobzással) sújtott szlovákiai magyarság megszűnik Dél-Szlovákia meghatározó közössége lenni, miközben a magyarországi szlovákok otthonmaradó része rövid idő alatt teljesen asszimilálódik. Végül ugyan egyik várakozás sem teljesült maradéktalanul, az azonban elmondható, hogy a magyarországi szlovák közösség soha többé nem heverte ki az ekkor elszenvedett emberveszteséget. Az okozott károk máig tartó hatásai inkább érintik a töredékére csökkent lélekszámú magyarországi szlovák közösséget, illetve máig befolyásolják a két ország kapcsolatait.

Paulik Antal

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 29. Heft 3.

In der Juniausgabe werden die Ausgezeichneten des Pro Cultura Minoritatum Preises, die Organisationen und die Personen vorgestellt, die sich hervorragende Verdienste in Verbindung mit der Nationalitätenkultur gemacht haben. In unserem Rundbild am Ende des Schuljahres berichten wir über die Abschlussfeier, über das Abitur im deutschen Schulzentrum von Baja, im rumänischen Schulzentrum von Gyula, in den slowakischen Schulzentren von Békéscsaba und Budapest, im kroatischen Schulzentrum von Budapest und im Fünfkirchner Gandhi Gymnasium, bzw. über die Bewertung der in den Schulen verrichteten Arbeit. Wir haben mit der Direktorin des slowakischen Schulzentrums in Sátoraljaújhely, Júlia Kuczik und mit der Pädagogin der deutschen Nationalitätengrundschule in Tarján, Cecilia Ruckenbrot über das Engagement der Pädagogen, sowie über die Erfolge und über die Probleme in ihrem Beruf gesprochen. In der Rubrik „UNSER GEMEINSAMES EUROPA“ stellen sich die ukrainische, griechische und armenische Fürsprecher vor, sie haben ihre Arbeit im ungarischen Parlament jetzt begonnen. In der Rubrik „BÜCHER“ kann man über das neue Buch des neulich mit dem Balázs János Preis ausgezeichneten Dichters, Gusztáv Nagy mit dem Titel „Die Feenwelt der Zigeuner“ und über den Band von Imre Fuhl mit dem Titel „Fuhlextra“ lesen. Vor 75 Jahren begann der tschechoslowakisch-ungarische Bevölkerungsaustausch, als Teil der Vertreibung und der Entrechtung der Nationalitäten und Volksgruppen nach dem Zweiten Weltkrieg in Mittel-Europa. Wir veröffentlichen in diesem Thema die Studie von Antal Paulik. Man kann den Lebenslauf des mit dem Kossuth-Preis ausgezeichneten Schorokscharer Trompetenkünstlers, sowie unseren Artikel über den Lebensweg des kroatischen Professors und Ingenieurs, György Busics lesen. Die nächste Ausgabe der Zeitschrift BARÁTSÁG erscheint am 15. September.

In our June issue, we present the Pro Cultura Minoritatum award winners, organizations and individuals who have earned outstanding merits in minority culture. In our year-end overview, you can read / see the graduation, graduation and end-of-year evaluation of the work of the students of the German school centers in Baja, the Romanian schools in Gyula, Békéscsaba and Budapest, the Croatian school centers in Budapest, and the Gandhi Secondary School in Pécs. We talked to Júlia Kuczik, the director of the Slovak School Center in Sátoraljaújhely, and Cecilia Ruckenbrot, a teacher at the German Nationality Primary School in Tarjan, about the teachers' commitment, success and worries in their careers. There are three new advocates in our Common Europe column, and they have just begun their work in the Parliament. In our BOOK section you can read about the new book of the János Balázs award-winning poet Gusztáv Nagy titled The Fairy World of the Gypsies and we present the volume of Imre Fuhl titled Fuhlextra. The Czechoslovak-Hungarian population exchange began 75 years ago, which was part of a scheme of expulsion and disenfranchisement in Central Europe after World War II. We publish Antal Paulik's study on this subject. You can read the autobiography of the Kossuth Prize-winning trumpet player from Soroksár György Geiger and our article about the life of Professor György Busics, an engineer from Gradište. The next issue of Friendship comes out on September 15th.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 29. No. 3

Lapzártá: 2022. május 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2022. szeptember 15-én jelenik meg.